

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

насиље у спорту

(мастер рад)

violence in sports

Ментор:

проф. др Миомира Костић

Студент:

Мирослав Вукотић

индекс бр. М 031/14-О

Ниш, 2016. године

САДРЖАЈ

I Уводна разматрања _____	1
II Теоријски оквир	
1. Појмовно одређење насиља _____	3
2. Појмовно одређење криминалитета насиља _____	6
3. Насиље у спорту _____	8
3.1. Појмовно одређење насиља у спорту _____	8
3.2. Узроци и теоријска објашњења насиља у спорту _____	11
3.3. Облици насиља у спорту _____	16
4. Насиље и недолично понашање у спорту и улога медија _____	28
5. Фактори који могу допринети појави насиља на спортским приредбама и превентивне мере у циљу спречавања овог облика насиља (страна искуства као примери добре праксе) _____	32
6. Европска Конвенција о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама _____	40
7. Анализа прописа различитих држава и резултата примене тих прописа из области насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, са посебним освртом на правни простор бивше СФРЈ _____	42
7.1. Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске _____	43
7.2. Република Пољска _____	46
7.3. Република Италија _____	47
7.4. Република Бугарска _____	49
7.5. Република Хрватска _____	50
7.6. Република Босна и Херцеговина _____	54
7.7. Република Словенија _____	57
7.8. Република Црна Гора _____	58
7.9. Република Македонија _____	60
7.10. Република Србија _____	61
III Резултати емпиријских истраживања _____	82

1. Опис и предмет истраживања _____	82
2. Циљеви и значај истраживања _____	84
3. Узорак и метод истраживања _____	85
4. Хипотезе које су проверене истраживањем _____	86
5. Анализа резултата истраживања _____	87
6. Анализа постављених хипотеза _____	110
IV Закључна разматрања _____	119

I УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Потреба човека за надметањем у основи је људске еволуције, при чему је спорт, какав данас познајемо, производ модерног друштва. Позитиван аспект спорта се састоји у томе што код људи, који присуствују или који путем медија прате спортско надметање, доводи до развијања позитивних емоција, страсти и осећаја успеха. Међутим, спорт је често и узрок насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, при чему ова појава постоји у готово свим државама света. Све државе, у контексту специфичности конкретног друштвено- политичког и економског система сваке државе, настоје да створе делотворан нормативни оквир и ефикасне механизме за спречавање и сузбијање ове појаве.

Мастер рад "Насиље у спорту" састављен је из четири целине: 1) Уводна разматрања, 2) Теоријски оквир, 3) Анализа резултата емпиријског истраживања, 4) Закључна разматрања.

Након уводних разматрања следи теоријски оквир у коме је најпре дато одређење појма насиља уопште, затим појмовно одређење криминалитета насиља, као и одређење насиља у спорту. Овакав приступ заснован је на чињеници да насиље у спорту представља облик насиља уопште, те да је за свеобухватно сагледавање и прецизно појмовно одређивање ове појаве неопходно њено посматрање у оквиру шире целине, чији је саставни део. Затим је извршено одређење ове појаве, испитивање узрока и давање теоријских објашњења насиља у спорту, сагледавање свих облика насиља у спорту, с посебним нагласком на насиље навијача, као најчешћег, најмасовнијег и најопаснијег вида насиља у спорту. Појмовно одређење, односно дефинисање насиља, криминалитета насиља и самог насиља у спорту је важно како би се потпуном, правилном и свестраном анализом ових појава, свеобухватно и прецизно одредили узроци, услови и последице њиховог испољавања, а све ради стварања оптималног нормативног оквира и проналажења ефикасних механизма за спречавање и сузбијање ових појава.

Насиље навијача, као најдоминантнији облик насиља у спорту, приказан је најдетаљније у односу на све остале облике насиља у спорту, при чему је посебан осврт учињен у односу на историјат навијачког насиља, чију кулминацију, у новијој историји, представљају трагични догађаји на стадиону Хејсел 1985. године, када је 39 људи изгубило животе. Овај догађај се по своме значају издваја у односу на остале сличне

догађаје који су му претходили, због реакције европских држава под окриљем Савета Европе, која се огледала у доношењу *"Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама"*, дана 19. августа 1985. године у Стразбуру. Британска Влада и Парламент су такође реаговали на ова дешавања, а њихова реакција се састојала у стварању првог модерног, оптималног нормативног оквира и ефикасног механизма, установљених ради спречавања и сузбијања ове појаве у будућности. Ови механизми су због своје успешне практичне примене, односно своје делотворности, постали образац по коме су и друге државе почеле да се хватају у коштац са овом појавом, али с различитим степеном успешности. *"Европску конвенцију о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама"* усвојиле су готово све европске државе, укључујући и Републику Србију, као и све бивше југословенске државе.

Једна од најважнијих тековина модерног друштва, без које савремено друштво не би ни могло да се замисли, јесу средства масовних комуникација (мас медији). У комуникационом смислу, мас медији смањују удаљеност и између најудаљенијих делова света до те мере да пренос било које информације, до било које особе, у било ком делу света постаје готово тренутан. Њихов утицај на формирање ставова и мишљења код грађана, па самим тим и на понашање и поступке у складу са тако формираним ставовима неспорно је значајан. Сходно томе, утицај мас медија на понашање и поступке учесника спортских приредаба је непобитан, па је управо из тог разлога посебно обрађена и улога медија у насиљу и недоличном понашању у спорту.

Извршена је анализа прописа више држава, који се односе на спречавање и сузбијање насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, при чему је свака држава изабрана из одређеног разлога: Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске, због тога што је пре свега Енглеска, као држава у саставу краљевства, најпознатија по инцидентима фудбалских навијача (хулигана), како у самој Енглеској, тако и у другим државама где су се организовале фудбалске утакмице у којима би учествовао неки енглески клуб или репрезентација. У модерној историји појам хулиганизма се нераскидиво везује за екстремне енглеске навијаче. Италија је држава која такође има богату историју насилничког и недоличног понашања навијача на спортским приредбама, пре свега фудбалским утакмицама. Република Пољска и Република Бугарска су државе

које су у време "Хладног рата", припадале бившем Источном блоку, којем је политички, у оквиру СФРЈ припадала и Србија, и које су прошле кроз реформски период политичке и економске транзиције. Анализирани су и прописи држава бивше СФРЈ у области насилничког и недоличног понашања учесника на спортским приредбама, с обзиром на то да су ове државе припадале некада заједничком политичком, економском и правном простору, те да су самим тим са Републиком Србијом делиле заједничку правну традицију и праксу у свим областима друштвеног живота.

Све државе које су донеле одговарајуће прописе из области насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама су то учиниле ради спречавања и сузбијања ове појаве на што ефикаснији начин. Упоредноправна анализа прописа из овог домена и пратећих механизма за њихову примену, као и анализа степена успешности њихове практичне примене, значајно је с аспекта сваке државе у којој је као правно- политички циљ установљена борба против ове појаве, како би се на основу искустава других држава, створио оптимални нормативни оквир и успоставили механизми који би омогућили делотворну примену позитивно- правних норми у овој сфери.

У оквиру трећег дела рада, под насловом "Резултати емпиријских истраживања", изложена је анализа резултата емпиријског истраживања и то истраживања непосредним посматрањем и анализом предмета Вишег јавног тужилаштва у Нишу и непосредним посматрањем и анализом статистичких података о раду правосудних органа Републике Србије Републичког завода за статистику Републике Србије.

Након анализе резултата емпиријских истраживања следе закључна разматрања.

II ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

1. Појмовно одређење насиља

Насиље је сложен друштвени, правни, политички, психолошки и етички феномен, те је разумљиво што у његовом проучавању учествује већи број научних дисциплина: филозофија, социологија, етика, психологија, право.

У домену психијатрије наводи се да постоје три облика насиља: **инструментално** (напад је само средство да се оствари неки други циљ- примена насиља код кривичних дела: уцена, отмица, разбојништво, убиство из користољубља, силовање), **експресивно**

(једини циљ нападача је да се жртви нанесе повреда или да се она застраши и то због непријатељства према жртви, емоционалног подстицаја (страх, бес) или импулсивности), **насиље посматрано у мрежи друштвених односа** (*intraspecific aggression*), попут територијалног насиља, чији је циљ одбрана одређене територије која се сматра својом или мајчинске агресије, у циљу одбране и заштите детета (Semple, Smyth, 2009: 618).

Појам насиља се везује за агресивно поступање лица, која такво своје понашање испољавају у односу на своју околину. Најтеже последице насилничког понашања се састоје у одузимању људског живота, повреди или угрожавању физичког или психичког интегритета лица, или уништавању или оштећењу имовине.

Изједначавајући агресивност са насиљем, Erich Fromm сматра да постоје две врсте агресивности, бенигна, која је биолошки адаптивна и служи животу и малигна, која је биолошки неадаптивна. Прва је одговор на угроженост виталних интереса- потреба, реактивна је и дефанзивна, заједничка је и човеку и животињама и решава проблем угрожености виталних интереса, односно основних потреба, уклањањем онога што, односно онога који, то стање изазива. Друга је везана само за људски род и одликују је људска деструктивност и окрутност, а у животу се манифестује кроз убијање и бестијалност, који код субјекта који овакве радње предузима изазива уживање, при чему је то искључива сврха њиховог предузимања (Fromm, 1989: 13).

Норвешки филозоф Lars Svendsen указује да постоје три врсте дефиниција насиља: а) **шира (уопштена) дефиниција**, која обухвата мноштво најразличитијих феномена попут на пример "друштвене неправде", при чему једна од најраспрострањенијих уопштених дефиниција насиља јесте појам Јохана Галтунга о "*структуралном насиљу*": "*До насиља долази када су људи под таквим утицајем да су њихове реалне соматске и менталне реализације на нижем нивоу од њихових потенцијалних реализација*" (Galtung. J. Violence, Peace and Peace Research), б) **уже дефиниције насиља** су више у складу са уобичајеном употребом језика и упућују на поступке који представљају намерно наношење физичких или, евентуално психичких повреда човеку, при чему Галтунгов појам "лично насиље" спада у ову категорију в) **дефиниција насиља заснована на легитимности**, обухвата поступке којима се намерно наносе повреде, као последица насилничког понашања, који поступци нису легитимни сходно позитивном праву одређене државе. Проблем уопштене дефиниције насиља је тај што према овако одређеном појму насиља, не можемо замислити

ниједну област људског живота која није прожета насиљем, а што доводи до уопштавања, а самим тим и непрецизности приликом одређивања појма насиља. Свендсен сматра да је **ужа дефиниција** насиља најприхватљивија, при чему је изричито против дефиниције засноване на легитимности, јер сматра да не постоји и да не сме да постоји правно засновано, односно оправдано насиље (на пример, када полиција туче демонстранте, то не мења насилничку природу таквог понашања органа реда иако је у складу са важећим прописима). (Свендсен, 2006: 133).

У делу "Textbook on Criminology", аутор наводи да се под насиљем подразумева, *"акт који карактерише примена или отворена претња применом силе која може резултирати повредом појединца"* (Williams, 1991: 154). Ауторка даље истиче основне особине насилничког понашања: а) ради се о таквом нападу који је усмерен на личност, а никако на имовину, б) израз "претња", подразумева јасно изражену намеру нападача да примени силу, в) обухваћени су и случајеви у којима је нападач употребио силу, а повреда је, у конкретном случају, због одређених околности, изостала, али би иста са великом вероватноћом настала, да су те околности у моменту напада биле другачије (*aberratio ictus*-промашени ударац), г) мора постојати намера нападача да нападом нанесе повреду жртви, те се случајеви повређивања уз одсуство намере не могу подвести под насилничко понашање. Williams такође наводи и да оваква дефиниција насиља у тај појам укључује и случајеве код којих је примена принуде или претње легална, због чега предлаже увођење појма "криминално насиље", код кога је примена принуде или претње противправно.

Glasser сматра да постоје три типа насиља: 1) насиље које се врши са циљем самоочувања, 2) насиље које се врши са циљем задовољења садо- мазохистичких порива насилника и 3) насиље које представља комбинацију два претходно наведена типа насиља, при чему појам насиља одређује као *"физичку реакцију усмерену на nanoшење телесне повреде другој особи"* (Glasser, 1998: 887-902)¹.

Elizabeth Stanko, професорка криминологије и социологије на Лондонском Универзитету, сматра да се под насиљем подразумева *"сваки облик понашања појединца који намерно прети или наноси физичку, сексуалну или психичку повреду другима или*

¹ Psychoanalytic Electronic Publishing, The International Journal of Psychoanalysis 79:887-902 (1998), On Violence: A preliminary communication, Mervin Glasser <http://www.pep-web.org/document.php?id=ijp.079.0887a>; приступ 19.03.2016. год.

самоме себи". Изједначавање самоповређивања са насилничким понашањем, представља врло ретко заступано схватање у литератури. (McLaughlin, Mucie, 2001: 315- 318).

Насиље представља свесно, а у кривичноправном смислу, умишљајно наношење душевног, а знатно чешће физичког бола или повреда (Алексић, Шкулић, Жарковић, 2004: 192).

Сматрамо да је најсвеобухватнија дефиниција коју наводе ауторке, Констатиновић – Вилић, Николић – Ристановић, Костић, по којој насиље у криминолошком смислу представља употребу силе, претње или злоупотребу моћи према другом лицу. Једна од најширих дефиниција насиља под насиљем подразумева различите акте, поступке и понашања појединаца, група, друштвених институција, организација или друштва у односима према људима, који укључују примену физичке, психичке, политичке или неке друге силе којима се угрожава физички, психички или социјални интегритет човека и изазивају различита физичка и психичка оштећења и друге неповољне последице (Констатиновић – Вилић, Николић –Ристановић, Костић, 2012: 106).

2. Појмовно одређење криминалитета насиља

Криминалитет насиља се дефинише као екстремни облик испољавања агресивности. Овај облик криминалитета обухвата оне криминалне активности којима се, средствима физичке или психичке принуде, односно применом силе или претње да ће се сила применити, повређује или угрожава интегритет личности. Све ове различите облике испољавања насиља карактерише агресивност, бруталност, извршиоца према жртви, у различитим варијантама и различитог интензитета (Констатиновић – Вилић, Николић – Ристановић, Костић, 2012: 107).

Криминалитет насиља није инкриминисан као посебно кривично дело у кривичним законима, већ постоје кривична дела код којих је насиље елеменат бића кривичног дела или начин њиховог извршења, а то су: кривична дела против живота и тела (лишавање живота, повреде тела, угрожавања), слободе одлучивања и кретања, личне сигурности, достојанства личности и морала, брака и породице (насиље у породици).

Лазаревић сматра да у кривичноправном смислу, насилнички криминалитет обухвата сва кривична дела са елементима насиља, тј. кривична дела код којих учинилац употребом

силе или озбиљне претње, повређује или угрожава правно заштићена добра (Лазаревић, 2002: 11).

Неки аутори (Francis Pakes и Jane Winstone) истичу да криминалитет насиља искључиво обухвата дела код којих долази до изражаја интерперсонално насиље, тако да се под овим појмом не могу подвести геноцид и ратни злочин који имају превасходно политичку конотацију (Pakes, Winstone, 2007: 58).

Криминалитет насиља обухвата: крвне деликте (убиство, телесне повреде, разбојничка крађа и разбојништво), деликте насиља у породици (насиље у браку, насиље према члановима заједничког домаћинства, насиље према деци), сексуалне деликте (силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба злоупотребом положаја, недозвољене полне радње, подвођење и омогућавање вршења полног односа, посредовање у вршењу проституције, сексуално злостављање деце и малолетника, инцест), трговину људима, злочине мржње, тероризам, насиље у спорту, криминалитет прогањања, мобинг.

Деликти насиља представљају нерешиву појаву, не само жртве, извршиоца, органа кривичног гоњења и органа правосуђа, већ и читавог друштва. Израз "деликт" је латинског порекла и означава „недозвољен чин, поступање противно праву које повлачи, било обавезу накнаде штете, било казну, било и једно и друго”². Извршењем деликата насиља наступају последице које су неприхватљиве са становишта друштва, јер се њима повређују основне друштвене вредности: право на живот, право на неповредивост физичког и духовног интегритета, слобода одлучивања, слобода кретања, лична сигурност, право на лично достојанство итд. Стога, прописивањем кривичних дела и прекршаја, позитивним правом се обезбеђује кривичноправна и прекршајноправна заштита грађана од деликата обухваћених појмом криминалитета насиља. Став законодаваца у различитим државама, да одређене деликте оквалификује као прекршаје или као кривична дела, зависи пре свега од законодавне традиције одређене државе, и од схватања законодавца који степен друштвене опасности представља конкретан деликт. Схватање законодавца о већем степену друштвене опасности доводи до инкриминације кривичних дела, а уколико се сматра да је степен ове опасности мањи, долази до прописивања прекршаја.

Игњатовић сматра да се кривична дела криминалитета насиља могу поделити у две групе: а) дела традиционалног насилничког криминалитета и б) његови новији облици. У

² мала енциклопедија, Просвета, Београд, 1968: 388

дела традиционалног насилничког криминалитета спадају пре свих убиства и наношење тешких телесних повреда, као и силовање, а овде се, нарочито у англосаксонској литератури, сврставају и разбојништво и разбојничка крађа, као дела која имају елементе и насилничког и имовинског криминалитета. Нови облици насилничког криминалитета су различити облици насиља који се догађају у породици, али и на спортским приредбама, радном месту итд. Данас се оправдано поставља питање, да ли су ово нови облици насилничког криминалитета или их је било и раније, само што се сада друштво више са њима не мири (Игњатовић, 2011: 106-107).

3. Насиље у спорту

3.1. Појмовно одређење насиља у спорту

Појам насиља у спорту се најчешће изједначава са насиљем навијача и то како појединаца, тако и навијачких група, при чему је овакво гледиште погрешно, јер навијачко насиље не представља једини извор насиља у спорту. Ипак, управо из разлога што је навијачко насиље, као један од облика насиља у спорту најдоминантније, то се и највећи број дефиниција насиља у спорту везује управо за навијачко насиље.

Неспорно је да је сваки хулиган у одређеној мери и навијач, а такође и то да велика већина навијача нису хулигани, већ људи који прате спорт задржавајући контролу над својим поступцима у границама друштвено прихватљивог понашања.

У "Енциклопедији британског фудбала" дата је дефиниција навијачког насиља, односно "хулиганизма", с обзиром на то да се овај термин у Британији користи за означавање навијачког насиља: "Хулиганизам је повезан са осећајем идентитета са фудбалским клубом или националним тимом и манифестује се кроз расизам и ксенофобију представљајући основну тачку за периодично учествовање десничарских политичких група попут Националног фронта и Британског покрета" (Cox, Russell, Vamplew, 2002: 29). Иако ова дефиниција опширно објашњава како се хулиганизам манифестује, не одређује саму појаву, те се у томе и огледа њен недостатак.

Ramon Spaaij сматра да је у циљу прецизног одређења појма насиља у спорту неопходно направити дистинкцију између изолованих случајева спонтаног навијачког насиља и поступака организованих, супростављених навијачких група, спортских, пре

свега фудбалских клубова, чијим сукобљавањем долази до испољавања различитих облика насилничког понашања, а које се може подвести под савремени појам насиља у спорту.

Насиље у спорту се може одредити и као "такмичарско насиље социјално организованих група које прате фудбал, против супарничких група" (Spraaij, 2006: 11). Ова дефиниција појам насиља у спорту искључиво везује за фудбал, што представља њен недостатак, јер постоје бројни примери насилничког понашања у другим спортовима.

У свом извештају о фудбалском хулиганизму, Европска унија је истакла да хулиганизам укључује "насиље против људи, уништавање имовине, кривичне прекршаје под дејством алкохола и дроге, нарушавање мира, крађу и препродају карата " (Spraaij, 2006: 10, 11). Знимљивост везана за ову дефиницију је то што Европска унија и препродају карата сматра хулиганским понашањем. Овакво схватање је разумљиво ако се има у виду да хулиганске групе долазе организовано на спортске догађаје, а с обзиром на то да постоји ограничен, односно недовољан број карата, због њихове дистрибуције од стране самих клубова својим навијачима, то хулигани на овакав незаконит начин долазе до карата и тако успевају да уђу у спортски објекат у коме се одиграва одређени спортски догађај, иако и државни органи и клубови настоје да то спрече.

Група аутора сматра да је хулиганизам уобичајена форма насиља младих људи који припадају радничкој класи, чиме се наводи веза између хулиганизма и радничке класе. (Bodin, Robene, Neas, 2007: 31). Међутим, како аутори даље истичу, хулиганизам је у мањој мери одраз класне борбе, а у већој механизам социјалног преживљавања и потврђивања. Наиме, хулигани не наглашавају своју друштвену припадност, нити идеолошки бране радничку класу, већ највећи број разочараних младих људи, који се налази на маргинама друштва, припада управо радничкој класи, те одатле и потиче веза између хулиганизма и радничке класе (Bodin, Robene, Neas, 2007: 31, 32). И поред тога што велики број хулигана припада нижим друштвеним слојевима, насиље на спортским догађајима није само последица материјалне кризе, већ и политичке кризе, као и кризе система вредности (Ђорић, 2012: 48-49). Овакво схватање је блиско теорији структуралног насиља. Марија Ђорић сматра да је "Хулиганизам насилно понашање којим део публике инспирисан спортским догађајима кроз припадање навијачкој групи изграђује свој персонални идентитет који исказује фрустрацијску агресију деструкцијом материјалних

ствари или повређивањем противника (Ђорић, 2012: 48). У основи сваког насилног понашања обично се налази фрустрацијска агресија, које хулигани најчешће нису ни свесни. Незадовољство у приватним животима се пројектује на утакмицама које хулигани доживљавају као неку врсту издувног вентила, који им омогућава избацивање прикупљене агресије.

"Хулиган је члан одређене навијачке групе који прихвата одређене заједничке вредности, од којих је мржња према члановима других група најдубљи заједнички корен; хулигану припадање групи значи бег од анонимности, даје му осећај сигурности; туча са другим групама навијача је израз осећајног набоја; осредњи смисао живота, где бити хулиган значи бити слободан и живети живот на најбољи могући начин" (Петровић, 1990: 21).

По Коковићу "хулиганизам је безобзирна, бескорисна, бесциљна радња, праћена општим изражавањем презира према појединцима или друштву у целини, умишљено понашање које грубо крши јавни поредак и изражава очит презир према друштву (Коковић, 2000: 144).

Mark Perryman сматра да за разлику од спонтаног, релативно изолованог инцидента неког гледаоца хулиганизам одликује "намера", те је хулиганизам организовано, намерно изазвано насиље, које представља социјални модел понашања хулиганских група (Perryman, 2001: 141).

С обзиром на то да насиље у спорту не потиче нужно од хулигана, већ насилник може бити свако ко је присутан на одређеној спортској приредби, сматрамо да се под насиљем у спорту подразумева свако понашање, односно поступак спортисте, тренера, судије, родитеља, гледаоца или другог учесника на спортској приредби, којим се намерно повређује или угрожава живот, здравље, односно психички или физички интегритет лица или уништава или оштећује имовина или изазива нека друга негативна последица, било да она погађа учесника спортске приредбе или треће лице, при чему се под учесником спортске приредбе подразумева свако лице које присуствује спортској приредби³.

³ Прим. аут. на основу одредби Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. гласник РС", бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009 и 104/2013 - др. закон)

3.2. Узроци и теоријска објашњења насиља у спорту

Криминогени фактори делују на генезу криминалитета, те се тај процес њиховог деловања у литератури назива криминогенеза (Констатиновић – Вилић, Николић – Ристановић, Костић, 2012: 337-338). Под *криминогеним факторима се подразумевају објективни и субјективни чиниоци који делују у процесу настанка, формирања и коначне реализације криминалитета као масовне друштвене појаве и појединачног понашања*⁴.

Међу најважније спољне- објективне узроке, како насиља уопште, тако и насиља у спорту, наводе се рат и економска криза. Међутим, примери појединих европских држава на чијим територијама нису вођени ратови више од седамдесет година, попут Енглеске, Италије, Белгије, а које имају проблема са насиљем у спорту и у којима, све до велике економске кризе која је почела 2008. године, није било већих економских проблема, јасно показују да би било крајње површно када бисмо појединим факторима, као што су рат и економска криза, дали апсолутан значај у односу на друге факторе. Евидентно је да су ратови и економске кризе значајни чиниоци који могу да, у корелацији са осталим факторима, доведу до значајног повећања степена свих видова насиља у друштву, али сваком проблему се мора приступити засебно, како приликом његове анализе, тако и решавања, уважавајући све специфичности социјалне, економске и политичке стварности конкретног друштва и међусобне повезаности, условљености, значаја и јачине деловања појединих криминогених фактора у оквиру тог друштва.

Чувени амерички социјални психолог, Leonard Berkowitz, уочава два облика агресивности код људи, **инструментална**, која је неемотивна и бесциљна и **реактивна**,

⁴ У теорији је најприхваћенија подела криминогених фактора коју је формулисао Габријел Тард, на егзогене (спољне) и ендogene (унутрашње) факторе, а слична је и подела на објективне и субјективне криминогене факторе. Објективни се односе на социјалне узроке и услове деликвентног понашања и формирања деликвентне личности, док се субјективни односе на разне психолошке аспекте личности и њихов утицај на формирање деликвентне личности. Поједини фактори не могу изоловано довести до криминалног понашања, јер сви криминогени фактори делују повезано, синтетички и комплексно, при чему неки од њих делују на већи број различитих облика криминалног понашања, док други делују само на тачно одређени тип криминалног понашања. Ниједан чинилац сам по себи није довољан да би могао да доведе до криминалног понашања, нити се било који од њих може сматрати апсолутним узроком криминалног понашања. С обзиром на то, да је свако криминално понашање резултат сложених међусобних утицаја са различитим интензитетом дејства, приликом научне анализе узрока криминалитета, морају се узети у обзир сви фактори који у датој ситуацији могу бити од значаја за његов настанак и развој (Констатиновић – Вилић, Николић –Ристановић, Костић, М. 2012: 338-339).

која има истакнуту емоционалну компоненту са циљем да проузрокује штету, при чему насиље у спорту настаје као резултат реактивне агресивности (Berkowitz, 1993: 165).

Понашање учесника спортске приредбе може бити одређено конкретним спортским догађајем, али и многим другим факторима, биолошке, психолошке и друштвене природе.

Постоји мишљење да оснаживање за акте насиља у спорту потиче из три извора:

1. непосредна референтна група у којој се налази спортиста (тренери, саиграчи, породица пријатељи);
2. структура игре и усвајање правила од стране спортских институција и државних органа;
3. ставови навијача, судија и читавог друштва, уз активно учешће медија, који знатно доприносе епидемији насиља у модерном спорту.

"Priming" теорија посебан значај даје посматрању надражаја који могу довести до изазивања агресивног понашања код одређене особе. Појам "Primings", који се надограђује на "Cognitive Neoassociation Theory" (сазнајна неосоцијативна теорија) Леонарда Берковица, објашњава да се у мозгу налазе семантички, међусобно повезане мисли, емоције и склоности одређеном понашању, а повезани су управо путем асоцијација, односно мрежом неурона. Уколико се код одређене особе (нпр. учесника спортске приредбе), неким надражајем, нпр. насилничким или недоличним понашањем једног или више учесника спортске приредбе, спорном одлуком арбитра на спортској приредби или насилничким медијским садржајем, побуди унутар овог склопа одређени неуронски чвор ("priming"), настаје одређени учинак, који се у конкретној ситуацији, сходно одговарајућим околностима, може испољити у виду агресивног понашања, јер се том приликом, код те особе подстичу тачно одређене мисли, емоције и склоности одређеном облику понашања, повезане са "побуђеним" неуронским чвором. Овај спонтани процес утиче на интерпретацију нових надражаја и краткотрајно повећава могућност агресивног понашања. Такође, могуће је да одређени конструкти, преко поновљених надражаја, постану "хронично", односно трајно активирани, тако да су поред краткотрајних, могући и дуготрајни учинци (Kunczik, Zipfel, 2007: 9)⁵.

У уској вези са "Priming" теоријом је и "теорија скрипти", која говори о обради информација од стране онога ко прима те информације. Под "теоријом скрипти" се

⁵ 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

подразумевају менталне рутине или програми (скрипте), који су похрањени у нашем памћењу и аутоматски се активирају када је потребно управљати понашањем и решавати проблеме. Скрипте садрже податке о типичном понашању, о облицима понашања одређених особа и резултатима дела. У памћењу су приступачније скрипте које се понављају, при чему тако похрањене скрипте активирају кључни надражаји повезани са одређеним ситуацијама. Одговарајући надражаји, у зависности од своје садржине, попут на пример насилничког и недоличног понашања, могу допринети настанку нових скрипти или активирању већ постојећих. Активирање и брзина активирања скрипте, зависе првенствено од примљених надражаја, који покрећу са њима повезане сазнајне структуре у нашем памћењу и тиме их чине приступачнијима. Остваривање узорка понашања који је садржан у скрипти, зависи пре свега од тога у којој мери одређена особа сматра такво понашање прикладним, односно у којој мери такво понашање одговара систему вредности и нормама понашања које је одређена особа прихватила. Основне поставке "теорије скрипти" су у различитим студијама добиле потпуну емпиријску потврду, при чему ова теорија говори о дугорочном повећању могућности одређеног вида понашања, а у том контексту и насилничког и недоличног понашања (Kunczik, Zipfel, 2007: 10)⁶.

Насиље у спорту представља продужетак агресије физичким средствима, при чему постоје три основне теорије за објашњење насиља у спорту: **биолошка**, **психолошка** и **социолошка**. Биолошке теорије сматрају да агресија, како код животиња, тако и код људи има своју функцију у домену очувања врсте, омогућавања да најснажнији добију потомство, обезбеђења реда у заједници. Професор Marcus Felson истиче да агресија има важну улогу у структурисању животињских заједница и људског друштва, при чему се позива на резултате истраживања чувеног норвешког зоолога (Thorlief Schjelderp-Ebbe), који је 1913. год. изучавајући односе у животињској заједници открио тзв. "поредак кљуцања". У тој средини доминира петао који може кљуцати све остале јединке. Ниједна од њих му се не сме супротставити, а ако то учини, долази до агресије после које се улази у миран период у коме се зна „коме је где место“. И међу осталим члановима овакве заједнице зна се ко над ким доминира, те и људи, као и животиње, примењују агресију како би наметнули своју власт у друштвеном поретку или на одређеној територији (Felson,

⁶ 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

2006: 347). Биолошка теорија Конрада Лоренца, сврстава агресивност у основну људску особину, те се у том контексту спорт посматра као друштвено прихватљив начин избацивања прикупљене агресије, дакле једна врста сигурносног вентила (Lorenz, 1966: 271-272).

Психолошке теорије су засноване на становишту да човек насиљем одговара на разне фрустрације, при чему је агресија која се јавља као њихова последица, ситуационог карактера. У контексту спортског надметања, фрустрација може настати као последица више фактора попут: лоше игре, повреда које онемогућавају оптималне перформансе код играча, незадовољство гледалаца и многих других фактора.

У домену социолошких теорија, **теорија социјалног учења**, "*Social learning theory*", Алберта Бандуре, насиље у спорту објашњава кроз учење агресивног понашања преко модела за опонашање, при чему се овакво понашање оснажује путем система награда и казни, а млади спортисти сматрају да су спортски "хероји", модели чије понашање треба да имитирају (Bandura, 1977: 5-9)⁷ (Tenenbaum, Stewart, Singer, Robert, Duda, 1997: 2-3)⁸. Сходно овој теорији, људи (посматрачи) посматрањем понашања других људи (модела), следе такво њихово понашање кроз прихватање одређених поступака (учење по моделу/ узорку). Централни аспект ове теорије, јесте да нам само учење одређеног облика понашања од стране одређене особе, не говори ништа о последицама тог понашања. Према овој теорији, свака особа је у стању да уочи везу између извршења неке радње и њених вероватних- очекиваних последица.

Насилничко и недолично понашање је подложно одређеним препрекама, попут општеприхваћених друштвених норми понашања, страху од казне, освете и других нежељених последица таквог понашања, непријатног осећаја "гриже савести" и страха, који спречавају насилничко и недолично понашање. Према томе, да ли ће се, на основу наученог модела одређеног облика понашања, такво понашање и заиста испољити зависи од многих чинилаца, а пре свега од сличности ситуације, поседовања одговарајућег средства за имитацију (нпр. поседовање оружја или опасног оруђа) и предвиђања

⁷ Social Learning Theory, Albert Bandura, Stanford University, http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf; приступ 13.04.2016. год.

⁸ Academia, Aggression and violence in sport: An ISSP position stand, uploaded by Joan Duda, http://www.academia.edu/838011/Aggression_and_violence_in_sport_An_ISSP_position_stand; приступ 13.04.2016. год.

последица таквог понашања (успех, неуспех, награда, казна), како за "посматрача", тако и за "модел", јер "посматрач" потврду за своје поступке налази у сазнању да је његово понашање у складу са понашањем "модела". Најважнији чиниоци који утичу, како на учење одређеног облика понашања, тако и на испољавање тако наученог понашања су: обележја садржаја чији је саставни део, облик понашања који је предмет учења од стране посматрача (вредност одређеног става и његова јасноћа, могућност понављања насилничког и недоличног понашања, ефикасност таквог понашања, оправдање, награђивање или кажњавање насиља), особине "посматрача" (способност опажања, ниво узбуђења, карактер, интереси, претходна искуства у склопу којих постоји и потврда усвојених модела понашања) и околности ситуације (степен социјализације, општеприхваћене норме и облици понашања у друштву као целини, као и у ужим круговима друштва које чине само одређени "посматрачи"). Битно је истаћи и то да одређени психички процеси попут: **пажње, памћења, репродукције и мотивације**, играју пресудну улогу у усвајању одређеног облика понашања. Поред напред наведених значајан је и процес **мишљења**, јер различити "посматрачи" могу различито опажати идентичне садржаје, те могу извести сасвим различите закључке о последицама одређеног облика понашања. (Bandura, 1977: 6-7)⁹

Поред теорије социјалног учења, **теорија структуралног насиља** је једна од данас најразвијенијих социолошких концепција о факторима криминалитета, која сматра да је агресивно понашање последица животних фрустрација, али инсистира на социјалној структури као њиховом примарном извору (Dahrendorf, 1968: 151-179).

Под структуралним насиљем подразумева се свако угрожавање људских потенцијала и могућности самоостваривања, економском или политичком структуром. Неједнакост у приступу политичкој, економској и свакој другој моћи, образовању, здравственој и правној заштити, карактеристични су облици структуралног насиља које је обично невидљиво јер извире из саме друштвене структуре која предодређује положај људи сходно њиховим економским, етничким, полним, културолошким или политичким обележјима. Структурално насиље производи патњу, осећања понижености и одбачености. Немогућност задовољења егзистенцијалних потреба, односно немогућност

⁹ Social Learning Theory, Albert Bandura, Stanford University, http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf; приступ 13.04.2016. год.

остваривања разних друштвених и индивидуалних циљева код већине грађана, као и велика незапосленост, несигурност радних места, немогућност социјалне мобилности и самим тим појава масовне друштвене маргинализације, пре свега млађе популације, доводи до нагомилавања агресије, која се искаљује и на спортским објектима и према учесницима спортских приредби.

3.3. Облици насиља у спорту

С обзиром на то ко покреће насиље у спорту, можемо разликовати: **насиље од стране самих спортиста, насиље навијача, насиље од стране родитеља спортиста и ритуално насиље** (Констатиновић – Вилић, Николић –Ристановић, Костић, 2012: 149).

Многи спортови подразумевају директан физички контакт између спортиста приликом спортског надметања и укључују одређени степен физичког насиља, при чему постоји нешто што се зове добрим понашањем спортиста. Под добрим понашањем спортиста се подразумева ниво физичког насиља који је у оквирима општих, институционално постављених, друштвено прихватљивих, правила спортског надметања и у границама такмичарских правила конкретне врсте спорта. Међутим, уколико примена насиља од стране спортиста пређе овако постављене границе, то се онда може говорити о насиљу у спорту, као облику девијантног понашања. Оваквом облику, друштвено неприхватљивог и опасног насилничког понашања, спортисти прибегавају како би повредили противничког играча, а некада само ради застрашивања противника, а са крајњим циљем остваривања победе у спортском надметању, при чему појединачни или групни догађаји насилничког карактера могу бити део тактике тренера, а некада и самих спортиста. Уколико, у овом случају, насиље спортиста не буде у довољној мери испољено, спортиста може бити изложен некој врсти казне, а уколико спортиста буде испољио задовољавајући степен насиља, то може бити награђен. Тако играчи које не испоље ниво насиља који се од њих очекује, могу бити изложени критикама упућених од стране тренера, родитеља, али и навијача, при чему се као облици кажњавања играча, могу јавити: скраћивање времена учешћа у игри, затим разни облици узнемиравања од стране саиграча, навијача, попут упућивања увредљивих речи, претњи, изложеност понижавајућим поступцима, па све до непосредног физичког повређивања (Оташевић, 2013: 4; Коковић, 2001: 132). С друге

стране, уколико играч испољи жељени степен агресије, следи даље подстицање таквог његовог понашања, разним облицима награђивања, попут новчаних износа, трофеја, боље почетне позиције у игри, исказивања поштовања од стране субјеката који подстичу овакво насилничко понашање. Пример унапред договорене стратегије, која укључује примену недозвољног физичког насиља према противничким играчима, применио је рагби тим "British Lions Rugby Union", приликом своје турнеје по Јужној Африци 1974. године. Након што би чули да њихов капитен тима узвикује "99", сваки играч би пронашао најближег супарничког играча и напао би га, при чему је тактика била заснована на, како се показало основаној претпоставци, да судија неће смети да удаљи са терена све "Лавове", уколико сви буду истовремено прибежавали насиљу (Mitchell, 2009.)¹⁰.

Спортисткиње су често жртве физичког (најчешће сексуалног) или психичког злостављања, при чему се такви случајеви углавном заборављају или прикривају, односно не пријављују. Жртвама је потребна велика храброст и истрајност како би доказале злостављање. Тако је познат случај из 1993. године, када су четири члана француске атлетске федерације оптужена за силовање своје колегинице (Bodin, Robene, Neas, 2007: 15).

На спортским такмичењима се дешава да судија буде жртва насиља и то најчешће од стране играча или навијача. Повод за насиље над судијама је у највећем броју случајева субјективни доживљај насилника да је суђење пристрасно или нестручно. Најчешћи облик насиља над судијама је вербално насиље, али не изостају ни најтежи облици физичког насиља. Примери насиља над спортским судијама су бројни. Тако је 2010. год. заменик дисциплинског судије ФС Србије, Драгче Димитријевић, брутално претучен испред свога стана, а нападач му је поручио да је то због фудбала¹¹, арбитар на листи прве лиге Републике Српске, Милан Станивуковић, задобио је тешке телесне повреде услед напада који се догодио маја 2015. год. након завршетка фудбалске утакмице на којој је судио¹²,

¹⁰ The Guardian, Lions tour 2009 (The Observer) The Lion Kings, <http://www.theguardian.com/sport/2009/may/03/lions-tour-1974-rugby>; приступ 18.09.2015.год. извештај новинара Кевина Мичела о турнеји рагби тима "British Lions Rugby Union" у Јужној Африци 1974. године,

¹¹ Mondo.rs, Beta/Mondo, Претучен Драгче Димитријевић, <http://mondo.rs/a166553/Sport/Fudbal/Pretucen-Dragce-Dimitrijevic.html>; приступ 25.11.2015. год. новинарски извештај о нападу на заменика дисциплинског судије ФС Србије, Драгчета Димитријевића

¹² Pravdabl.com, Хорор у Александровцу: Милан Станивуковић претучен и доживио клиничку смрт, <http://pravdabl.com/horor-u-aleksandrovcu-milan-stanivukovic-pretucen-i-doživio-klinicku-smrt/>; приступ 25.11.2015. год. новинарски извештај о нападу на арбитра Милана Станивуковића

фудбалски судија Адис Муџкић је октобра месеца 2015. год. задобио тешке телесне повреде услед напада незадовољних играча на фудбалској утакмици на којој је судио¹³, двојица непознатих нападача су 14. новембра 2014. год. претукла бившег судију ФИФА, Христофороса Зографоса, услед чега је фудбалски савез Грчке донео одлуку да буду одложене све фудбалске утакмице у тој земљи¹⁴.

бити заинтересован за један тим је једна ствар, али живети кроз њега је нешто сасвим друго...

Навијачи у форми публике су постојали од када постоје спортска такмичења, међутим први навијачи, у модерном значењу те речи, као феномен настају у деветнаестом веку, тачније 1863. год. када је у Енглеској основана фудбалска асоцијација¹⁵.

Један од најстаријих забележених примера навијачког насиља везује се за стари Рим, у коме су биле веома популарне трке кочија. Чак су постојале и две велике групе навијача "Плави" и "Зелени", а најтежи инцидент се догодио 512. године, када је у масовној тучи навијача ове две супростављене групе, која је потрајала неколико дана, живот изгубило око тридесет хиљада људи (Оташевић, 2013 : 17).

У животопису Прокопија, једног од највећих историчара Византије, описују се догађаји везани за тзв. "побуну Ника" у Константинопољу јануара 532. године, која је натерала у бекство и самог императора Јустинијана. У пожару који је тада избио, потпуно је изгорео храм Свете Софије. Управо су припадници навијачке групе "Плавих" били главни покретачи овог насиља, при чему су у једном тренутку супростављене навијачке групе "Плавих" и "Зелених" превазишле вишевековну нетрпељивост и удруженим снагама разориле Константинопољ. Епилог овог насиља које је трајало читаву седмицу, био је страховит. Више од половине града је било уништено у пожару и нередима, а смртно је настрадало на десетине хиљада људи¹⁶.

¹³ Nezavisne novine, Играчи претукли судију на утакмици у Лукавцу, <http://www.nezavisne.com/sport/fudbal/Igraci-pretukli-sudiju-na-utakmici-u-Lukavcu-VIDEO/329844>; приступ 25.11.2015. год. новинарски извештај о нападу на арбитра Адиса Муџкића

¹⁴ Jelenfootball.com, Због напада на судију одложене све утакмице у Грчкој, <http://www.jelenfootball.com/vest/40774/Zbog-napada-na-sudiju-odlozene-sve-utakmice-u-Grckoj.html>; приступ 25.11.2015. год. новинарски извештај о нападу на арбитра Христофороса Зографоса

¹⁵ The Football Association, The History of the FA, <http://www.thefa.com/about-football-association/history>; приступ 12.12.2015. год. чланак о историјату енглеске фудбалске асоцијације

¹⁶ The Nika Riot, http://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/circusmaximus/nika.html; приступ 12.12.2015. год. чланак о трагичним догађајима познатим под називом "побуна Ника"

„Скупљајући се у банде чим би се сутон почео спуштати, пљачкали су боље одјевене на отвореном тргу и у уским улицима, грабећи у пролазу њихове огртаче, појасеве, златне брошеве и све што би се нашло на њиховим рукама... Та насиља изазивала су код свакога осјећај непријатељства спрема њих, нарочито код оних присталица „Плавих”, који нису узели активна учешћа у расправи и свађама... Али, зло се ширило; како никаква казна није стизала злочинце од стране оних који су задужени за јавни мир, њихова је смјелост расла све више и више. Јер, када је злочин по себи заштићен, не постоје границе његове злоупотребе; чак и када је кажњен, никада није сасвим потиснут, а већина људи, по природи површна, почиње гријешити... Они нису имали потребе прикривати своје злочине, нису се плашили кажњавања, штавише, сматрали су да је у питању њихов углед и доказ њихове мушкости, убити бодежом било ког ненаоружаног човјека, који је ту случајно пролазио... Судије, одлучујући о случајевима које су рјешавали, гласали су, не према ономе што су сматрали праведним или законитим, већ према томе, је ли странка у спору непријатељ, или пријатељ странке на власти." (Оташевић, 2013: 17-18).

Према Прокопију, несумњиви кривац за ово стање био је цар Јустинијан, који је своју власт у доброј мери дуговао подршци фракције „Плавих” и који им је, својом попустљивошћу према њиховом терору, на одређени начин враћао дуг. Када је коначно покушао да поново успостави нарушени поредак, цар се суочио са најездом „вандала” у зидинама свог, споља неосвојивог града (Оташевић, 2013: 18).

Вечито је питање, да ли навијачи подстичу насиље или га рефлектују, односно да ли навијачи самостално изазивају насиље или у том правцу добијају упутства од разних учесника спортског догађаја. Због склоности спортске публике насиљу, насиље у спорту се често поистовећује са насиљем спортске публике, што није тачно. Међутим, ово поистовећивање је пресудно утицало на то да се насиљу спортске публике посвети највећа пажња у социологији спорта. Навијачи, посебно млади људи, имају потребу за изградњом сопственог идентитета, за самопотврђивањем, а што најлакше могу да остваре у оквиру навијачке субкултуре. Нажалост, управо навијачка субкултура, која негује и подстиче насилничко понашање на спортским приредбама, омогућава младима да савладају кризу идентитета, кроз примену насиља, јер насиље, увек бива примећено у јавности. Облици насиља, које изазивају навијачи, могу се састојати од провокација визуелног карактера,

попут истицања разних застава и обележја, затим вербалног насиља, попут претњи и упућивања речи увредљивог садржаја, потом физичког повређивања, па све до хаотичних масовних туча са тешким последицама. Свест о друштвеном идентитету и самопоштовању гледалаца често проистиче од самог спортског тима, при чему надметање омиљених играча представља један од елемената идентификације, ствара се групна солидарност, односно поистовећивање навијача са клубом, са играчима и тренерима, што даље води ка сагледавању супарничког тима (или појединог спортисте, у оквиру индивидуалних спортова, с тиме што је насиље у спорту далеко чешћа појава код тимских спортова), као непријатељског, туђег, изван сопствене друштвене групе, и даље према њиховим навијачима, који припадају одређеној локалној, етничкој групи или друштвеној класи (Констатиновић – Вилић, Николић –Ристановић, Костић, 2012: 150).

По једној групи аутора, карактеристични облици навијачког насиља у спорту који се јављају у пракси су: појединачни физички напади на друге навијаче, или случајне пролазнике, групне туче између супротстављених навијачких група, уношење и бацање у спортски терен или гледалиште, пиротехничких средстава и других предмета, који могу угрозити живот учесника спортске приредбе, или ометати ток спортске приредбе, уношење и конзумирање алкохола и опојних дрога, упади у терен у циљу ометања или прекида спортске приредбе, оштећење уређаја и инсталација на спортском објекту, уништење и оштећење возила, трговинских и других објеката, на правцима кретања навијача, вршење имовинских деликата, неплаћање рачуна у кафићима и ресторанима, исписивање графита на јавним површинама, превозним средствима, фасадама зграда, лифтовима, споменицима културе, изазивање мржње или нетрпељивости, која може довести до физичких сукоба на националној основи и учествовање у догађајима који немају везе са спортом и вршење кривичних дела, која нису повезана са спортским приредбама (Милошевић и други, 2013 : 13).

Статистика показује да су хулигани¹⁷ обично млади људи, мушког пола, узраста од дванаест до тридесет година и обично су осуђивана лица (Ђорић, 2012:48). У Белгији је

¹⁷ Сама реч хулиган (енг. hooligan) долази од имена Патрика Хулигана, познатог ирског криминалца осуђеног у Лондону 1889. године, чије се име најпре користило за скитнице, а данас описује актере насиља на стадионима. Оно што карактерише хулигане је то да су они насилни, са ниским степеном толеранције и деструктивни. Хулиганизам обухвата:

1. вређање по разним основама појединаца или групе;
2. физичке нереде и доношење лаких или тешких телесних повреда које могу имати и смртни исход;

према статистичким подацима 40% хулигана нижег образовног нивоа, само 16% њих је редовно похађало школу, већина је тешког материјалног стања и одбацују стандардне грађанске вредности (пристојно понашање, дисциплина, поштовање прописа), 75% хулигана је осуђивано (Bodin, Robene, Neas, 2007: 41-42).

Хулигани најчешће не врше насиље самостално, већ у организованим групама навијача- хулигана, при чему је навијачко насиље често мотивисано одређеним идејама, политичко- идеолошког, религијског, националистичког или неког другог карактера. Према циљевима насилничког понашања и према актерима, хулиганске групе се, сходно Симеуновићу могу поделити на: **Идеолошко мотивисане групе**, које се даље могу поделити на левичарске и десничарске групе. Већина хулиганских група је десничарски оријентисана, мада има и оних који су левичарски оријентисани, попут италијанске навијачке групе "*Brigate Autonome Livornesi*". **Националистички мотивисане групе**, што је посебно карактеристично за навијаче из држава бившег источног блока, у којима је након пада комунистичких режима свака нација добила право на самоопредељење, што је утицало на јачање национализма како у политици тако и у спорту. **Религијски мотивисане групе**, код којих долази до групне идентификације на основу религијске припадности, попут братимљења између навијача "Спартака" из Москве (познатих под називом "Фратрија"), Навијача "Црвене звезде" (познатих под називом "Делије") и навијача грчког "Олимпијакоса" (познатих под називом "Гејт севен") (Ђорић, 2012: 49). По професору Симеуновићу, у хулиганско- навијачком свету разликујемо: **актере-извршиоце**, као субјекте насилничког понашања, затим **жртве**, као невољне актере или објекте хулиганизма и **актере којима се порука насиљем упућује** (државни органи, управа клуба, политичка партија итд.), док у хијерархијском смислу, актере можемо поделити на "припаднике руководства (акционо језгро), активисте, следбенике и симпатизере" (Ђорић, 2012: 49).

Према критеријуму **масовности**, навијачке групе можемо поделити на мале и велике, према критеријуму **насилности**, навијачке групе можемо поделити на ненасилне и насилне- хулигани, према **територијалном** критеријуму, навијачке групе можемо

-
3. оштећење и уништавање имовине;
 4. нарушавање јавног реда и мира;
 5. угрожавање опште сигурности употребом недозвољених средстава као што су пиротехничка средства;
 6. конзумирање алкохола на недозвољеним местима и употреба наркотика;
- неовлашћен улазак на спортски терен или у службене просторије;

поделити на оне чије је деловање везано за неки локални клуб, национални или инострани клуб, а даље се према овом критеријуму могу поделити на, навијачке групе на регионалном нивоу (Балкан, Западна Европа) или на навијачке групе на међународном нивоу¹⁸. (Ђорић, 2012: 49-50).

Навијачки насилнички криминалитет обухвата све криминалне активности, како екстремних навијачких група, тако и појединаца и представља озбиљан друштвени проблем, који често има за последицу повређене и смртно страдале учеснике спортске приредбе.

Између хулигана и уличних банди постоје бројне сличности и разлике. Заједничке су им следеће карактеристике: постојање унутрашње структуре, вођа, правила понашања прихваћена унутар групе, територијалност. Разликују се по следећим карактеристикама: хулигане одликује масовност и деловање на јавним местима и то управо због тога што желе медијску пажњу, док са друге стране банде не желе пажњу јавности и малобројније су у односу на хулиганске групе. Иако и код једних и код других постоји одређена унутрашња структура, хијерархија у оквиру те структуре је много јасније одређена код уличних банди, него код хулигана, хулигани користе спорт за остваривање свог основног циља, а то је вршење насиља, док је основни циљ криминалних активности уличних банди стицање противправне имовинске користи. Још једна очигледна разлика између ових група се огледа у томе што уличне банде, као и апсолутна већина извршилаца других кривичних дела и прекршаја избегавају контакт са органима реда, док хулигани насиље испољавају у највећој мери управо према органима реда.

На подручју Латинске Америке најпознатије су навијачке групе "*barras- bravas*", које су се појавиле најпре у Аргентини педесетих, а потом и у остатку Латинске Америке крајем осамдесетих година двадесетог века. "*Barras- bravas*" су хулиганске навијачке групе, организоване попут банди, чије "навијање" на спортским догађајима широм Латинске Америке, карактерише брутално насилничко понашање, а у великом броју случајева и убиства, најчешће употребом ножева. Основни принцип по којем делују ови хулигани је "када су сви криви нико није крив", а у пракси се састоји у томе да се насиље

¹⁸ пример су латиноамеричке навијачке групе познате под називом *barras- bravas* (у слободном преводу израз "*barras- bravas*" означава "дивље банде"), које су изразито политички активне и често организоване у паравојне формације, чији су чланови вишеструко осуђивани за најтежа кривична дела и често коришћени за политичке обрачуне.

најчешће врши у оним ситуацијама у којима се на одређеном месту, у близини или у самом спортском објекту у коме се организује одређени спортски догађај, налази изузетно велики број људи, тако да се у оваквим масовним сукобима врло тешко може идентификовати конкретан кривац, те злочинци најчешће остају некажњени.

Хулиганизам је у државама Латинске Америке директно повезан са организованим криминалом, политиком и паравојним формацијама. Познати колумбијски нарко бос, Пабло Ескобар, био је навијач и финансијер клуба "Atletico Nacional", која чињеница директно указује на везу између спорта и организованог криминала (Ђорић, 2012:58)

Један од најпознатијих и најдрастичнијих примера насиља навијача догодио се у Лими, главном граду Перуа, 25. маја 1964. године. Тога дана играла се фудбалска утакмица између репрезентација Перуа и Аргентине, где је код резултата 1:0 за Аргентину и минут пре краја утакмице, судија поништио гол домаћег тима. Публика је реаговала насиљем, а као резултат тога насиља, преко пет стотина људи је било повређено, а погинуло је преко три стотине људи (Edwards, 2014.)¹⁹.

У Тегусигалпи, главном граду Хондураса, дана 08.06.1969. године одиграна је утакмица између Хондураса и Салвадора која је завршена резултатом 1:0 за домаћи тим. Након одигране утакмице један политичар Салвадора је изјавио да су хондурашке власти иселиле из Хондураса већи број породица само зато што су за време утакмице навијале за Салвадор. Након тога, одиграна је утакмица у Салвадору при чему је у овом реваншу Салвадор победио са 3:0. У тој утакмици гостујући фудбалери су били провоцирани, понижавани и прогањани, како пре, тако и за време и након утакмице. Током 90 минута игре, фудбал је најмање личио на игру, јер је то био прави рат, а лопта је служила као алиби за највеће грубости на терену, јер наравно домаћи фудбалери нису себи могли дозволити да изгубе пред својим навијачима. Да би све то било упечатљивије, домаћа публика је након утакмице навалила на госте како би их растргла. Влада Хондураса, као последицу изгубљене утакмице, наређује протеривање 15.000 салвадорских породица из Хондураса. Недуго затим, одиграна је мајсторица у којој је Хондурас био победник. Радио Хондураса је после утакмице извештавао како су се Салвадорци ругали застави и химни Хондураса. То је био знак за прогањање Салвадораца у Хондурасу при чему је смртно

¹⁹ Magazine, BBC Sport, Lima 1964: The world's worst stadium disaster, <http://www.bbc.com/news/magazine-27540668>; приступ 18.09.2015.год. новинарски извештај о трагичним догађајима на фудбалској утакмици између репрезентација Перуа и Аргентине, 25.05.1964.године

настрадало преко стотину људи. Након тога је избио рат између Салвадора и Хондураса у ком је погинуло више хиљада људи (McMullen Lockerby, Veyskin 2009/2013.); (Mallin 2004.);²⁰.

Дана 31.05.1984.године одиграна је утакмица фудбалског купа шампиона између „Роме“ и „Ливерпула“ на римском олимпијском стадиону. Дошло је до масовне туче међу навијачима чији је резултат био 1 мртав и 40 рањених, од којих већина теже, што је био само увод у насиље које се наставило након утакмице. Римски навијачи љути због пораза своје екипе, похрлили су према навијачима „Ливерпула“ којих је било око 13.000. На самом стадиону и око њега налазило се 3.000 римских полицајаца, а северна трибина на којој су се налазили навијачи из Енглеске била је окружена дуплим полицијским кордоном. Гледаоцима је пре уласка на трибине одузето све што би могли употребити као оружје. Међутим, одмах након утакмице, неки навијачи „Роме“, бесни због пораза своје екипе, наоружали су се ножевима, тољагама и флашама, које су држали у паркираним аутомобилима. За почетак је група „загрејаних“ Римљана камењем разбила стакла на неколико паркираних аутобуса навијача из Енглеске. Најгневнији навијачи „Роме“ почели су изазивати сукобе у близини стадиона, али и у строгом центру Рима, разбијајући стакла на излозима и паркираним аутомобилима. Тада је почео „лов на Енглезе“ око станица Термини и Ости, с којих су се кретали ванредни возови са навијачима. Чињеница да су сви аутобуси са навијачима из Енглеске имали пратњу полиције није много помогла. Међу рањенима највише је било навијача из Енглеске, тешко је рањен осамнаестогодишњи навијач „Роме“ Марко Компони коме је пукла лобања и који је био у критичном стању. Веома је тешко рањен 47-годишњи навијач „Ливерпула“ Џорџ Шарп кога су изболи ножем. Нешто лакше је прошло око 40 људи међу којима и тројица младих Швајцараца који су се ту случајно затекли, а које су лингвистички необавештени навијачи „Роме“ сматрали Енглезима. Иако се град истински потрудио како за сигурност навијача из Енглеске, тако и да би се створила пријатељска атмосфера, тиме што су много пре

²⁰ The Soccer War, <https://sites.duke.edu/wcwp/research-projects/the-soccer-war/>; Air University Review, March-April 1970, Salvador-Honduras War, 1969, The "Soccer War", <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1970/mar-apr/mallin.html> ; Soccer blog, The Soccer Wars: Honduras and El Salvador, 1969, <http://www.soccerblog.com/2006/04/the-soccer-wars-honduras-and-e.htm>; приступ 28.11.2015. год. чланци који описују трагичне догађаје тзв. "фудбалског рата" између Хондураса и Салвадора 1969. године

утакмице у Рим допутовале делегације Ливерпулских градских власти и клубова, упркос свему томе, утакмица се завршила крвавим сукобом (Lawtenson 2007.); (Carroll 2001.)²¹.

Трагични догађаји на стадиону "Heysel" у Бриселу 1985. године, на коме је током нереди изазаваних насилничким понашањем енглеских хулигана, погинуло 39 људи²², представља кулминацију претходног вишегодишњег насилничког поступања фудбалских хулигана у Енглеској. Као последица тога догађаја, Енглеска је била удаљена из европских клупских такмичења на период од шест година. Трагична дешавања од 15. априла 1989. године на стадиону "Hilzbrou" у Шефилду- Енглеска, када је 96 навијача фудбалског клуба Ливерпул смртно настрадало у гужви насталој пре почетка утакмице, а на стотине навијача је било повређено²³, били су последица тешких организационих пропуста, као и неефикасности и лоше координације полицијских служби задужених за обезбеђивање овог спортског догађаја. Непосредно након овог догађаја за време суђења, у јавност је изашла верзија, по којој су Ливерпулови пијани навијачи били криви за смрт 96 својих истомишљеника. "The Sun" је тврдио да су мртви том приликом бивали опљачкани чак и да се по њима уринирало. Како се на крају испоставило било је реч о плански исценираној верзији, како би се кривица свалила на навијаче Ливепрула, који су у то време већ на терету имали "Heysel" и како би се на крају пажња скренула са организационих пропуста.

Убрзо након напред описаних трагичних догађаја, установљен је адекватан нормативни оквир и ефикасан механизам за примену прописа од стране надлежних институција, а такође је дошло и до трансформације дотадашње Фудбалске лиге Енглеске у "Премијер лигу", који пројекат је подразумевао и огромна материјална улагања у спорт, односно спортске клубове, који су имали обавезу да обезбеде сигурност свих учесника у току спортског догађаја, чиме је како финансијски, тако и терет у циљу организовања

²¹ The Free Library by Farlex, Football: Disgrace of Rome; Mark Lawtenson exclusive The Liverpool legend relives shocking night when English fans were first attacked in Italy "The Italian police got away with beating up our fans in the 1984 European Cup Final... 23 years later they're still getting away with it", <http://www.thefreelibrary.com/Football%3A+DISGRACE+OF+ROME%3B+MARK+LAWRENSON+EXCLUSIV+E+The+Liverpool...-a0161622285>; The Guardian, UK news, Cup clash Liverpool fans stabbed, <http://www.theguardian.com/uk/2001/feb/16/football.rorycarroll1>; приступ 28.11.2015. год. чланци који описују трагичне догађаје везане за фудбалски куп шампиона између РOME и Ливерпула 1984. год.

²² BBC News, 1985: Fans die in Heysel rioting, http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/29/newsid_2733000/2733979.stm; приступ 19.09.2015. год. новинарски извештај о трагичним догађајима на стадиону "Heysel" у Бриселу 1985. год.

²³ BBC News, Hillsborough disaster and its aftermath, <http://www.bbc.com/news/uk-19545126>; приступ 19.09.2015. год. новинарски извештај о трагичним догађајима од 15.04.1989. год. на стадиону "Hilzbrou" у Шефилду- Енглеска

безбедног спортског окружења, без насилничког и недоличног понашања, подељен између спортских клубова и државних институција²⁴.

Навијачке групе у Египту су једне од најнасилнијих на свету, при чему се експанзија хулиганизма у овој држави везује за политичке промене које су уследиле након пада режима бившег египатског председника Хоснија Мубарака 2011. године. 01. фебруара 2012. године, након фудбалске утакмице у Порт Саиду избили су масовни нeredи у којима су учествовале сукобљене навијачке групе Ф.К. Ал Масри (чији се навијачи зову Зелени орлови или Газде канала) и Ф.К. Ал Ахли (чији су навијачи Ултрас Ахлави). Епилог ових нeredа је био погибија најмање 74 и преко 500 тешко повређених људи (Gabbatt A. Weaver M. 2012.)²⁵. Овај сукоб је био тесно повезан са политичком ситуацијом у Египту, с обзиром на то да су Ултрас Ахлави одиграли значајну улогу у рушењу Мубараковог режима, док су Зелени орлови, односно Газде канала, присталице политике Хоснија Мубарака. Нестабилна политичка ситуација у Египту након пада режима, као и велики број грађана чија су очекивања од политичких промена изневерена, утицали су на општи пораст насиља у египатском друштву, а што се неизоставно одразило и на пораст насиља у спорту. У коликој мери су ови трагијни догађаји били тесно повезани са политичким дешавањима у Египту, показује и то што су грађани за дешавања на стадиону кривили прелазну војну управу. У критикама прелазне војне управе, која се сматрала продуженом руком бившег режима, предњачили су "Муслиманска браћа" и "Група младих 6. април", која је активно учествовала у свргавању бившег режима. Због трагичних догађаја на стадиону Порт Саид подигнуте су оптужнице против 54 особе. Иако су између присталица и противника бившег режима међусобно размењиване оптужбе о намерном изазивању

²⁴ "Премијер лига" је створена у циљу обезбеђивања комерцијалне независности од Фудбалског савеза Енглеске, како би клубови у оквиру лиге могли директно да преговарају са ТВ кућама око телевизијских права, чиме је омогућено стварање профитабилне, ефикасне и медијски популаризоване лиге, при чему је безбедност учесника спортског догађаја постала приоритет, јер безбедније окружење доноси већи број гледалаца, а већи број гледалаца доноси већи профит. Иако је након тога ниво насиља које се везује за фудбал у Енглеској знатно смањен, ипак је током Европског првенства у фудбалу 2004. год. Енглеској упућено јавно упозорење да ће било какво насиље њених навијача током мечева довести до тимског искључења Енглеске из даљег такмичења. Предузете су и одређене превентивне мере, како би се предупредило насиље, па је тако многим познатим енглеским хулиганима било забрањено да путују у Португалију на турнир.

²⁵ The Guardian, Egypt: Port Said football disaster - 2 February 2012, <http://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/feb/02/egypt-port-said-football-disaster-live-updates>; BBC News, Egypt football violence leaves many dead in Port Said, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-16845841>; приступ 03.12.2015. год. новинарски извештаји о насиљу у Порт Саиду након фудбалске утакмице одигране 01.02.2012. год.

инцидента, одговорност за ова дешавања у великој мери лежи на организаторима утакмице, јер није постојала контрола уношења оружја на стадион, а излазна врата стадиона су била забрављена што је довело до додатног стварања панике међу гледаоцима.

Египатски суд је донео одлуку о суспензији Ф.К. Ал Масри на две године и забрани организовања утакмица на стадиону Порт Саид у трајању од три године. Оваква одлука је довела до изласка на улице навијача- хулигана клуба Ал Масри, који су се протестујући сукобили са органима реда, у којим сукобима је погинуо тринаестогодишњи дечак. Ови догађаји су довели до оставке градоначелника овога града, смене шефа службе безбедности у овоме граду и руководства фудбалског савеза, а такође су довели и до тога да је Европска унија затражила спровођење независне истраге ради правилног и потпуног утврђивања свих релевантних чињеница.

Насиље у спорту могу вршити и родитељи спортиста, при чему неки од њих само прекоревају или вређају, док други упућују претње или врше физичко насиље над сопственом децом, тренерима, другим играчима или њиховим родитељима. У Филаделфији 2006. године, отац, чији је син играо у локалном фудбалском клубу за децу узраста до 7 година, незадовољан, због тога што је сматрао да његов син, због одлуке тренера, не добија довољно времена за учешће у игри, прибегао је екстремном насиљу према тренеру клуба, тако што му је након физичког сукоба у коме је био надвладан, упутио речи претње држећи притом у рукама пиштољ, марке магнум 357 и то у присуству остале деце играча и њихових родитеља (Vries, 2006.)²⁶. У Масачусетсу 2000. године, Томас Јунта, отац десетогодишњег дечака, играча хокеја, незадовољан односом, Мајкла Костина, неформалног тренера дечјег хокејашког клуба, према његовом сину, претукао га је на смрт и то наочиглед свога сина и 10-ак осталих присутних играча, а међу којима су била и три сина жртве. Томас Јунта је оглашен кривим за убиство без предумишљаја и осуђен на 6 до 10 година казне затвора (Butterfield, 2002.)²⁷.

²⁶ CBS News, Cops: Dad Threatened Son's Coach With Gun, <http://www.cbsnews.com/news/cops-dad-threatened-sons-coach-with-gun/>; приступ 20.09.2015. год. новинарски извештај о овом догађају

²⁷ The New York Times, Man convicted in fatal beating in dispute at son's hockey game, <http://www.nytimes.com/2002/01/12/us/man-convicted-in-fatal-beating-in-dispute-at-son-s-hockey-game.html>; Chicago Tribune, Hockey dad gets 6 to 10 years in death, <http://articles.chicagotribune.com/keyword/thomas-junta>; приступ 20.09.2015. год. новинарски извештај о овом догађају

Под ритуалним насиљем у спорту, подразумева се посебан обред иницијације, који се спроводи на основу унапред утврђених правила, прихваћених путем консензуса од стране спортиста који припадају одређеном спортском удружењу, односно клубу, приликом пријема нових лица- спортиста, у својству чланова клуба, а који се огледа у разним поступцима који у себи могу укључивати елементе насиља. Тако је истраживање спроведено на Универзитету Алфред у САД, 1999. године (Hoover, 1999.)²⁸ указало на то да спортисти, приликом пријема у нови клуб, на четири од пет колеца у САД прођу кроз одређени обред иницијације, који обухвата поступке којима се од њих захтева испијање великих количина алкохола, а око две трећине бива излагано разним понижавајућим поступцима.

4. Насиље и недолучно понашање у спорту и улога медија

Медији, посебно средства масовних комуникација (мас медији) су у најважнији посредници између спорта и људи у модерном друштву. Мас медији се као средства масовне комуникације обраћају великом броју људи, који су тиме неминовно изложени њиховом утицају, а захваљујући савременим технологијама, могуће је да свака информација, готово тренутно, буде саопштена било којој особи у било ком делу света.

Улога медија, када је у питању друштвени феномен насиља у спорту, је парадоксална, јер с једне стране медији могу пресудно да утичу на осуду и одбацивање, али исто тако и на оправдање и прихватање насиља у спорту. Извештавање медија о спортским догађајима не своди се само на пуко преношење информација, већ се ови догађаји коментаришу, а од природе, односно приступа коментарисању, зависиће начин на који се жели приказати одређени догађај, у позитивном или негативном светлу. Међутим, чак и када се насиље везано за одређени спортски догађај на први поглед приказује у негативном светлу, начин на који се то чини може имати супротан ефекат код гледалаца, у смислу индиректног оправдања и величања насилничког понашања²⁹.

²⁸ National survey: Initiation Rites and Athletics for NCAA Sports Teams, Alfred University 1999. Dr. Nadine C. Hoover, Principal Investigator, http://www.alfred.edu/sports_hazing/docs/hazing.pdf; Alfred.edu, Executive summary, http://www.alfred.edu/hs_hazing/docs/hazing_study.pdf; приступ 20.09.2015. год. текст истраживања које је спроведено на Универзитету Алфред у САД, 1999. године

²⁹ На пример, опис спортског догађаја се чини тако да се исти не приказује као вандализам и безочно, неконтролисано насиље, већ као борба, те се узбуђење повезује са самим актом насиља.

Резултати истраживања "Аматерске атлетске задужбине Лос Анђелеса" (Wayne, 1999.)³⁰, које је објављено 1999. године и које се бавило питањем изложености деце узраста од 8 до 17 година разним облицима извештавања о спорту у медијима, као и садржају самог извештавања, показали су да деца свој први контакт са спортом остварују управо преко медија, а да спортске догађаје које прате преко медија, то највише чине преко телевизије (54%), затим видео игара (10%), магазина (10%), новина (9%), филмова (7%), књига (5%), интернета (4%) и радија (1%). Испитивано је и присуство насиља, односно порука које садрже насиље у спортским програмима, те је утврђено да су поруке у којима се охрабрује и велича насиље саставни део спортских садржаја у медијима и да су овакве поруке постале неодвојиви део спортског речника.

Представници инхибицијске теорије претпостављају да посматрање насиља у медијима, има спутавајући и застрашујући учинак на гледаоца. Наиме, код гледаоца се ствара страх од агресије, који смањује спремност на сопствено агресивно деловање (Kunczik, Zipfel, 2007: 4)³¹.

С друге стране, према теорији навикавања, сталним конзумирањем телевизијског насиља се смањује општа осетљивост на насиље, које се на крају сматра нормалним, уобичајеним понашањем (Kunczik, Zipfel, 2007: 5)³².

Теорија културног утицаја полази од претпоставке да редовно гледање телевизије, дугорочно обликује слику света према "реалности" приказаној на телевизији, тако да свакодневно понашање гледаоца бива култивисано садржајем телевизијског програма (Kunczik, Zipfel, 2007: 7)³³.

Теорија о трансферу стања узбуђености, полази од претпоставке да различити медијски садржаји могу код гледаоца изазвати неспецифична емоционална стања узбуђености, чиме се ствара "потенцијал нагона" који појачава интензитет будућег понашања. Какво ће бити то понашање, не зависи од конкретног медијског садржаја, већ од других ситуационих чинилаца, док одређени медијски садржај само појачава

³⁰ Children and sports media, <http://library.la84.org/9arr/ResearchReports/kidstv2.pdf>; приступ 22.12.2015. год. текст наведеног истраживања.

³¹ 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

³² 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

³³ 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

интензитет реакције код гледаоца. Тако се догађа да одређени еротски медијски садржаји при одређеној ситуацијски узрокованој мотивацији, подстичу на насилно понашање, док би насилнички медијски садржаји, при другачијој ситуацијски узрокованој мотивацији, могли подстаћи друштвено прихватљиво понашање (Kunczik, Zipfel, 2007: 8)³⁴.

Сходно напред наведеној териви скрипти (странице 8 и 9 овог рада), медијски садржаји у којима је приказано насиље, могу допринети развоју скрипти и активирању већ постојећих и тиме довести до појаве или појачаног испољавања насилничког и недоличног понашања код особа које су биле изложени тим медијским садржајима.

У складу са напред наведеном теоријом учења (странице 10 и 11 овог рада), посматрањем насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама "модела" приказаног у медијским садржајима и прихватањем облика деловања у складу са овим понашањем (учење по моделу/узорку), "посматрач" почиње и сам да испољава насилничко и недолично понашање на спортским приредбама.

Професор Jurgen Grimm, сматра се утемељивачем когнитивно - физиолошке теорије. Он је у својим истраживањима следио три перспективе: најпре је требало установити везу између мотива користољубља и тога како делује приказивање насиља у медијима, затим је требало испитати степене узбуђености и спознаје код рецепијента, приликом прихватања насиља приказаног у медијима уз помоћ комбинације физиолошких и психосоцијалних метода у анкетама, како би се диференцираним разматрањем процеса рецепције овог садржаја, испитало у којој мери су заиста повезани одређени медијски садржаји са одређеним променама у ставовима и понашању код рецепијента и најзад требало је истражити ток процеса узбуђења и објаснити дуготрајније промене у ставовима и понашању код рецепијента. На основу резултата истраживања, Grimm је утврдио да гледаоци преферирају медијске садржаје у којима је приказано насиље, јер такви садржаји обећавају физиолошко- емотивну реакцију, која снажно утиче на чула рецепијента, тако да је "узбуђење" фактор који при когнитивно - физиолошкој обради медијског садржаја у коме је приказано насиље, утиче на стварање одређеног психо- социјалног деловања. Резултати експеримената које је спровео Grimm, показали су да су реакције рецепијената, на у медијима садржано насиље крећу од оправдања и прихватања насиља, до одбацивања

³⁴ 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

насиља, при чему је код већине испитаника присутна тзв. "логика негативног учења". То значи да рецепијенти критички размишљају о приказаном насиљу, да насилни садржаји производе страх код рецепијената, чиме се у већој мери смањује, него што се повећава потреба и жеља за насиљем. Осим тога, рецепијенти, у медијима приказано насиље, у већини случајева посматрају са аспекта жртве, пре него ли са аспекта насилника. Наиме, истраживања која је спровео Grimm, показала су да, након рецепције сцена екстремног насиља, које истичу какве су последице тог насиља по жртву, повећавао се страх код испитаника, који су приказано насиље доживљавали са аспекта жртве насиља. Резултати до којих је дошао Grimm, на први поглед се супростављају теорији учења према моделу, међутим, како је и сам истакао, то не значи да је ова теорија у основи погрешна, већ да приликом истраживања нису у довољној мери уважаване све варијабиле, попут нпр. структуре личности рецепијента, при чему се не може, на један апсолутан начин, доказати да деловање медијских садржаја у којима је приказано насиље, резултира само једним, искључивим, обликом реакције рецепијента на такве садржаје, било да је у питању прихватање или одбацивање насиља од стране рецепијента (Kunczik, Zipfel, 2007: 11-13)³⁵.

Масовни медији укључују појединца у живот читавог човечанства. Једна од најосновнијих особина човека, огледа се у његовој потреби да буде информисан, јер недостатак информисаности у погледу неке појаве, личности или догађаја, стварају увек одређени степен страха код људи, страха од непознатог, а управо у тој исконској потреби да познаје себе и свет око себе и у контексту хроничног недостатка времена код савременог човека да подробније анализира и цени презентовани информациони садржај, лежи и опасност некритичког прихватања информација које презентују мас медији, како би појединац, макар и неосновано, убедио себе да је нешто објективно и правоваљано сазнао и тиме отклонио тај непријатан осећај страха. То је управо оно што користе савремени медији и што им даје моћ, јер је њихова традиционална улога извештавања грађана, непобитно употпуњена могућношћу да утичу на формирање свести код људи у вези са било којом појавом, личношћу или догађајем, односно способношћу масовне манипулације путем извештавања.

³⁵ 10Хрчак портал знанствених часописа републике Хрватске, изворни знанствени чланак, Медији и насиље: актуално стање у знаности, <http://hrcak.srce.hr/41339>, приступ 02.05.2016. год.

Из напред наведеног можемо закључити да мас медији могу одређене проблеме везане за насиље у спорту да пренагласе или да оставе испод прага јавности, па према томе медији имају изражену улогу у распиривању навијачких страсти кроз коментаре за које сматрају да су објективни. Истина је да медији могу мало тога да учине како би спречили насиље у спорту, међутим они непобитно могу утицати у правцу појачавања или смањивања тог насиља. У прилог овој констатацији говори и чињеница да мас медији данас воде беспштедну борбу како би се изборили са конкуренцијом и привукли што већи број гледалаца, при чему се средства ради остварења тог циља не бирају, укључујући и коришћење агресивне реторике у коментарисању спортских догађаја, а како би се привукла пажња гледалаца, чиме се сам спортски догађај потискује у други план.

5. Фактори који могу допринети појави насиља на спортским приредбама и превентивне мере у циљу спречавања овог облика насиља (страна искуства као примери добре праксе)

Постоје одређене заједничке карактеристике свих спортских догађаја, без обзира на разне специфичности по којима се ови догађаји међусобно разликују, а које се тичу фактора који могу изазвати насиље или допринети развоју насиља на спортским приредбама. Анализа која се заснива на тзв. "троуглу навијачког насиља са приказом специфичних чинилаца који могу довести до појаве навијачког насиља " (слика 1.) испитује главне факторе који одликују један спортски догађај, а који самостално или у корелацији са другим факторима могу довести до појаве насиља на спортској приредби. Ова анализа је резултат истраживања које су 2008. године спровели John Eck, професор кривичног права на Универзитету Синсинати, и Tamara Madensen, асистент на Универзитету Невада (у даљем тексту: истраживање). Ово истраживање је спроведено при установи "Center for problem- oriented policing" у сарадњи са америчким државним универзитетом "Albany"³⁶

³⁶ Center for Problem – Oriented Policing, powered by University at Albany – State University of New York, http://www.popcenter.org/problems/spectator_violence/; приступ 14.12.2015.год. анализа, заснована на тзв. "троуглу навијачког насиља" а која анализа је резултат истраживања спроведеног при установи "Center for problem- oriented policing" у сарадњи са америчким државним универзитетом "Albany"

карактеристике спортског објекта:

- удаљеност између гледалаца и играча
- ниво буке
- распоред седишта
- репутација места
- температура
- локација спортског објекта

карактеристике догађаја:

- демографске карактеристике гледалаца
- значај спортског догађаја
- квалитет игре
- доступност алкохола
- број гледалаца
- понашање играча
- трајање спортског догађаја

карактеристике особља спортског објекта:

- тренинг- обука
- искуство
- присуство на спортском догађају (посебно обезбеђења)
- комуникација

Слика број 1: „Троугао насиља на спортским приредбама”

Што је мања удаљеност између гледалаца и играча, то је већа вероватноћа од појаве насиља. На пример, у случају спортског догађаја који се организује у дворани затвореног типа, гледаоци које су смештени у непосредној близини терена, у могућности су да индивидуално додају увредљиве коментаре играчима и на тај начин изазову појаву насиља. Такође, у могућности су и да бацањем предмета у терен погоде и повреде неког од учесника спортске приредбе и то циљано, управо оног учесника кога намеравају да погоде. Што се тиче гледалаца који су удаљенији од терена, са повећањем те удаљености, смањује се могућност изазивања насиља на напред описани начин. Уколико је у питању спортски догађај који се организује на терену отвореног типа, попут фудбалских утакмица, додаивања увредљивог карактера појединих гледалаца може имати мало ефекта на играче и евентуалну појаву насиља, управо због њихове удаљености од играча, а исти је случај и са бацањем предмета, јер се са повећањем удаљености насилника у односу на учеснике спортске приредбе који се налазе на терену, смањује могућност да исти прецизно погоди неког од ових учесника, на тај начин га повреди и тиме допринесе појави насиља на спортском догађају.

Напред наведено истраживање је показало да се са повећањем нивоа буке, повећава агресивност међу људима, те је већа вероватноћа да ће насиље настати на спортској приредби на којој је ниво буке веома висок. Исто истраживање је показало да виши ниво буке може охрабрити гледаоце да да гласније навијају и да их подстакне на насилничко и недолично понашање.

Распоред седишта и уопште постојање седишта у спортском објекту у коме се организује спортски догађај, може имати утицаја на појаву насиља на спортској приредби. Напред наведено истраживање је показало да постојање индивидуалних седишта у спортском објекту смањује могућност појаве насилничког и недоличног понашања на спортској приредби, за разлику од спортских објеката у којима постоје повезана-заједничка седишта или у којима уопште не постоје седишта. Када у спортском објекту постоје повезана-заједничка седишта или уопште не постоје седишта, велики део гледалаца или сви гледаоци су принуђени да стоје, у ком случају се повећава мобилност масе. Најпосвећенији гледаоци, у моментима навијачког заноса, покушаће да се пробију напред, како би били ближи самом терену, којом приликом може доћи до гурања и потискивања гледалаца који се налазе испред њих, при чему таква ситуација готово увек доводи до појаве насиља, често са фаталним последицама³⁷. Иако су гледаоци, пре почетка и након завршетка спортске приредбе, приликом масовног доласка и одласка, у покрету, истраживање је показало да постојање индивидуалних седишта током самог трајања спортског догађаја помаже одржавању реда. Ипак, истраживање је показало да постојање индивидуалних седишта у спортском објекту не елиминира потпуно могућност појаве насиља, већ само смањује могућност ове појаве.

Уколико је у појединим спортским објектима, приликом организовања спортских догађаја, чешћа појава насиља него у другим спортским објектима, то може довести до тога да људи те спортске објекте почну повезивати са самим насиљем. Уколико се оваква учестала појава насиља на спортским догађајима, организованим у овим спортским објектима, не почне благовремено и ефикасно спречавати и сузбијати, то може довести до

³⁷ BBC News, Hillsborough disaster and its aftermath, <http://www.bbc.com/news/uk-19545126>; приступ 17.12.2015. год. чланци који описују догађаје познате као "катастрофа на Хилсбороу", када је као последица међусобног гурања и потискивања навијача на фудбалској утакмици између Ливерпула и Нотингем фореста, дана 15.04.1989. год. на стадиону Хилсбороу у Шефилду- Енглеска, смртно страдало 96 људи, а 766 је задобило телесне повреде.

тога да спортски догађаји организовани у овим спортским објектима почну привлачити насилнике којима је насиље на спортском догађају само по себи циљ и који не одлазе на спортске приредбе ради навијања, већ само ради насилничког и недоличног понашања. Другим речима, насиље привлачи насиље.

Повећање температуре ваздуха у спортском објекту, изазива агресивно понашање код учесника спортске приредбе, и са сваким повећањем температуре повећава се како степен агесије код учесника спортске приредбе, тако и број учесника који се агресивно понашају. Осим тога, уколико је хладно у спортском објекту, може се појавити појачана конзумација алкохола од стране гледаоца, како би се "загрејали", услед чега се повећава вероватноћа агресивног понашања од стране навијача који су у алкохолисаном стању. Спортски објекти затвореног типа имају предност у односу на објекте отвореног типа, када је у питању могућност регулисања температуре ваздуха у самом објекту, тако да је, у погледу овог фактора, мања могућност појаве насилничког и недоличног понашања на спортској приредби која се организује у спортском објекту затвореног типа у односу на спортску приредбу која се организује у спортском објекту отвореног типа.

Планирана изградња спортског објекта у урбаној средини често изазива негативне реакције и отпор локалног становништва реализацији оваквог пројекта, због страха од повећања нивоа насиља у локалној средини, до чега може доћи услед насилничког и недоличног понашања учесника спортских приредби које се буду организовале у овом објекту након завршетка његове изградње и почетка рада. Међутим, треба имати у виду и то да и локална средина, односно склоност локалног становништва насилничком и недоличном понашању, такође може утицати на појаву насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама организованим у спортском објекту који се налази у тој средини.

Сваки спортски догађај је специфичан по јединственом сплету околности које га карактеришу. Никада се не може поуздано, унапред, пре почетка одређене спортске приредбе, знати колики ће тачно бити број учесника тог догађаја, њихова структура, индивидуална својства сваког од учесника, њихово понашање током спортске приредбе. Самим тим, немогуће је у потпуности предвидети конкретан развој догађаја, услед свих ових фактора и коначне последице одређеног развоја догађаја. У оквиру истраживања, испитане су поједине карактеристике спортских догађаја, које су својствене свакој

спортској приредби и које могу имати утицаја на појаву и развој насиља и недоличног понашања на одређеној спортској манифестацији.

Родна и старосна структура, на већини спортских приредби је таква да већину гледалаца чине млађе особе, мушког пола. Сходно истраживању, мушкарци, посебно млађег узраста, су склонији насилничком и недоличног понашању од жена, те стога, на спортским догађајима који привлаче већи број гледалаца мушког пола, постоји већа тенденција појави и развоју насилничког и недоличног понашања. Како би спречили појаву насиља, односно утицали на смањење нивоа насиља и недоличног понашања, организатори једног од највећих спортских догађаја у Аустралији " Australian Motorcycle Grand Prix", промовишу ову манифестацију као породични догађај, руководећи се логиком да што буде било више гледалаца у породичном окружењу, то ће бити мање склони насилничком и недоличног понашању. Осим тога, истраживање је показало да што је мањи број гостујућих навијача међу гледаоцима, то је мања могућност појаве насилничког и недоличног понашања на спортској приредби.

Пример тога како лоша безбедносна процена и неадекватна организација једног спортског догађаја, може довести до нежељених последица које се огледају у екстремном навијачком насиљу, јесте трагедија на стадиону Хејсел 1985. године, када је 39 људи изгубило животе (Новаковић, 2012.)³⁸.

Степен антиципираног насиља на одређеној спортској приредби, зависиће и од значаја конкретне спортског догађаја. Сходно томе, што је већи значај одређеног спортског догађаја, то су навијачи заинтересованији за победу тима за који навијају, па је самим тим и већа могућност појаве и развоја насилничког и недоличног понашања на том догађају.

Појави насилничког и недоличног понашања на одређеној спортској приредби, може допринети и квалитет саме игре. Наиме, уколико спортски тим квалитетом своје игре, не испуни очекивања навијача, то може бити фактор који ће утицати на појаву насилничког и недоличног понашања код навијача, пре свега усмереном према тиму за који навијају.

Постоји директна узрочно последична веза између конзумирања алкохола и насилничког и недоличног понашања као последица тога и огледа се у следећем: 1) особе у алкохолисаном стању се понашају несмотрено и са прекомерним самопоуздањем, 2)

³⁸ Б92 спорт, Владимир Новаковић, Фудбалске трагедије: Хејсел (1985), среда 01.02.2012. http://www.b92.net/sport/teme/novakovic.php?yyyy=2012&mm=02&nav_id=579182; приступ 20.12.2015. год. налази се чланак о трагичним догађајима на стадиону Хејсел од 29.05.1985.год.

особе у алкохолисаном стању су мање свесне своје околине и њихове способности да на адекватан начин реагују на спољашње утицаје су смањене, 3) особе у алкохолисаном стању могу погрешно да протумаче поједине поступке других људи, као да су усмерени против њих, и услед тога се могу агресивно понашати према њима, 4) моторне способности и могућност управљања њима су код особа у алкохолисаном стању знатно смањене, а такође је смањена могућност контроле сопствених емоција, услед чега ове особе могу бурно и агресивно реаговати и на безначајне поводе (Johnson, 2004: 14). Осим тога, амбалажа у којој се налази алкохол, може, од стране изгредника, бити употребљена као оружје.

Велика гужва у непосредној близини спортског објекта, као и у самом објекту, пре, за време трајања и непосредно након завршетка спортске приредбе, може допринети појави насилничког и недоличног понашања код учесника спортске приредбе. Разлози за то су бројни: ограничена покретљивост учесника, повећана могућност нежељеног физичког контакта између учесника спортске приредбе, повећано незадовољство код учесника изазвано дуготрајним чекањем у реду ради куповине карата, уласка или изласка из спортског објекта или услед тога што у делу спортског објекта намењеног за смештај гледалаца, има мање места за седење или стајање у односу на број гледалаца. Осим тога, већи број учесника спортске приредбе, повећава могућност да се међу њима нађе и већи број учесника који су склони насилничком и недоличном понашању.

Насилничко и недолично понашање спортиста може да изазове исто такво понашање код навијача. Поједини навијачи сматрају одређене спортисте или читав спортски тим, својим идолима, и то у тој мери да се идентификују са њима, имитирају њихово понашање и поступке, а било какав напад на њих доживљавају као агресију усмерену против себе. Услед тога, осећају потребу да на агресију усмерену против свог идола реагују насиљем и недоличним понашањем према "агресору", а исто тако и да опонашају агресивно понашање које потиче од њиховог идола. Пример оваквог понашања је насиље које је избило на НБА утакмици одиграној 19.11.2004. год. између Детроит Пистонса и Индијана Пејсера, када је, након што је центар Детроита Бен Валас био је снажно фаулиран са леђа од стране играча Индијана Пејсера, Рона Артеста, један навијач Детроит Пистонса гађао

чашом Рона Артеста, након чега дошло до масовне туче између играча и навијача (Haddad, 2014.)³⁹.

Дуже трајање спортског догађаја може да утиче на појаву насиља и недоличног понашања међу учесницима спортске приредбе, на тај начин што дужевремени присуство великог броја људи на једном месту повећава могућност да међу њима дође до сукоба и других негативних последица.

Карактеристике особља спортског објекта, у коме се организује спортски догађај, попут: тренинга- оспособљености, искуства, присуства на спортском догађају (посебно обезбеђења) и комуникације, су фактори који могу утицати на потенцијални ниво испољеног насиља и недоличног понашања.

Особље спортског објекта, а посебно обезбеђење, могу својим поступцима и понашањем, изазвати или спречити појаву насилничког и недоличног понашања на спортској приредби. Под особљем које учествује у организовању одређене спортске приредбе, подразумевамо полицију, приватне агенције за обезбеђење, чланове управе спортског клуба и друго помоћно особље. Особље често обавља такве задатке, у вези са организацијом одређеног спортског догађаја, који могу да доведу до насилничког и недоличног понашања код навијача, попут: одузимања од навијача, алкохолних пића, пиротехничке опреме, оружја, опасног оруђа и других предмета, чије је уношење у спортски објекат забрањено, старање о томе да сваки навијач седи на месту које је предвиђено за њега. Како би особље могло да квалитетно обавља поверене задатке, неопходно је да буде добро обучено за предузимање свих потребних мера у току спортске приредбе, у циљу неометаног одвијања конкретног спортског догађаја, спречавања и сузбијања насилничког и недоличног понашања учесника спортске приредбе. Уколико припадници приватног обезбеђења нису претходно прошли адекватну обуку за правилно поступање у оваквим ситуацијама, биће мање ефикасни у своме послу, а нарочито ако им то није редован посао, већ су ангажовани на обезбеђењу само једног одређеног спортског догађаја, који се организује у спортском објекту са чијим карактеристикама нису упознати. Са друге стране, полиција има искуства у оваквим ситуацијама, односно са

³⁹ Click on Detroit, 10 years later: Remembering the 2004. Pistons- Pacers brawl, <http://www.clickondetroit.com/sports/nba/pistons/10-years-later-remembering-the-2004-pistons-pacers-brawl>; приступ 20.12. 2015. год. чланак који описује догађаје везане за НБА утакмицу одиграну 19.11.2004. год. између Детроит пистонса и Индијана пејсерса

контролисањем великог броја људи окупљених на једном месту, тзв. контрола масе. Међутим, недостаје им обука и самим тим специјализовано знање, везано за потенцијалне проблеме који могу настати у вези са организовањем спортске приредбе и који су специфични како за ову врсту догађаја, тако и за конкретан спортски објекат у коме се организује спортска манифестација.

Поред обуке, особљу је неопходно и искуство везано за ову врсту проблема, како би могли благовремено да идентификују потенцијалне опасности и на правилан начин реагују у циљу њиховог отклањања. Неадекватна реакција особља, у ситуацији погодној за појаву насиља, може подстаћи насилничко и недолично понашање учесника. И поред адекватне обуке, неискусно особље може бити нервозно и напето у вискостресним и потенцијално ризичним ситуацијама, када је неопходна смиреност и трезвеност.

Само присуство особља, посебно оног особља које је задужено за обезбеђење, може имати утицаја на појаву насиља или спречавање појаве насиља на неколико начина. Прво, неопходно је да адекватан број припадника особља, нарочито обезбеђења, буде присутан током спортске приредбе, сходно конкретним потребама догађаја. Друго, организатори спортске приредбе морају направити баланс између потребе за уочљивим присуством одређеног броја припадника обезбеђења и могућег проблема који присуство превеликог броја припадника обезбеђења може да изазове, у том смислу да њихово бројно присуство може иницирати насилничко и недолично понашање код учесника спортске приредбе, посебно агресивнијих навијача, који могу бити изиритирани на овај начин. Поред самог присуства припадника обезбеђења, учесници могу бити изиритирани предузимањем превеликог броја мера обезбеђења од стране овог особља. Тако, преглед сваког возила, пролазак кроз метал детекторе, преглед сваког навијача, коришћење службених паса, може довести до повећања фрустрација код навијача и допринети настајању насиља и недоличног понашања.

Приликом организовања сваке спортске приредбе, у циљу одржавања реда, односно спречавања и сузбијања насиља и недоличног понашања, мора се водити рачуна и о ефикасном командовању и успешној комуникацији у командном ланцу. Мора се успоставити јасан ланац командовања и то тако, да полицијски службеници обављајући различите функције, примају јасна наређења у вези постављених задатака и да повратно извештавају о потенцијалним, или непосредним опасностима.

На слици 1. су приказани фактори који могу бити од утицаја на појаву насиља на свакој спортској приредби, док би се анализом прилика одређеног спортског догађаја могли идентификовати фактори који би у конкретном случају имали одлучујући утицај на појаву и развој насиља. С обзиром на то да је готово немогуће или врло тешко утицати на неке од наведених фактора, попут: структуре гледалаца, значаја догађаја, температуре ваздуха (уколико се спортска приредба организује у спортском објекту отвореног типа) итд. од значаја је препознавање и разумевање ових фактора, ефеката њиховог самосталног дејства и садејства са осталим факторима, како би надлежне институције и појединци задужени за одржавање реда на спортском догађају, могли да прилагоде своје активности које предузимају, у циљу спречавања појаве насиља или уколико дође до појаве насиља, у циљу његовог правовременог сузбијања пре него што ово насиље поприми такве размере да његово сузбијање постане знатно отежано.

6. Европска Конвенција о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама

19. августа 1985. године у Стразбуру, у оквиру Савета Европе, донета је *"Европска конвенција о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама"*⁴⁰. Ова Конвенција, као извор међународног јавног права, на систематичан и свеобухватан начин уређује област борбе против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и представља реакцију европских држава на трагедију која се догодила на стадиону "Heysel" у Бриселу 1985. године.

Првим чланом Конвенције дефинисан је циљ Конвенције, а то је спречавање и сузбијање насиља и недоличног понашања гледалаца на фудбалским утакмицама, при чему се предвиђа да ће стране уговорнице примењивати одредбе ове конвенције и на друге спортове и спортске манифестације где постоји страх од насиља и недоличног понашања гледалаца. Истим чланом наведено је да се државе стране уговорнице Конвенције обавезују да у оквиру свог правног поретка, предузму све потребне мере ради спровођења Конвенције. Чланом 3. Конвенције предвиђа се обавеза држава потписница на

⁴⁰ Council of Europe portal, Details of Treaty No.120, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/120.htm>; приступ 23.09.2015. год. оригинални текст Конвенције на енглеском језику

утврђивање и спровођење мера за спречавање и сузбијање насиља и недоличног понашања гледалаца и то:

1. обезбеђења употребе адекватних средстава јавног реда против избијања нереда и недоличног понашања, како у непосредној близини и унутар стадиона, тако и на прилазним путевима које користе гледаоци;
2. олакшавање тесне сарадње и размене одговарајућих информација између полицијских снага различитих места о којима је реч или о којима може бити речи;
3. примену или, ако је то потребно, усвајање закона којима се предвиђа да они за које се утврди да су криви за преступе у вези са насиљем или недоличним понашањем гледалаца буду адекватно кажњени или, зависно од случаја, дођу под удар одговарајућих административних мера.

Из тачке 3. ове одредбе Конвенције произилази обавеза држава потписница Конвенције која се огледа у доношењу одговарајућих закона који треба да инкриминишу одговарајућа кривична дела, односно да пропишу прекршаје, из домена насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, а због чега се ова Конвенција сматра међународним извором казненог права у области спорта.

Чланом 5. Конвенције који уређује идентификовање изгредника и поступање са њима, те прописује да *„стране уговорнице, поштујући постојеће законске поступке и принцип независности судства, настојаће да се гледаоци који учине неко дело насиља или недоличног понашања, или неко друго кривично дело, идентификују и кривично гоне у складу са законом.“*. Конвенција садржи и одредбе кривично процесне природе попут члана 5. става 2. Конвенције у коме стоји да *„Тамо где је то могуће, посебно када је реч о гледаоцима у гостима, а у складу са међународним споразумима који су на снази, стране уговорнице ће размотрити: премештање поступака против лица ухапшених у вези са насиљем или другим кривичним делима на спортским манифестацијама у земљу пребивалишта; захтеве за изручење лица за која се сумња да су учинила кривична дела насиља или друга кривична дела на спортским манифестацијама; уступање лица осуђених за дела насиља или друга кривична дела на спортским манифестацијама ради издржавања казне у одређеној земљи.“*

Овом Конвенцијом државе су постигле споразум о успостављању објективног режима спречавања насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, који обухвата и примену репресивних мера прописаних одредбама националног кривичног и прекршајног права. Иако Конвенција не набраја таксативно кривична дела и прекршаје који се морају прописати националним законодавством, као ни њихове елементе бића, она ипак намеће обавезу државама потписницама њиховог прописивања и успостављања функционалног механизма казнено правне заштите.

Поред Конвенције, од изузетног значаја су и многобројне препоруке Савета Европе из области насиља и недоличног понашања у спорту: Препорука о коришћењу стандардних образаца за размену полицијских обавештења поводом високо-ризичних спортских догађаја (Т-RV/97/1), Препорука бр. 1/87 о продаји и конзумирању алкохола, Препорука бр. 2/87 о претресу маса, Препорука бр. 3/87 о полицијској сарадњи и Препорука 1/88 о саветодавним полицијским маркирантима⁴¹.

На основу обавеза преузетих ратификацијом Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама⁴², а имајући у виду обавезе предвиђене за државе потписнице, Република Србија донела је 2003. године "*Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама*", који је потом више пута мењан и допуњаван⁴³ чиме је Србија испунила међународно правну обавезу преузету потписивањем Конвенције.

7. Анализа прописа различитих држава и резултата примене тих прописа из области насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, са посебним освртом на правни простор бивше СФРЈ

⁴¹ Council of Europe, <http://www.coe.int/en/web/portal/home>; приступ 23.09.2015. год. текстови наведених препорука донетих под окриљем Савета Европе

⁴² Закон о ратификацији Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама („Сл. лист СФРЈ- Међународни уговори“, бр. 9/90), Paragraf.rs, http://demo.paragraf.rs/combined/Old/t/t2003_02/t02_0054.htm; приступ 23.09.2015. год. текст Закона о ратификацији Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно фудбалским утакмицама

⁴³ Paragraf.rs, Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама („Сл. гласник РС“, бр. 67/2003, 101/2005 – др. закон, 90/2007, 72/2009- др. закон, 111/2009 и 104/2013- др. закон), http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_i_nedolicnog_ponasanja_na_sportskim_priredbama.html; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. гласник РС", бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009 и 104/2013 - др. закон)

У упоредном праву постоје различита нормативна решења када је у питању спречавање и сузбијање насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, а која се састоје или у доношењу посебних закона којима се прописују кривична дела и прекршаји, чије је биће одређено радњама насилничког и недоличног понашања изгредника у вези са спортским приредбама, или се у постојећем кривичном и прекршајном законодавству прописује строже кажњавање за овако учињена кривична дела и прекршаје.

7.1. Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске

Велика Британија је колевка хулиганизма. Сматра се да корени хулиганизма датирају с краја деветнаестог века, када су приталице фудбалских клубова Ливерпула, Манчестер Јунејтеда, Ренџерса, Селтика, Мидлсброа и других, почеле окупљати пре сваке утакмице како би се опијали, а потом организовано присуствовали фудбалским утакмицама. Први нереди на фудбалским мечевима забележени су 1880. године, на утакмици ФК „Престон” – ФК "Астон Вила" (5:0), када су чак и фудбалери добили батине (Оташевић, 2013 : 18).

Ова појава је у Великој Британији највише узела маха у периоду између седамдесетих и осамдесетих година двадесетог века, при чему постоје два основна узрока ове појаве: утицај фашистичке идеологије и утицај расизма и друштвеног насиља, а осим наведених постоје и други бројни узроци: употреба дрога, прекомерна употреба алкохола, постојање психичких поремећаја, фрустрацијске агресије, па све до понашања које је предиспонирано психологијом гомиле (Ђорић, 2012: 51-52).

Већ након трагичних догађаја на стадиону "Heysel", а посебно након трагедије на стадиону "Hilzbrou" у Шефилду, Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске се одлучно упушта у борбу за решавање проблема насиља и недоличног понашања на фудбалским утакмицама и то стварањем одговарајућег нормативног оквира и делотворног механизма који ће омогућити ефикасну примену прописа у циљу спречавања и сузбијања хулиганизма на утакмицама. Треба истаћи да је за сузбијање насиља у спорту најзаслужнија влада премијерке Маргарет Тачер, јер су управо у време њене владе и на

њену иницијативу, а уз велику помоћ лорда Тејлора (Morton 1997.)⁴⁴, донети закони који су прописивали далеко оштрије санкције према починиоцима било каквог облика насиља у току спортског догађаја или у вези са њим, у односу на дотадашње прописе. Законом о фудбалским навијачима који је усвојен 1989. године⁴⁵ прописују се драконске казне за поједине деликте. Тако се за неовлашћени улазак у спортски објекат, у коме се организује конкретни спортски догађај, овим прописом предвиђа казна затвора до месец дана или новчана казна, или обе санкције кумулативно, док се полицијским службеницима даје право да деликвента ухапсе на лицу места без потребног судског налога. Овај закон не само да прописује одређена кривична дела и кривичне санкције за учиниоце, већ и упућује на сходну примену Закона о јавном реду из 1986. године који прописује кривична дела: изазивања расне мржње и напад и узнемиравање друге особе, као и одговарајуће кривичне санкције за учиниоце, чиме су ова кривична дела дефинисана као облик криминалног понашања са елементима насиља на фудбалској утакмици. Постојећи нормативни оквир је стално унапређиван, па је тако 1991. године донет Закон о деликтима на фудбалским утакмицама⁴⁶, који је измењен и допуњен 1999. године Законом о деликтима и нередима на фудбалским утакмицама⁴⁷, да би потом 2000. године био донет Закон о нередима на фудбалским утакмицама⁴⁸, који је измењен и допуњен 2002. године⁴⁹. Паралелно са стварањем све бољег нормативног оквира, константно се ради и на побољшању већ установљених институционалних механизма у циљу спречавања и сузбијања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама. Закон о кривичном правосуђу и јавном реду из 1994. године прописује кривично дело неовлашћене продаје

⁴⁴ Independent, Obituary: Lord Taylor of Gosforth, <http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-lord-taylor-of-gosforth-1270169.html>; приступ 25.09.2015. год. кратак живопис лорда Питера Тејлора, са освртом на његов допринос програму владе на чијем је челу била Маргарет Тачер, у циљу сузбијања насиља у спорту у Енглеској

⁴⁵ Legislation.gov.uk, UK Public General Acts, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga>; Legislation.gov.uk, Football Spectators Act 1989, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/37/contents>; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о фудбалским навијачима из 1989.године

⁴⁶ Legislation.gov.uk, Football (Offences) Act 1991, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/19/contents>; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о деликтима на фудбалским утакмицама из 1991.године

⁴⁷ Legislation.gov.uk, Football(Offences and Disorder) Act 1999, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1999/ukpga_19990021_en_1; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о деликтима и нередима на фудбалским утакмицама из 1999.године

⁴⁸ Football (Disorder) Act 2000, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/25/pdfs/ukpga_20000025_en.pdf; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о нередима на фудбалским утакмицама из 2000.године

⁴⁹ Football (Disorder) (Amendment) Act 2002, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2002/pdf/ukpga_20020012_en.pdf; приступ 25.09.2015. год. текст измене Закона о нередима на фудбалским утакмицама из 2002.године

карата, "Sale of tickets by unauthorised persons", за које дело је предвиђено изрицање новчане казне учиниоцу⁵⁰. У циљу веће ефикасности и економичности гоњења и кажњавања учинилаца предметних кривичних дела, обухваћених доменом криминалног понашања са елементима насиља на спортским приредбама, постојећим нормативним оквиром је прописано да ће судови, с обзиром на то да се утакмице углавном играју нерадним данима, односно викендом, радити на дан одигравања спортског догађаја, у сваком граду у коме се организује спортски догађај, како би се поступак против починилаца одмах покренуо и брзо окончао. Успоставља се ефикасан обавештајни систем и евиденција најнасилнијих хулигана који представљају највећу претњу по организовање мирних спортских догађаја, који се уочи утакмице изолују и забрањује им се присуствовање спортском догађају.

Парламент Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске је први у свету донео посебан закон у циљу борбе против насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, при чему су, а што произилази из самог текста закона, подручја примене овог закона првенствено територије Енглеске и Велса. Међутим, иако добар и оптималан, нормативни оквир сам по себи није довољан за борбу против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, већ је неопходан и делотворан механизам за имплементацију законских решења, а то је управо оно у чему је ова држава успела. Доследна примена прописа и строга казнена политика судова, допринели су постизању изузетних резултата на пољу сузбијања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама. Постепено, енглески хулигани су одустајали од масовних туча, пре, за време и након утакмица, не само због страха од драконских санкција, већ и због примене низа превентивних мера, а између осталог и због снимања целокупног тока спортске приредбе, чиме је у знатној мери олакшано и убрзано идентификовање и проналажење изгредника. Статистички гледано, у знатној мери је смањен и број туча на прилазима спортских објеката, а утицај на то, између осталог, имала је и мера којом се осуђеним деликвентима забрањује прилаз стадионима и посећивање фудбалских утакмица.

⁵⁰ Legislation.gov.uk, Criminal Justice and Public Order Act 1994, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1994/ukpga_19940033_en_1; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о кривичном правосуђу и јавном реду из 1994.године

7.2. Република Пољска

Интензитет насиља на спортским теренима у Пољској се нарочито повећао након политичких промена почетком деведесетих година двадесетог века, при чему су најпознатије групе хулигана, који навијају за "ф.к. Висла Краков" и носе назив "Wisla sharks", док су њихови највећи опоненти хулигани који навијају за градски супарнички клуб "ф.к. Краковија" и који носе назив "Anty Wisla", а њихови сусрети на утакмицама клубова за које навијају су увек праћени великом дозом насиља⁵¹.

Парламент Републике Пољске, усвојио је 22. августа 1997. године *"Закон о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника"*⁵², који је ступио на снагу 12. марта 1998. године. Усвајањем овог закона Пољска је испунила своју међународну обавезу коју је преузела 1995. године ратификацијом Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама. Осим тога, овај закон је представљао и реакцију државе на константан пораст насиља на спортским приредбама у Пољској, о чему су говорили статистички извештаји из године у годину. Законом су прописана кривична дела и прекршаји, при чему су деликти уперени против живота и здравља људи или којима се умишљајно уништава или оштећује имовина, инкриминисани као кривична дела, док сви остали деликти који се састоје у нарушавању јавног реда и мира, у току или у вези са спортским приредбама, представљају прекршаје.

Слично као и у Уједињеном Краљевству Велике Британије и Северне Ирске и у Пољској је примена *"Закона о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника"*, за релативно кратко време дала позитивне резултате. Па је тако за само три године примене прописа, дошло до пада броја забележених случајева насилног и недоличног понашања на спортским приредбама за више од 60%⁵³.

⁵¹ Bleacher report, Italia, Wisla Krakow Vs MKS Cracovia: The Holy War, By RL, Senior Analyst, <http://bleacherreport.com/articles/60684-wisla-krakow-vs-mks-cracovia-the-holy-war>; приступ 01.12.2015. год. новинарски текст посвећен ривалитету и насиљу које прати сусрете навијачких група "Wisla sharks" и "Anty Wisla".

⁵² Ministry of Sport and Tourism of the Republic of Poland, Documents on sport and tourism, <http://www.msport.gov.pl/content.php?id=737&v=en>; приступ 25.09.2015. год. текст Закона о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника из 1997.године (ступио на снагу 1998.године)

⁵³ Council of Europe, Sport Conventions, Violence, Standing Committee, National Reports, http://www.coe.int/t/dg4/sport/Commitments/violence/Poland_/; приступ 25.09.2015. год. извештај Савета

И поред успеха који је доживела примена овог закона, а који се огледа у приметном смањењу насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, 2001. године пољски парламент је усвојио измене и допуне "*Закона о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника*"⁵⁴, како би се створио још делотворнији нормативни оквир за спречавање и сузбијање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Закон је прописао низ нових превентивних мера, а казнена политика је поштрена. Уведена је превентивна мера која се састоји у изрицању судске забране, деликвенту осуђеном за акте насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, да присуствује истима у трајању од 1 до 3 године. Полиција је добила овлашћења да особе којима је изречена ова мера безбедности, задржи у просторијама полиције, током одржавање спортског догађаја.

7.3. Република Италија

У Италији је израз "ultras" (Gunter, Franciska 2009: 5-6) синоним за хулиганизам, означава најкорелије навијаче - хулигане, који се често користе насиљем и имају фанатичан однос према фудбалу. Иако је овај израз италијанског порекла (верује се да је настао 60-их година прошлог века у Италији) и најпре се везивао искључиво за италијанске навијаче, „феномен ultras“ се проширио на готово читав европски континент. Ове екстремне навијачке групе одликују следеће карактеристике: постоје у готово свим европским државама, међу њиховим члановима нема имиграната⁵⁵, у просеку су старости од 16 до 25 година, углавном су мушког пола⁵⁶, углавном су организовани у великим урбаним срединама, органе реда третирају као непријатеље, све време утакмице певају навијачке песме, никада не седе током утакмице, пасионирано прате сваку утакмицу клуба за који навијају, лојални су групи којој припадају, обраћају доста пажње на кореографију, визуелни и аудитивни идентитет.

Европе који садржи статистичке показатеље примене Закона о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника у периоду од марта 1998.године до марта 2001.године

⁵⁴ Ministry of Sport and Tourism of the Republic of Poland, Documents on sport and tourism, <http://www.msport.gov.pl/content.php?id=737&v=en>; приступ 25.09.2015. год. текст измена и допуна Закона о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника из 2001.године

⁵⁵ са изузетком Француске где су, и то углавном у Марсеју и Паризу, забележени случајеви припадника ових навијачких група који су пореклом из Афричких држава

⁵⁶ постоје забележени случајеви припадника „Ultras“ женског пола, на пример у Француској жене чине око 20% од укупног броја припадника навијачких група „Ultras“

Једна од најпознатијих "ultras" група која навија за фудбалски клуб "Лацио" је "Irriducibili" која се оформила крајем 80- их година двадесетог века под вођством Антонија Гринта. У Италији су највећи супарници навијачи фудбалских клубова "Лацио" и "Рома", чије су утакмице увек догађаји високог ризика и из тог разлога под надзором великог броја припадника полиције (Impiglia 2013.)⁵⁷.

Ескалација насиља на спортским приредбама у Италији, посебно фудбалским утакмицама, довела је до усвајања Закона бр. 401. и то децембра 1989. године, који закон је донет у циљу **спречавања и сузбијања насиља на спортским приредбама, спречавања намештања спортских резултата и сузбијања илегалног клађења на резултате у спорту**. Овај закон је измењен и допуњен Законом бр. 377. и то 19. октобра 2001. године⁵⁸, у коме новину представља ново кривично дело, чија се радња састоји од убацивања опасних предмета (сигнална ракета, димна бомба, флаша, камен, упаљена бакља и.т.д.) на спортски терен, а последица се састоји у угрожавању сигурности људи-учесника спортске приредбе. Запрећена кривична санкција за ово кривично дело је казна затвора у трајању од шест месеци до три године. Овим законом је прописано и кривично дело чија се радња састоји у прескакању ограда и других препрека које раздвајају спортски терен од дела намењеног смештају гледалаца, односно сваки облик неовлашћеног уласка на спортски терен за време одржавања спортске приредбе, а последица кривичног дела се састоји у угрожавању безбедности људи-учесника спортске приредбе и угрожавању имовине. За ово кривично дело прописана је казна затвора у трајању до шест месеци или новчана казна.

Иако је, бар статистички гледано, закон бр. 377. дао неке резултате, који су се огледали пре свега у смањењу насиља и недоличног понашања на спортским приредбама у Италији, 2007. године је дошло до поновне ерупције насиља, чија је кулминација била погибија

⁵⁷ ривалитет ова два клуба је настао 1927. године када је италијански диктатор, Бенито Мусолини, наредио формирање једног римског клуба, Ф.К. Рома, спајањем постојећих клубова из овог града, како би на тај начин настао квалитетнији клуб који би могао да конкурише надмоћнијим клубовима са севера земље, при чему је. Ф.К. Лацио био једини од четири клуба из Рима који је одбио овакво спајање. Опширније о овоме на [bleacher report, Why Roma-Lazio is one of World Football's Fiercest Rivalries](http://bleacherreport.com/articles/1730264-why-roma-lazio-is-one-of-world-footballs-fiercest-rivalries), <http://bleacherreport.com/articles/1730264-why-roma-lazio-is-one-of-world-footballs-fiercest-rivalries>; приступ 25.09.2015. год.

⁵⁸ Council of Europe, Sport Conventions, Violence, Standing Committee, National reports, http://www.coe.int/t/dg4/sport/Commitments/violence/Italy_/; приступ 25.09.2015. год. текст Закона бр.377 из 2001.године којим је измењен и допуњен Закон бр. 401 из 1989.године

полицајца на фудбалској утакмици одиграној на Сицилији фебруара 2007. године⁵⁹. Два месеца након овог трагичног догађаја изгласан је *"Закон о борби против насиља на фудбалским утакмицама"*. За закон је гласала огромна већина посланика, без обзира којој су партији припадали, што говори у прилог о озбиљности овога проблема, високом степену свести о томе и потреби да се овај проблем што брже и ефикасније реши. Овим законом су прописане изузетно строге кривичне санкције за нека кривична дела. Тако је прописана казна затвора у трајању од пет до петнаест година за деликвенте који се време нереди на фудбалским утакмицама буду опирали хапшењу или на било који начин буду супростављали полицији и редарима током нереди. Прописано је и ново кривично дело, чија се радња састоји у поседовању пиротехничких средстава од стране навијача у периоду од 24 часа пре одржавања утакмице, као и за време њеног одигравања. Прописано је и да одржавање институционалних веза или подржавање екстремних навијачких група, које су у званичној евиденцији коју воде надлежне државне институције, регистроване као изгредничке навијачке групе, од стране фудбалских клубова, представља прекршај, а забрањена прекршајна санкција је новчана казна у износу од 20.000 до 100.000 еура за фудбалске клубове (Шупут 2010: 249,250).

7.4. Република Бугарска

У Бугарској, све до 2004. године, нису била прописана посебна кривична дела из области насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, већ је кривичноправна заштита од овог облика насиља пружана кроз одредбе постојећег *Кривичног закона* који прописује кривична дела: насилничког понашања, учествовања у тучи, наносења телесних повреда и др. У односу на неке друге деликте из ове области, чији је степен друштвене опасности био мањи, била је прописана прекршајноправна заштита у оквиру *Закона о прекршајима*, при чему нису били прописани посебни прекршаји, већ су сви изгреди из ове области представљали *нарушавање јавног реда и мира*. Не законом, већ *Уредбом о безбедности спортских објеката и мерама за спречавање насиља и недоличног понашања гледалаца пре, за време и по окончању*

⁵⁹ BBC News, Italian police kill football fan, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7089485.stm>; приступ 26.09.2015.год. новинарски чланак о трагичним догађајима на фудбалској утакмици одиграној на Сицилији фебруара 2007.године

спортских приредби, прописане су превентивне мере за борбу против овог облика насиља⁶⁰. Под утицајем пораста случајева насиља на спортским приредбама организованих на територији Бугарске, као и анализе правних решења других држава и њихових резултата на пољу спречавања и сузбијања ове појаве, Бугарска је 2004. године донела Закон о очувању јавног реда на спортским приредбама, "*Закон за опазване на обшествения ред при провеждането на спортни мероприятия*"⁶¹. Овај закон је прописао посебна кривична дела, заједнички именована као "спортски хулиганизам", при чему су прописане и одговарајуће кривичне санкције за учиниоце ових дела. Законом је прописана и мера безбедности која се може изрећи учиниоцима кривичних дела из ове области, а која се састоји у забрани присуства спортским приредбама лицима која су правноснажно оглашена кривим за одговарајућа кривична дела.

7.5. Република Хрватска

У Републици Хрватској је 2003. године донет "*Закон о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима*"⁶². Овај закон је био специфичан по томе што је у домену насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, прописивао велики број прекршаја, попут паљења и бацања пиротехничких средстава, учествовања у тучи или напада на друге гледаоце, редаре, службена лица организатора спортске приредбе, спортисте и друге учеснике спортског такмичења и друге прекршаје, али није прописивао ниједно кривично дело. Санкције, које су биле прописане овим законом, биле су казна затвора и новчана казна, а такође је била прописана и заштитна мера забране

⁶⁰ Council of Europe, Sport Conventions, Violence, Standing Committee, National reports, http://www.coe.int/t/dg4/sport/commitments/violence/Bulgaria_en.asp#TopOfPage; приступ 26.09.2015.год. текст Уредбе о безбедности спортских објеката и мерама за спречавање насиља и недоличног понашања гледалаца пре, за време и по окончању спортских приредби

⁶¹ Закон за опазване на обшествения ред при провиждането на спортни мероприятия, Министерство на младежта и спорта, Документи, Закони, <http://mpes.government.bg/Pages/Documents/Law/default.aspx>; приступ 26.09.2015.год. текст Закона о очувању јавног реда на спортским приредбама Републике Бугарске из 2004.године

⁶² Закон о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима, Закон ХР, <http://www.zakon.hr/z/445/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-nereda-na-%C5%A1portskim-natjecanjima>, Закон о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима, «Narodne novine», број 117/03, 71/06, 43/09, 34/11 и **68/12-ОУСРН**, <http://propisi.hr/print.php?id=963>; Propisi.hr, приступ 26.09.2015.год. текст „Закон о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима“

присуствавања на спортским приредбама. Овај закон је због ниских прописаних казни био критикован од стране стручне јавности. Наиме, првобитно је законом изгреднику који на спортској приредби учествује у тучи, или изврши напад на друге гледаоце, редаре, службена лица организатора спортске приредбе, спортисте и друге учеснике спортског такмичења, прекршајни суд могао да изрекне казну затвора у трајању од најдуже тридесет дана. Изменама закона које су потом уследиле, максимално трајање казне затвора је повећано на шездесет дана. Међутим, последњим изменама овог закона, знатно су поопштрене казне које се могу изрећи изгредницима и, што је и највећа новина, прописана су кривична дела и одговарајуће санкције за њихове извршиоце. Законом о спрјечавању нереда на спортским натјецањима прописује се изузетно велики број прекршаја, при чему се у оквиру овог Закона противправним понашањем одређује:

- Поседовање или конзумирање алкохола, дроге, пиротехнике, оружја;
- Долазак на спортску приредбу у алкохолисаном стању;
- Маскирање ради прикривања идентитета;
- Подстицање на мржњу, дискриминацију или насиље;
- Бацање предмета на терен, играче или на гледаоце;
- Уништавање опреме, реквизита или објекта;
- Непоседовање улазнице;
- Непредузимање свих мера прописаних у циљу стварања безбедног окружења на спортској приредби и то од стране организатора спортске приредбе;
- Непоступање по заповести полицијских органа;
- Недопуштен улазак или покушај недопуштеног уласка на спортски терен или простор намењен за гледаоце, судије или друге особе које учествују на спортској приредби.

Кривична дела прописана Законом о спрјечавању нереда на спортским натјецањима су: (1) судјеловање у тучњави или нападу на гледатеље или друге особе; (2) организирање насиља на спортским натјецањима; (3) уништавање ствари или имовине на спортском натјецању; (4) непоштивање мјера и забрана. Ова кривична дела су прописана од члана 31.а до члана 31.д наведеног закона.

Сходно чл. 31.а ст. 1. "*Закона о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима*", онеме ко за време одласка на спортску приредбу, трајања спортске приредбе или повратка са спортске приредбе, учествује у тучи или нападу на друге гледаоце, редаре, службене особе организатора приредбе, спортисте или друге особе, и при томе их тешко телесно повреди, казниће се казном затвора у трајању од три месеца до три године. Други, тежи облик овог дела, прописан ставом 2. члана 31.а овог закона, постоји ако је, услед претходно описане радње дела, наступила смрт лица, за шта је прописана казна затвора у трајању од шест месеци до пет година. Уколико дело из става 1. овог члана, почини организатор или вођа групе, може му се изрећи казна затвора у трајању од једне до осам година. Уколико дело из става 2. овог члана почини организатор или вођа групе, може му се изрећи казна затвора у трајању од три до десет година. Нема кривичног дела из става 1. и 2. овог члана, уколико је особа која је учествовала у тучи, увучена у исту без своје кривице или само ради тога јер се бранила или је раздвајала остале учеснике у тучи.

Чланом 31. б овог закона, прописано је да онај ко организује или води групу која заједнички, за време одласка на спортску приредбу, њеног трајања или повратка са исте, учествује у тучи или нападу на друге гледаоце, редаре, службене особе задужене за организацију спортске приредбе, спортисте или друге особе, услед чега је нека особа претрпела телесну повреду или је дошло до оштећења или уништења имовине веће вредности, може му се изрећи казна затвора у трајању од једне до пет година.

Чланом 31. ц овог закона, прописано је да онај ко за време одласка на спортску приредбу, њеног трајања или приликом повратка са исте, оштети, изобличи или учини неупотребљивом туђу ствар или имовину веће вредности, може му се изрећи новчана казна или казна затвора у трајању до три године.

Овим законом и то чл. 32 и чл. 32а, прописане су и заштитне мере, односно услови њиховог изрицања и примене, према извршиоцима прекршаја прописаних овим законом, као и услови изрицања и примене мера безбедности, прописаних Казненим законом, према извршиоцима кривичних дела прописаних овим законом. Такође, попут законодавства Републике Србије и "*Закон о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима*", у чл. 34. прописује меру безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама у трајању које не може бити краће од једне нити дуже од пет година, која мера се може изрећи учиниоцу кривичног дела прописаног овим законом.

Лице коме је изречена ова мера, са обавезом боравка у полицијској станици, дужно је да најкасније два сата пре почетка одређеног спортског такмичења приступи надлежној полицијској станици према месту пребивалишта. Ако се ово лице у датом тренутку налази ван места свог пребивалишта, дужно је да приступи најближој полицијској станици, где је у обавези да борави у службеним или другим погодним просторијама до истека два сата после завршетка спортске приредбе. Уколико је лице коме је изречена забрана одласка на одређена спортска такмичења у иностранству, на којима учествују хрватске репрезентације или спортски клубови, са обавезама јављања у полицијску станицу и предавања путне исправе, ово лице је у обавези да најкасније пола сата пре почетка одређеног спортског такмичења приступи у надлежну полицијску станицу према месту пребивалишта. Ако је одсутно из места пребивалишта а налази се у Хрватској, дужно је да приступи најближој полицијској станици и да дежурног полицијског службеника обавести о адреси на којој ће се налазити за време трајања конкретне спортске приредбе, као и за време до истека два сата после завршетка те приредбе. Ово лице је такође дужно и да најкасније седам дана пре одржавања конкретне спортске приредбе преда путну исправу у полицијској станици према месту пребивалишта. Уколико лице коме је изречена нека од наведених мера, из оправданих разлога (здравственог стања, професионалних обавеза које не трпе одлагање) није у могућности да дође у полицијску станицу, дужно је да се јави телефоном у надлежну полицијску станицу и обавести дежурног полицијског службеника о адреси на којој се налази. Полиција у складу са законом увек има овлашћење да провери да ли се лице налази на датој адреси, а у случају да установе да се то лице не налази на датој адреси, полиција је овлашћена да распише потрагу за њим ради довођења. Полиција је овлашћена да приведе ово лице уколико се оно затекне на простору спортског објекта.

Уколико је конкретна спортска приредба оцењена као високо ризична од избијања нереда и насиља, а у складу са критеријумима прописаних овим Законом, на захтев полиције председник прекршајног суда који је најближи месту одржавања конкретне спортске приредбе, ће обезбедити прекршајног судије и записничара у спортском објекту у коме се одржава конкретни спортски догађај, уколико овај објекат располаже одговарајућим просторијама за његов рад. У случају да предметни спортски објекат не располаже одговарајућим просторијама за рад прекршајног судије, потребно је осигурати његово дежурство у просторијама надлежног прекршајног суда.

У случају непоштовања изречене заштитне мере или мере безбедности, учиниоцу се може изрећи новчана казна или казна затвора до једне године, а сходно члану 31.д Закона.

Измене "*Закона о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима*", најпре 2006. године, затим 2009. године, а потом и 2011. године, резултат су изузетно лошег ефекта примене овог закона по његовом ступању на снагу 2003. године. Не само што није остварен примарни циљ доношења овог закона, а то је смањење нивоа насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, већ су забележени још тежи облици насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама. Примећено је, да је по доношењу овог закона 2003. године, највећи број случајева насилничког и недоличног понашања забележен током путовања на спортске приредбе, као и у угоститељским објектима који се налазе на путу ка спортским објектима који представљају крајњу дестинацију навијача.

У Енглеској је одличан нормативни оквир, био праћен делотворним механизмом примене прописа и адекватном, строгом казненом политиком судова. У Хрватској је управо недостатак ефикасног механизма примене прописа и неадекватна, блага казнена политика судова, који су углавном, уколико би и дошло до тога, изрицали санкције у домену законског минимума, довео до првобитног неуспеха у сузбијању нивоа насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Међутим, након измена од 2009. године и последњих измена "*Закона о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима*"⁶³, у Хрватској се бележе позитивни резултати на пољу борбе против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. То је пре свега резултат бржег и ефикаснијег рада судова, знатно оштрије казнене политике, чешће примене заштитне мере забране присуствања спортским приредбама, раније осуђиваним учиниоцима аката насиља на спортским приредбама. Унапређен је и рад хрватске полиције на пољу правовременог прикупљања релевантних података о деловању навијачких група, у циљу превентивног деловања на спречавању њиховог насилничког понашања.

7.6. Република Босна и Херцеговина

⁶³ Закон о спрјечавању нереда на шпортским натјецањима «Narodne novine», број 117/03, 71/06, 43/09, 34/11 и **68/12-ОУСРН**, <http://propisi.hr/print.php?id=963>; приступ 27.09.2015.год. текст Закона о спречавању нереда на спортским приредбама Републике Хрватске чије су последње измене донете 2012.године

Тешка економска ситуација и међунационалне тензије у мултиетничкој Босни и Херцеговини представљају главне узроке насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама у овој држави, при чему се навијачке групе користе од стране политичких елита за остваривање политичких циљева и интереса, те стога насиље почиње и ван стадиона без икаквог разумног повода (Шетка, Амићић 2012: 181- 188). Наведени аутори примећују и да је незаинтересованост надлежних државних органа за решавање проблема насиља на спортским приредбама, један од узрока ове појаве у Босни и Херцеговини. На нивоу Босне и Херцеговине не постоји закон који прописује санкције за деликте из области насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама.

У Републици Српској је 2004. године донет Закон о спречавању насиља на спортским приредбама⁶⁴ који је 2010. године измењен Законом о изменама и допунама Закона о спречавању насиља на спортским приредбама⁶⁵. Предвиђен је велики број прекршаја које могу починити физичка лица, те је прописано да ће се физичко лице казнити новчаном казном од 600 КМ до 1.500 КМ за: (1) учествовање у физичком обрачуну између гледалаца на спортској приредби; (2) учествовање у физичком обрачуну између учесника – такмичара спортске приредбе; (3) недолично и увредљиво понашање учесника – спортисте на спортској приредби према гледалишту, судијама и службеним лицима; (4) бацање било каквог предмета на спортски терен или трибине који може да угрози живот или физички интегритет лица или имовину или угрожавање безбедности учесника спортске приредбе или ометање одвијања спортске приредбе посебним техничким средствима, или другим направама; (5) оштећивање спортског објекта на којем се одвија спортска приредба, његове опреме, уређаја, инсталације и другог инвентара; (6) изазивање мржње, или нетрпељивости, уношење, или истицање транспарената и других обележја који исказују или подстичу мржњу или насиље; (7) неовлашћено улажење на спортски терен; (8) време одржавања спортске приредбе, као и непосредно пре или после

⁶⁴ Закон о спречавању насиља на спортским приредбама "СгРС", број 14, од 14. фебруара 2004. године http://www.mup.vladars.net/zakoni/rs_cir/ZAKON%20O%20SPRECAVANJU%20NASILJA%20NA%20SPORTSKIM%20PRIREDBAMA%20%28Sluzbeni%20glasnik%20RS,%20broj:%2014.04%29.pdf, приступ 14.01.2016. год. текст Закона о спречавању насиља на спортским приредбама Републике Српске

⁶⁵ Указ о проглашењу Закона о изменама и допунама Закона о спречавању насиља на спортским приредбама, Службени гласник Републике Српске- број 13, 22.02.2010.. http://www.mup.vladars.net/zakoni/rs_cir/ZAKON%20O%20IZMJENAMA%20I%20DOPUNAMA%20ZAKONA%20O%20SPRECAVANJU%20NASILJA%20NA%20SPORTSKIM%20PRIREDBAMA%20%28Sluzbeni%20glasnik%20RS,%20broj:%2013.10%29.pdf, приступ 14.01.2016. год. текст Закона о изменама и допунама Закона о спречавању насиља на спортским приредбама Републике Српске

одржавања спортске приредбе, неовлашћено улази у службене просторије и службене пролазе спортског објекта на коме се одвија спортска приредба; (9) уношење у спортски објекат, употребљавање алкохола или опојних средстава за време одржавања спортске приредбе; (10) Улазак у део гледалишта који је намењен противничким навијачима; (11) позивање и подстицање на тучу, или на напад на полицијске службенике, припаднике агенција за обезбеђење лица и имовине, редаре, службена лица организатора такмичења, спортисте и друге учеснике спортске приредбе; (12) непоступање по налозима полицијских службеника или припадника агенције за обезбеђење лица и имовине или редара. За наведене прекршаје прописано је изрицање новчане казне у износу од 600,00 КМ до 1.500,00 КМ, а уз њу се може факултативно изрећи заштитна мера забране присуствовања спортским приредбама, у трајању од шест месеци до једне године.

Овим законом прописани су и следећи, тежи прекршаји у случају да физичко лице: (1) физички нападне учесника спортске приредбе – такмичара; (2) учествује у физичком обрачуна између гледалаца на спортској приредби у којем учествује преко пет лица; (3) физички нападне судију, делегата и службено лице на спортској приредби; (4) физички нападне раднике полиције, или припаднике агенције који врше обезбеђење спортске приредбе; (5) физички нападне редаре и службена лица организатора такмичења; (6) присуствује спортској приредби за време трајања заштитне мере забране присуствовања спортским приредбама. За ове прекршаје забрањено је изрицање новчане казне у износу од 1.000,00 КМ до 3.000,00 КМ, а лицу коме је изречена ова казна обавезно се изриче заштитна мера забране присуствовања спортским приредбама, у трајању од шест месеци до две године.

Скупштина Кантона Сарајево је на седници од 12.03.2007. год. донела Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама⁶⁶. Законом је прописано кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби", као и бројни прекршаји које могу починити, организатор спортске приредбе и одговорно лице или физичка лица.

⁶⁶ Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, Службене новине Кантона Сарајево 7/07 (12. март 2007.), Скупштина Кантона, http://www.themaniacs.org/zakon/Zakon_o_sprjecavanju_nasilja_i_nedolicnog_ponasanja.pdf; приступ 14.01.2016. год.

Радња извршења основног облика кривичног дела одређена је алтернативно и састоји се: у уласку на спортски терен са намером изазивања насиља или изазивањем насиља уласком на спортски терен, физичком нападу на учеснике спортске приредбе, уношењу у спортски објекат или бацању на терен или међу гледаоце пиротехничких средстава или других експлозивних, запаљивих или штетних супстанци које могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе или учествовању у физичком обрачуна на спортској приредби. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од три месеца до једне године. Тежи облик овог дела постоји уколико је ово кривично дело извршено у групи (казна затвора од шест месеци до три године), још тежи облик овог кривичног дела постоји ако основи облик дела буде извршен од стране коловође (казна затвора од једне до пет година).

За прекршаје које почине физичка лица прописана је новчана казна од 500 КМ до 1.500 КМ, при чему се уз главну казну може изрећи и заштитна мера забране присуствовања одређеним спортским приредбама, а изриче се обавезно уколико је поновљен прекршај.

У Босни и Херцеговини постоји велика неусаглашеност између постојећих прописа и њихове практичне примене, а посебно је критикована одредба по којој постоји тежа врста прекршаја у случају да учинилац прекрши заштитну меру забране присуствовања спортским приредбама, јер у пракси није забележен ни један случај њене примене, а постоји велики број лица који и поред изречене забране посећују спортске приредбе на које се конкретна забрана односи (Шетка, Амићић 2012: 188-189). Правосуђе у Босни и Херцеговини је неефикасно јер судски поступци просечно трају око две године због чега изостаје делотворност позитивних прописа из ове области.

7.7. Република Словенија

Иако и Словенија као и већина других држава има проблема са насилничким и недоличним понашањем на спортским приредбама, ова држава нема посебан закон чији би предмет регулисања био област насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Разлог за ово можда лежи у чињеници да проблем насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама није толико изражен у Словенији, као што је то

случај са другим државама бивше Југославије али и Европе (Plahuta, Šimuničič, 2009: 11, 30).

Законом о јавним окупљањима (Zakon o javnih zbiranjih)⁶⁷ прописана је забрана организовања скупова или догађаја у циљу позивања на вршење кривичних дела или изазивања насиља, нарушавања јавног реда или ометања јавног саобраћаја, а приликом организовања оваквих догађаја обавезно је присуство полиције. По Закону о спорту није неопходно присуство полиције на одређеној спортској приредби, али како је обавезно присуство органа реда ипак прописано напред наведеним Законом о јавним окупљањима, то се у циљу стварања безбедних услова на конкретној спортској приредби примењује овај Закон. Члан 51. Закона о спорту⁶⁸ прописује забрану ношења пиротехничких средстава којима може да се угрози безбедност учесника спортске приредбе. Сходно Уредби о општим мерама у спортским објектима на спортским приредбама (Uredbo o splošnih ukrepih v športnih objektih na športnih prireditvah)⁶⁹, организатор спортске приредбе је, у случају очекиваног доласка организованих група навијача за које се претпоставља да би могли озбиљно да угрозе јавну безбедност учесника, дужан да обавести надлежну полицијску станицу и да током спортске приредбе сарађује са полицијом како би се обезбедила сигурност учесника спортске приредбе и имовине.

7.8. Република Црна Гора

У циљу испуњавања обавеза преузетих потписивањем „Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама“ и Црна Гора је 2007. године усвојила Закон о спрјечавању насиља и

⁶⁷ Zakon o javnih zbiranjih – Uradno prečišćeno besedilo, Uradni list Republike Slovenije, št. 64 Ljubljana, petek 12.08.2011. ISSN 1318-0576, Leto XXI., https://www.uradni-list.si/_pdf/2011/Ur/u2011064.pdf#/u2011064-pdf; приступ 14.01.2016.године, текст Закона о јавним окупљањима, Република Словенија, стр.10

⁶⁸ Zakon o športu (ZSpo), Zakon o športu (Uradni list RS, št. 22/98, 97/01 - ZSDP in 15/03 - ZOPA) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO515>; приступ 14.01.2016.године текст Закона о спорту, Република Словенија

⁶⁹ Uredbo o splošnih ukrepih v športnih objektih na športnih prireditvah, Uradni list Republike Slovenije, št. 70, Ljubljana petek 18.07.2003., ISSN 1318-0576, Leto XIII, http://www.uradni-list.si/_pdf/2003/Ur/u2003070.pdf#/u2003070-pdf; приступ 14.01.2016.године, текст Уредбе о општим мерама у спортским објектима на спортским приредбама, Република Словенија, стр. 105

недоличног понашања на спортским приредбама⁷⁰, а који текст закона је након тога више пута мењан и допуњаван. Наведени закон не прописује кривична дела за насилничко и недолично понашање на спортским приредбама, већ предвиђа свега седам прекршаја и једну заштитну меру и то попут законодавних решења у Републици Србији и Републици Хрватској, меру забране присуствовања одређеним спортским приредбама. Прописани прекршаји су: (1) оштећивање, или уништавање делова спортског објекта на коме се одвија спортска приредба, те његових уређаја, опреме, или инсталација; (2) изазивање нереди приликом доласка, одласка, или присуства у спортском објекту, ремећење тока спортске приредбе, или угрожавање безбедности учесника спортске приредбе, или трећих лица; (3) неовлашћен улазак у спортски терен; (4) неовлашћен улазак у службене просторије и службене пролазе спортског објекта у коме се одржава спортска приредба; (5) уношење у спортски објекат и употреба алкохола и других опојних средстава; (6) уношење у спортски објекат, односно, коришћење пиротехничких средстава и других предмета којима може да се угрози безбедност учесника на спортској приредби, или омета њен ток; (7) неовлашћен улазак у део гледалишта који је намењен супарничким навијачима.

Мера забране присуствовања одређеним спортским приредбама може бити изречена факултативно, уколико одређено лице чини прекршај први пут, односно обавезно, уколико је одређено лице већ учинило прекршај, при чему је прописано трајање ове мере од једног месеца до годину дана. Лице коме је изречена заштитна мера дужно је да се најкасније два сата пре почетка одређене спортске приредбе лично јави овлашћеном службеном лицу надлежном према месту његовог пребивалишта и да га обавести о адреси на којој ће се налазити за време трајања одређене спортске приредбе, као и за време које протекне од његовог одласка од службеног лица па до истека два сата након завршетка конкретне спортске приредбе. Уколико лице из објективних разлога (здравственог стања, професионалних обавеза које не трпе одлагање) није у могућности да се у складу са наведеним прописом јави лично овлашћеном службеном лицу, дужно је да се овлашћеном службеном лицу јави телефоном и обавести га о адреси на којој се налази, а уколико је

⁷⁰ Закон о спрјечавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. лист РЦГ", бр. 27/2007 и "Сл. лист ЦГ", бр. 40/2011 - др. закон), Параграф.МЕ, <http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-sprjecavanju-nasilja-i-nedolicnog-ponasanja-na-sportskim-priredbama.html>; приступ 14.01.2016.год.

одсутно из места пребивалишта а налази се у Црној Гори, дужно је да се лично јави овлашћеном службеном лицу најближег надлежног органа по месту боравишта и да га лично обавести о адреси на којој се налази. Овлашћено службено лице може да провери да ли се лице које је пријавило своју адресу заиста налази на истој, а уколико се ово лице није јавило овлашћеном службеном лицу или се провером утврди да се не налази на адреси коју је пријавило, службено лице може расписати потрагу због његовог довођења подручном органу за прекршаје. Уколико се лице коме је изречена предметна мера затекне у простору спортског објекта или је његово присуство утврђено прегледом записа видео надзора, службено лице ће га обавезно привести.

7.9. Република Македонија

У Републици Македонији је 2004.године донет „Законот за спречување на насилството и недостојното однесување на спортските натпревари“ (Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама)⁷¹. Законом је прописано кривично дело „насилничко понашање на спортској приредби“. Извршилац овог кривичног дела може бити свако физичко лице које у намери да изврши насиље, неовлашћено уђе на спортски терен или уласком на спортски терен изазове насиље, физички нападне учесника спортске приредбе, улази у спортски објекат, баца на спортски терен или међу гледаоце предмете, пиротехничка средства или друге експлозивне и запаљиве супстанце и проузрокује телесну повреду и угрози живот или здравље учесника спортске приредбе или учествује у тучи, при чему је за овај облик кривичног дела запрећена казна затвора од три месеца до једне године. Прописани тежи облик овог кривичног дела уколико је основни облик овог кривичног дела извршен у групи а за извршиоца је запрећена казна затвора у трајању од шест месеци до три године, при чему је за организатора групе прописана казна затвора од једне до пет година.

⁷¹ Указ за прогласување на законот за спречување на насилството и недостојното однесување на спортските натпревари, бр. 07- 4945/1, 7 декември 2004 година, Скопје, <http://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-sprechuvan-e-na-nasilstvoto-na-sportските-natprevari-07-12-2004.pdf>; приступ 15.01.2016.год. текст Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, Република Македонија

Законом су прописани и следећи прекршаји: (1) Поседовање или конзумирање алкохолних пића или опојних дрога, као и поседовање пиротехничких средстава, која су погодна за nanoшење повреда и изазивање насиља од стране учесника спортске приредбе, како за време трајања исте, тако и након њеног завршетка, (2) уношење и употреба у спортском објекту алкохолних пића, опојних дрога, пиротехничких средстава, оружја и других средстава погодних за nanoшење повреда или подстицање насиља, (3) уношење и истицање транспарената, застава и других предмета са текстом, сликом, знаком, као и певање песама и скандирање, који изазивају и подстичу мржњу или насиље, засновано на раси, националној и верској припадности, или по основу других особина; (4) бацање предмета у гледалиште које припада противничким навијачима, а који могу да угрозе живот, физички интегритет лица или имовину; (5) паљење и бацање петарди; (6) паљење навијачких реквизита, заставе друге државе или клуба и других предмета; (7) подстицање туче и учествовање у њој или напад на спортисте, гледаоце, редаре, функционере, организаторе такмичења и друге учеснике у спортској приредби; (8) сукоб између учесника спортског догађаја; (9) неовлашћен улазак у део гледалишта намењен противничким навијачима; (10) оштећење или уништење спортске опреме и других делова спортског објекта и превозних средстава, приликом доласка на такмичење, за време његовог трајања и након тога, за временски период од два сата пре почетка спортске приредбе и два сата после њеног завршетка; (11) неовлашћен улазак у део спортског објекта кој је намењен противничким навијачима; (12) боравак навијача или њихово задржавање, у делу гледалишта за који не поседују улазницу или пропусницу, издату од стране организатора такмичења; (13) неовлашћен улазак навијача у део намењен за одржавање спортског догађаја.

Тежи облик свих ових прекршаја постоји уколико је било који од њих извршен од стране маскиране особе. За све прекршаје прописана је новчана казна у валути еуро у одговарајућој противвредности домаће валуте.

7.10. Република Србија

Насилничко и недолично понашање на спортским приредбама у Србији се у највећој мери везује за понашање навијача, јер све док се нису појавиле организоване навијачке

групе, какве постоје данас у Србији, као делу тадашње СФРЈ, инциденти на спортским приредбама били су мали и безазлени у поређењу са данашњом ситуацијом. Осим тога, о инцидентима на спортским приредбама се није причало у медијима, јер је важило правило да се о спорту јавно мора говорити само у позитивном светлу, зато што се сматрало да и само помињање насиља, може лоше утицати на младе. Према томе, ми због тога можда и немамо праву слику о степену насиља на спортским приредбама у СФРЈ, све до 80-их година прошлога века, међутим, колика год да је била медијска цензура у то време, јасно је да озбиљнији инциденти у домену насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, нису могли остати потпуно сакривени од очију јавности. Осамдесетих година прошлога века појављује се нова генерација навијача "Партизана", која добија назив "Казнена експедиција" и чије понашање (од оштећења и уништавања имовине на железничкој станици, преко крађе хране и пића, до малтретирања локалног становништва), нарочито на гостовањима клуба који бодре, постаје модел насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама какво постоји у нашем спорту последњих 30-ак година. Први забележени инцидент који је имао већу медијску пажњу било је путовање навијача 'Партизана' у Сарајеву средином 1980-их година када је у Шиду избила велика туча са полицијом, праћена привођењем навијача (Павков М. 2015)⁷². Навијачи "Црвене звезде" настају отприлике у исто време, али до њиховог уједињења долази тек 1989. године, када настаје навијачка група "Делије север".

Насиље на спортским приредбама је већини случајева усмерено против органа реда, а нарочито су опасни сукоби између навијача спортских клубова "Партизан" и "Црвена Звезда", при чему се сукоби углавном одигравају ван стадиона (Вејновић, 2014: 32).

Према професору Драгану Коковићу, "Насиље у фудбалу је почело оног тренутка кад је радничка класа сматрала да се њој одузима њен спорт, а то је било тада када су уведени сектори на стадионима, па је онда господа била у ложама или у неком сектору који је јако скупљи, а они су стајали. Тад је у ствари почело насиље међу навијачима." (Коковић, Д. 2010: 115). Он је такође издвојио следећу типологију која прати нереди на утакмицама:

1. фанатична публика – група људи који су залуђени спортом који прате;
2. гомила која жели победу – они који ће се наћи погођени поразом и кривити судије;

⁷² Миљана Павков, Насиље у спорту (навијачка поткултура, осми део), <https://miljanapavkov.com/2015/02/27/nasilje-u-sportu-navijacka-potkultura-osmi-deo/>; приступ 03.10.2015. год.

3. разуздана гомила – маса људи која у исто време изражава своју агресију;
4. поларизована публика – људи који долазе на утакмице искључиво ради насиља.

Хулиган у Србији има у просеку 22 године, а његов психолошки профил је следећи: емотивно нестабилан, несигуран, има низак степен самопоштовања, нема поверења у друге, неефикасан у школи или на послу, одрастао у нестабилној породици, осећа се угроженим, депресиван, насилнички настројен и агресиван, шовиниста и расиста, склон прекомерној употреби алкохола и завистан од опојних дрога, егзистенцијално несигуран, а такође је приметно и одсуство осећаја кривице и кајања за последице његовог насилничког и недоличног понашања.⁷³ Најчешће жртве насиља хулигана на спортским приредбама у Србији јесу органи реда и правосудни органи, као и припадници навијачких група, затим спортисти, као и етничке мањине и понекад страни држављани, углавном навијачи противничког страног клуба. Истраживање које је 2009. године обављено под окриљем Министарства омладине и спорта Републике Србије, у сарадњи са Удружењем спортских новинара Србије⁷⁴, показало је да је најдоминантнији облик насиља на спортским приредбама, физичко насиље, и то у 56,4% случајева, виртуелно насиље (претње) је било присутно у 28,3% случајева, а вербално и гестуално насиље у 12,1% случајева. Насиље је највише било усмерено ка органима реда 26,5%, затим ка навијачима 18,8%, правосудним органима 13,8%, спортистима 12,5%, представницима тимова 5,4%, гледаоцима и пролазницима 5,2%, арбитрима 4,5%, новинарима 1,6%. У погледу узрока насиља, истраживање је показало да је убедљиво у највећем броју случајева узрок насиља конфликт који је унет ван самог такмичења и то у чак 59,8% случајева, потом конфликт унет ван самог спорта 26%, а у знатно мањој мери, у свега 8% случајева, конфликт који је проистекао из самог такмичења. Што се тиче актера насиља, истраживање је потврдило

⁷³ Council of Europe, violence, Standing Committee, Commitments of the member states T- RV- European Convention on Spectator Violence, http://www.coe.int/T/dg4/Sport/Commitments/violenceindex_en.asp#TopOfPage; приступ 01.10.2015.год. Извештај Саветодавног тима Савета Европе о Консултативној посети Србији 2008. год. поводом примене Европске конвенције о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама (Т-РВ), из поглавља Б.2.1., објављен у Стразбуру 6. априла 2009. године. и накнадни извештај од 08. децембра 2011. год.

⁷⁴ Република Србија, Министарство омладине и спорта, Удружење спортских новинара Србије, Извештај истраживања "Медији Спорт Насиље" март, 2009. <http://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/2009%20-%20Istrazivanje%20Mediji,%20sport%20i%20nasilje%20MOS-USNS.pdf>; приступ 01.10.2015.год. резултати истраживања обављеног 2009.године под окриљем Министарства омладине и спорта РС, у сарадњи са Удружењем спортских новинара Србије

чињеницу да је најдоминантније навијачко насиље и то у чак 61,8% случајева, у 17% случајева актери насиља су сами спортисти, а у 14,9% случајева представници тимова, клубова и савеза. Подаци о жртвама насиља на спортским приредбама у највећој мери се поклапају са подацима о усмерености насиља, односно, жртве насиља су углавном лица према којима је насиље и усмерено.

Насиље на спортским приредбама у Србији је најзаступљеније на фудбалским утакмицама, али је озбиљних случајева насиља било и на кошаркашким, рукометним и ватерполо утакмицама. Овај облик насиља је у Србији нарочито присутан последњих 35-40 година, при чему се кулминацијом овог насиља сматра фудбалска утакмица у Загребу 13. маја 1990. године између домаћег "Динама" и "Црвене звезде" из Београда, чији је епилог био 79 повређених припадника органа реда и 59 повређених навијача⁷⁵.

Примери насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама у Србији, често и са смртним исходом, су бројни:

30. октобра 1999. године, на стадиону ФК "Партизан" за време одигравања фудбалске утакмице између ФК „Партизан” и ФК „Црвена звезда”, испалена је ракета која је усмртила Александра Радовића⁷⁶.

11. маја 2002. године, три навијача „Партизана”, су на железничкој станици „Панчевачки мост”, претукла до смрти Живорада Шишковића из Београда, који је претходно стао у одбрану једног кинеског држављанина⁷⁷.

26. априла 2006. године, у међусобном сукобу навијача ФК „Рад” и ФК „Партизан”, у београдском насељу Бежанијска коса, живот је изгубио Петар Седлак, навијач ФК "Партизан"⁷⁸.

⁷⁵ 13. мај 2013. Дан када су Звезда и Динамо сахранили СФРЈ: 23 године од Максимирског пакла! <http://www.telegraf.rs/sport/696380-dan-kada-su-zvezda-i-dinamo-sahranili-sfrj-23-godine-od-maksimirskog-pakla-foto-video>; Навијачи, Годишњица неодиране утакмице Динама и Звезде: 21 година од великих нерета на Максимиру, пише Звонко Алач, <http://www.index.hr/sport/clanak/godisnjica-neodigrane-utakmice-dinama-i-zvezde-21-godina-od-velikih-nereda-na-maksimiru/551543.aspx>; приступ 01.10.2015.год. новинарски извештаји о немилим догађајима на Максимиру 1990.године

⁷⁶ Време- политика број 461, 6. новембар 1999. Трагедија на стадиону, Фудбалски грађански рат, http://www.vreme.co.rs/arhiva_html/461/12.html; приступ 13.12.2015.год. чланак о трагичном догађају у коме је смртно настрадао навијач "Црвене звезде", Александар Радовић

⁷⁷ Блиц, Навијачи опет дивљају, закон чека од марта, блиц архива 09.08.2002. хроника, http://www.blic.rs/stara_arhiva/hronika/32308/Navijaci-opet-divljaju-zakon-ceka-od-marta; приступ 13.12.2015.год. чланак о трагичном догађају у коме је, као последица дивљања хулигана, смртно страдао Живорад Шишковић из Београда

14. априла 2008. године, у заказаној тучи навијача ФК „Војводина” из Новог Сада и ФК „Партизан” из Београда, навијач ФК „Партизан” испалио је хитац из ватреног оружја у правцу Дејана Димитријевића из Новог Сада и усмртио га, а једно лице задобило је тешке телесне повреде⁷⁹.

17. септембра 2009. године, у Београду, у угоститељском објекту, непосредно пре одигравања фудблске утакмице између ФК "Партизан" и ФК "Тулуз", група маскираних навијача ФК „Партизан”, бацила је више активираних бакљи на навијаче ФК „Тулуз”, након чега су их физички напали, при чему је француски држављанин Taton Brice Sinclair Peter, задобио повреде којима је касније подлегао⁸⁰.

Хулиганизам као социјална и политичка појава у Србији, ослања се на идеологију десничарског екстремизма, а одликују га ксенофобија, расизам, национализам и хомофобија, као пратећи елементи, при чему иако постоји нетрпељивост међу различитим навијачким групама у Србији, све су оне уједињене око два питања и то: став по питању Косова, да је ова покрајина неодвојиви део Србије и став по питању хомофобије (Ђорић, М. 2012: 51).

Први корак у циљу ефикасног спречавања и сузбијања насилничког понашања на спортским приредбама је стварање оптималног нормативног оквира, при чему је искуство других држава на овом пољу показало да је у томе погледу најефикаснији модел доношења посебних закона којима се прописују кривична дела и прекршаји, чије је биће одређено радњама насилничког и недоличног понашања изгредника у вези са спортским приредбама.

Тако је и Република Србија као држава потписница *"Европске конвенције о насиљу и недоличној понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама"*, испунила своју обавезу насталу потписивањем ове Конвенције, те је Народна скупштина

⁷⁸ Блиц, Убијен навијач Партизана, блиц архива 27.04.2006. хроника, <http://www.blic.rs/vesti/hronika/ubijen-navijac-partizana/pyklk1x>; приступ 13.12.2015.год. чланак о трагичном догађају у коме је, као последица дивљања хулигана, смртно страдао Петар Седлак из Земуна.

⁷⁹ Наслови нет, архива "вести" пресс 16.04.2008. Полиција и даље трага за убицом навијача, <http://www.naslovi.net/2008-04-16/press/policija-i-dalje-traga-za-ubicom-navijaca/642534>; приступ 13.12.2015.год. чланак о трагичном догађају у коме је, као последица дивљања хулигана, смртно страдао Дејан Димитријевић из Новог Сада.

⁸⁰ Блиц, 29.09.2009. Умро Брис Татон, <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/112988/Umro-Bris-Taton>; приступ 13.12.2015.год. чланак о трагичном догађају у коме је, као последица дивљања хулигана, смртно страдао француски држављанин Taton Brice Sinclair Peter.

2003. године, усвојила "Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама" („Сл. гласник РС", број 67/2003 од 01. јула 2003. год.).

Овај закон је измењен више пута од његовог доношења, а последњи пут 2013. године⁸¹. Како је прописано чл. 1. овог закона, циљ његовог доношења и примене је утврђивање мера за спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и у вези са спортским приредбама, као и обавеза организатора и овлашћења надлежних органа у спровођењу тих мера. Нагласак је дакле на превенцији насиља, односно спречавању и онемогућавању избијања насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, па су тако чл. 7. закона прописане мере у циљу превентивног деловања и смањења ризика од избијања насиља и недоличног понашања гледалаца, те се спортски савези, спортска друштва и спортске организације - клубови обавезују да:

- 1) подстичу организовање и добро понашање својих навијача и њихових клубова;
- 2) остварују одговарајуће информисање својих навијача (састанци са навијачима, издавање билтена и др.);
- 3) координирају активности са клубовима својих навијача приликом организованог одласка на спортске приредбе на којима су те спортске организације - клубови и њихови навијачи гостујући;
- 4) уреде спортским правилима из своје надлежности које се спортске приредбе сматрају високо ризичним и које мере су организатори спортских приредби и други учесници дужни да предузму, у складу са законом и другим прописима, на спортским приредбама високог ризика;
- 5) предузму друге мере и активности, у складу са законом, прописима донетим на основу закона и спортским правилима;
- 6) подстичу позитивно понашање и деловање играча и службених лица пре, за време и након одржавања спортске приредбе.

Овим законом су прописане превентивне мере које се предузимају на спортским приредбама, па се тако чл. 8. предвиђа обавеза организатора спортске приредбе да

⁸¹ Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. гласник РС" , бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009 и 104/2013 - др. закон), Параграф, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_i_nedolicnog_ponasanja_na_sportskim_priredbama.html; приступ 01.10.2015.год.

образује одговарајућу редарску службу или да ангажује правно лице или предузетника ради обављања послова физичког обезбеђења и одржавања реда на спортској приредби. Чл. 8а. ст. 1. овог закона, таксативно се набрајају обавезе редарске службе приликом обављања послова физичког обезбеђења и одржавања реда на спортској приредби, док је ставом 2. овог члана прописана обавеза гледаоца односно групе гледалаца, да поступа у складу са налозима редарске службе приликом обављања послова из претходног става. Прописана је и обавеза организатора спортске приредбе да оствари сарадњу са Министарством унутрашњих послова, ради спровођења мера и налога који се односе на одржавање јавног реда и мира. Прописане су и посебне мере, које је организатор спортске приредбе дужан да предузме на спортским приредбама повећаног ризика, при чему организатор спортске приредбе проглашава спортску приредбу повећаног ризика на основу акта надлежног спортског савеза или на препоруку Министарства када посебне околности указују да на њој може доћи до насиља или недоличног понашања гледалаца. Између осталог прописана је обавеза организатора да оствари сарадњу са представницима клубова навијача, ради међусобне размене информација, као и да о свим релевантним информацијама, најкасније 48 часова пре почетка предметне спортске приредбе, обавести надлежне институције, а по потреби и спортисте који учествују на тој спортској приредби. Организатор је обавезан и да поступа по налозима Министарства унутрашњих послова. Како не би дошло до сукоба домаћих и гостујућих навијача, организатор је дужан да пре почетка, за време трајања и по завршетку спортске приредбе повећаног ризика, обезбеди одвајање група гостујућих навијача продајом улазница на одвојеним и посебним продајним местима, као и да одреди посебне улазе, излазе и део гледалишта за групе гостујућих навијача, уколико се очекује њихов организовани долазак или долазак у већем броју, а све сходно чл. 11. закона. Законом је забрањена препродаја улазница, а такође је установљена и обавеза организатора да обезбеди вођење евиденције о лицима којима се улазнице продају, односно уступају, као и да те евиденције достави Министарству унутрашњих послова.

Прописане су и обавезе за гостујући спортски клуб који учествује на спортској приредби повећаног ризика, и то да:

1. најкасније три дана пре организованог поласка навијача на спортску приредбу обавести организатора спортске приредбе о свим елементима битним за пријем клуба и његових навијача (дан и време поласка, процена броја навијача који долазе, начин превоза, место боравка или окупљања, имена вођа навијача и сл.);
2. оствари сарадњу са клубом својих навијача и учествује у организацији њиховог доласка и одласка са спортске приредбе;
3. обезбеди расподелу карата за своје навијаче које је добио од организатора спортске приредбе;
4. предузме друге потребне мере да клуб и његови навијачи не буду узрок насиља и нереда на спортској приредби.

Прописане су и мере које предузимају надлежни органи, а пре свега Министарство унутрашњих послова, које приликом одржавања спортских приредаба повећаног ризика може да наложи предузимање свих потребних мера за спречавање насиља и недоличног понашања гледалаца, а нарочито да:

1. наложи групама навијача кретање одређеним правцем приликом доласка, односно одласка из спортског објекта;
2. наложи организатору спортске приредбе отклањање уочених недостатака спортског објекта или пропуста у организацији посебно ако се ради о уоченим недостацима у току спортске приредбе, а који у значајној мери могу угрозити безбедност учесника спортске приредбе;
3. спречи долазак у место одигравања спортске приредбе или забрани улазак на спортску приредбу, односно удаљи са спортског објекта лице из чијег се понашања може закључити да је склоно насилничком и недоличном понашању.

Од изузетног је значаја и овлашћење које има Министарство унутрашњих послова, сходно чл. 17. ст. 3. овог закона, а то је да уколико организатор спортске приредбе не поступи по налозима Министарства, а због уочених недостатака у значајној мери може бити угрожена безбедност учесника спортске приредбе, Министарство може забранити одржавање спортске приредбе.

"Законом о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама", у оквиру казних одредби, од кажњивих дела прописани су само прекршаји. Прописане

санкције су: новчана казна и казна затвора. Организатору спортске приредбе, као правном лицу, за учињене прекршаје из чл. 21. став 1. овог закона, може се изрећи новчана казна у распону од 1.000.000 до 2.000.000 динара. Организатору спортске приредбе, као физичком лицу, за учињене прекршаје из чл. 21. став 1. овог закона, може се изрећи новчана казна у распону од 50.000 до 150.000 динара или казна затвора у трајању до шездесет дана, што је и максимално трајање казне затвора, која се за учињени прекршај може изрећи сходно Закону о прекршајима, док се организатору спортске приредбе, као предузетнику, може изрећи новчана казна у распону од 300.000 до 500.000 динара или казна затвора у трајању до максималних шездесет дана. За прекршај из чл. 21. став 5. овог закона, казниће се и одговорно лице у правном лицу, и то новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара или казном затвора до шездесет дана. Осим тога, правном лицу и предузетнику, којима је изречена казна за учињене прекршаје, може се изрећи и заштитна мера забране вршења одређене делатности, док се одговорном лицу у правном лицу, под истим условима, може изрећи и заштитна мера забране да врши одређене послове.

Док се напред наведеним одредбама прописују кривичне санкције, односно услови за њихово изрицање и запређена висина, организаторима спортских приредби за учињене прекршаје прописане овим законом, дотле се чл. 23. овог закона прописују кривичне санкције које се могу изрећи физичким лицима за учињене прекршаје из чл. 23. ст. 1. овог закона. При томе, прописано је да се физичком лицу за учињене прекршаје из чл. 23. ст. 1. овог закона може изрећи кумулативно, казна затвора у трајању од тридесет до шездесет дана и новчана казна у распону од 50.000 до 150.000 динара. Осим тога, за прекршај из чл. 23. ст. 1. овог члана, уз казну за прекршај, учиниоцу се обавезно изриче и заштитна мера забране присуствовања одређеним спортским приредбама. Такође, за прекршаје чија се радња извршења састоји у уношењу или покушају уношења у спортски објект недозвољених предмета, средстава или супстанци, или противно законској забрани у препродаји улазница за спортску приредбу, а све сходно чл. 23. ст. 1. тач. 4), 5) и 9) овог закона, учиниоцу прекршаја се уз казну за прекршај може изрећи и заштитна мера одузимања предмета прекршаја.

Једино кривично дело које је било прописано првобитном верзијом Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама из 2003 године је било кривично дело " Насилничко понашање на спортској приредби" и то чланом 20. овог

закона, где је стајало „ (1) Ко у намери да изазове насиље уђе на спортски терен или уласком у спортски терен изазове насиље, физички нападне на учеснике спортске приредбе, унесе у спортски објекат или баца на спортски терен или међу гледаоце предмете, пиротехничка средства или друге експлозивне, запаљиве или штетљиве супстанце који могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе или учествује у физичком обрачуну на спортској приредби, казниће се затвором од три месеца до једне године. (2) Ко у групи изврши кривично дело из става 1. овог члана, казниће се затвором од шест месеци до три године. (3) Коловођа групе која изврши кривично дело из става 1. овог члана, казниће се затвором од једне године до пет година.“

С обзиром на то да овакво решење, по процени наших правних стручњака, није дало жељене резултате, то је 2007. године у Закон о изменама и допунама Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама унета нова дефиниција кривичног дела из чл. 20. ст. 1. Закона, у које су унете неке радње које су раније третиране као прекршај, при чему је избачена „намера“ као субјективни елемент бића кривичног дела. Измењени чл. 20. ст. 1 - 4. је гласио: „(1) Ко неовлашћено уђе на спортски терен или уласком у спортски терен или део гледалишта намењен противничким навијачима изазове насиље, физички нападне или се физички обрачунава са учесницима спортске приредбе, врши насиље приликом доласка или одласка са спортске приредбе, унесе у спортски објекат или баца на спортски терен или међу гледаоце предмете, пиротехничка средства или друге експлозивне, запаљиве или штетљиве супстанце које могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе, оштећује спортски објекат, његову опрему, уређаје и инсталације, ко својим понашањем или паролама на спортској приредби изазива националну, расну и верску мржњу или нетрпељивост услед чега дође до насиља или физичког обрачуна са учесницима спортске приредбе, казниће се затвором од шест месеци до пет година. (2) Ко у групи изврши кривично дело из става 1. овог члана, казниће се затвором од једне године до осам година. (3) Коловођа групе која изврши кривично дело из става 1. овог члана, казниће се затвором од једне године до десет година. (4) Ако је извршењем дела из става 1. овог члана дошло до нереда у коме је неко лице тешко телесно повређено или је оштећена имовина већег обима, учинилац ће се казнити затвором од једне године до осам година.“ Видљива разлика у односу на претходно законско решење је изостављање **намере** код извршиоца овог кривичног дела.

Наиме, претходним законским решењем (2003. год.), биће кривичног дела насилничког понашања на спортској приредби састојало се из више алтернативно прописаних кривично- правних радњи, при чему су све алтернативно прописане радње морале од стране учиниоца бити извршене у намери да се тим радњама изазове насиље. Проблем се састојао у томе што је судска пракса показала да је у поступку изузетно тешко доказати намеру окривљеног, те се због тога овакво нормативно решење сматрало неефикасним. Изменама закона из 2007. године обухваћени су и случајеви друштвено опасних радњи, који до тада нису били прописани као елементи бића кривичног дела, већ као прекршаји. Како се сматрало да су до тада прописане казне биле исувише благе, те не одговарају степену друштвене опасности дела, изменама из 2007. године знатно су повећане максимално запрећене казне.

Биле су потребне свега две године како би се показало да су ове мере недовољне, те је децембра 2009. године, уместо у *"Закон о спречавању насиља и недолучног понашања на спортским приредбама"*, у *"Кривични законик"* ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр. и 72/2009), у чл. 344а. унето измењено кривично дело : *"Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу"*: (1) Ко физички нападне или се физички обрачунава са учесницима спортске приредбе или јавног скупа, врши насиље или оштећује имовину веће вредности приликом доласка или одласка са спортске приредбе или јавног скупа, унесе у спортски објекат или баца на спортски терен, међу гледаоце или учеснике јавног скупа предмете, пиротехничка средства или друге експлозивне, запаљиве или шкодљиве супстанце које могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе или јавног скупа, неовлашћено уђе на спортски терен или део гледалишта намењен противничким навијачима и изазове насиље, оштећује спортски објекат, његову опрему, уређаје и инсталације, својим понашањем или паролама на спортској приредби или јавном скупу изазива националну, расну, верску или другу мржњу или нетрпељивост засновану на неком дискриминаторном основу услед чега дође до насиља или физичког обрачуна са учесницима, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном. (2) Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране групе, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. (3) Коловођа групе која изврши дело из става 1. овог члана, казниће се затвором од три до дванаест година. (4) Ако је извршењем дела из става 1. овог члана дошло до нереда у коме је неком лицу

нанета тешка телесна повреда или је оштећена имовина веће вредности, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година. (5) Службено или одговорно лице које при организовању спортске приредбе или јавног скупа не предузме мере обезбеђења како би се онемогућио или спречио неред, па услед тога буду угрожени живот или тело већег броја људи или имовина веће вредности, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном. (6) Учиниоцу дела из ст. 1. до 4. овог члана које је извршено на спортској приредби обавезно се изриче мера безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама.“

Ово кривично дело може бити извршено само на месту, одређеном простору, у коме или на коме се одржава спортска приредба или јавни скуп и то само у време одржавања спортске приредбе или јавног скупа. Сходно одредбама чл. 2. ст. 3. Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, време одржавања спортске приредбе је интервал од два часа пре почетка спортске приредбе до два часа након њеног завршетка, односно, кад се одржавају спортске приредбе повећаног ризика⁸², временски интервал од четири часа пре почетка спортске приредбе до четири часа након њеног завршетка. Простор на коме се одржава спортска приредба је спортски објекат, при чему је, сходно чл. 2. ст. 5. и ст. 6. Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, спортски објекат, објекат намењен за одржавање спортских приредби, који поред спортског терена (простор на коме се обавља спортска активност (спортска игра, такмичење), као и простор до гледалишта), има простор за гледалиште и који може имати и пратећи простор (санитарни, гардеробни, спремишни и др.).

Законом о окупљању грађана дефинисан је појам јавног скупа, те сходно чл. 2. ст. 1. овог закона, под окупљањем грађана, сматра се сазивање и одржавање збора или другог скупа на за то примереном простору. Даље, чл. 2. ст. 2. овог закона, простором примереним за јавни скуп сматра се простор који је приступачан и погодан за окупљање лица чији број и идентитет нису унапред одређени и на коме окупљање грађана не доводи до ометања јавног саобраћаја, угрожавања здравља, јавног морала или безбедности људи и имовине. Док је чл. 2. ст. 3. овог закона прописано да се простором примереним за јавни

⁸² Сходно чл. 10. Закона о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, надлежни спортски савез Републике Србије, односно организатор спортске приредбе проглашава спортску приредбу повећаног ризика на основу акта надлежног спортског савеза или на препоруку Министарства кад посебне околности указују да на њој може доћи до насиља или недоличног понашања гледалаца.

скуп сматра и простор на коме се одвија јавни саобраћај превозним средствима кад је могуће додатним мерама обезбедити привремену измену режима саобраћаја, као и заштиту здравља и безбедност људи и имовине, за шта се обезбеђују средства у складу с овим законом.

Предлогом закона о изменама и допунама Кривичног законика, чл. 344а. требао је да се односи само на насилничко понашање на спортским приредбама, међутим, путем амандмана које је Влада прихватила, у коначан текст чл.344а. ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009 и 111/2009), биће овог кривичног дела је проширено и насилничким понашањем на јавним скуповима, при чему је такво решење остало до данас⁸³. Поставља се питање из којих разлога је законодавац овом инкриминацијом обухватио више објеката заштите? Разлози за то су били бројни, попут ескалације насиља на јавним скуповима у претходним годинама, и то скуповима политичког карактера (масовни протести због хапшења хашких оптуженика), затим блокаде саобраћајница од стране незадовољних радника предузећа са лошим пословањем или неуспешно приватизованих, као и отказивање Параде поноса крајем 2009. године, јер држава није могла да гарантује безбедност учесника.

Прописивањем овог кривичног дела, штити се јавни ред и мир на спортским приредбама и јавним скуповима и општа сигурност људи и имовине. Кривично дело "*Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу*" има више појавних облика. Код основног облика овог кривичног дела, у домену насилничког понашања на спортским приредбама, радња извршења је вишеструко алтернативно одређена и састоји се: 1) у физичком нападу или физичком обрачуна са учесницима спортске приредбе или 2) вршењу насиља, односно оштећењу имовине веће вредности приликом доласка или одласка са спортске приредбе или 3) уношења у спортски објекат, односно бацања на спортски терен, међу гледаоце, пиротехничких средстава или других експлозивних, запаљивих или штетних супстанци, које могу да изазову телесне повреде или да угрозе здравље учесника спортске приредбе или 4) у неовлашћеном уласку на спортски терен или део гледалишта који је намењен противничким навијачима и изазивању насиља, оштећивању спортског објекта, његове опреме, уређаја и инсталација или 5) понашању и

⁸³ Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014), Параграф, http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html; приступ 02.10.2015.год. текст Кривичног Законика Републике Србије.

поступцима којима се на спортској приредби изазива национална, расна, верска или друга мржња или нетрпељивост, заснована на неком дискриминаторном основу услед чега дође до насиља или физичког обрачуна са учесницима. Последице овог кривичног дела се састоје у испољавању конкретне опасности по живот, телесни интегритет и здравље лица која су присутна на спортској приредби, оштећењу имовине веће вредности, односно оштећењу спортског објекта, његове опреме, уређаја и инсталација. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице, док је у погледу облика виности потребан умишљај. За основни облик овог кривићног дела, прописана је казна затвора од шест месеци до пет година и навчана казна.

Виши суд у Крагујевцу је окривљеног огласио кривим, зато што је на фудбалском игралишту физички напао учесника спортске приредбе, на тај начин, што је након завршетка фудбалске утакмице друге градске лиге одигране између ФК Младост из Теферича и ФК Добраче из Добраче, којој је присуствовао као гледалац, прескочио заштитну ограду, пришао главном судији утакмице и гађао га мобилним телефоном, погодивши га при том у лакат десне руке, којом приликом му је нанео лаку телесну повреду у виду огреботине, чиме је извршио кривично дело „насилничко понашање на спортској приредби, или јавном скупу” (пресуда Вишег суда у Крагујевцу ЗК-185/12 од 25.01.2013. године, необјављено). Уколико је доказима изведеним на главном претресу утврђено да је након прекида фудбалске утакмице дошло до физичког напада на судију коме је нанета лака телесна повреда, радиће се о овом кривичном делу, при чему је без значаја чињеница, иако је и она доказана, да је дошло до наношења лаке телесне повреде, јер је за постојање дела довољно да постоји физички напад на оштећеног (пресуда Окружног суда у Суботици Кж. 351/08 од 16.09.2008. године, необјављено).

Радња извршења основног облика овог кривичног дела, која се састоји у вршењу насиља, односно оштећењу имовине веће вредности приликом доласка или одласка са спортске приредбе, карактеристично је одређена с обзиром на то да се радња може предузети како за време тако и ван времена одржавања спортске приредбе или јавног скупа, односно како на месту тако и ван места одржавања спортске приредбе или јавног скупа. Ово у пракси може представљати проблем приликом доказивања у кривичном поступку постојања елемената бића овог дела. Међутим, како се велики број аката насиља везаних за одређени спортски догађај изврши од стране организованих хулиганских група

пре или након конкретног спортског догађаја, и то ван места организовања догађаја, овако широко одређење радње извршења кривичног дела омогућава обухватање великог броја ситуација у којима би дошло до извршења овог кривичног дела. У току кривичног поступка за ово кривично дело, приликом доказивања одлучујућих правно релевантних чињеница, требало би употребљавати одређени објективни критеријуми, попут нпр. чињенице да се група навијача организовано упутила на одређену спортску приредбу или да су у питању појединци који су се са купљеним улазницама или навијачким реквизитима упутили ка месту на коме се организује одређени спортски догађај.

Карактеристично је врло широко одређење алтернативне радње извршења основног облика овог кривичног дела, а која се састоји у уношењу у спортски објекат или бацање у спортски терен, међу гледаоце или учеснике јавног скупа, предмета, пиротехничких средстава или других експлозивних, запаљивих или штетљивих супстанци, које могу да изазову телесне повреде или угрозе здравље учесника спортске приредбе или јавног скупа. Сама радња извршења овог кривичног дела је свршена самим уношењем у спортски објекат напред наведених средстава, при чему није неопходно и да је дошло до употребе истих. Такође, за постојање овог кривичног дела ирелевантно је на који начин је извршено уношење наведених средстава, као и време њиховог уношења, с обзиром на то да је могуће уношење ових средстава и неколико дана пре одржавања одређене спортске приредбе, тако да хулигани на дан одржавања саме спортске приредбе могу да уђу у предметни спортски објекат без икаквих предмета, јер се исти већ налазе унутар објекта.

Последица извршења овог облика кривичног дела састоји се у наступању апстрактне опасности по живот и здравље људи, па је кривично дело учињено самим уношењем опасних средстава или њиховим бацањем на терен. На пример, окривљени је извршио ово кривично дело, тако што је бацио столицу на спортски терен (пресуда Окружног суда у Београду Кж.бр.2325/06 од 12.09.2006.године и пресуда Другог општинског суда у Београду К.бр.1730/05 од 07.04.2006.године: Билтен Окружног суда у Београду бр. 74/2006).

Виши суд у Крагујевцу је окривљеног огласио кривим, зато што је на стадиону Чика Дача приликом одигравања фудбалске утакмице између ФК Раднички и ФК БАСК, у спортски објекат унео и бацио на спортски терен пиротехничко средство, које може да изазове телесне повреде и угрози здравље учесника спортске приредбе, на тај начин, што

је на јужну страну стадиона унео бакљу, коју је током утакмице активирао паљењем и потом је махао овом бакљом изнад глава других лица, која су се налазила у публици, а затим је одбацио, чиме је извршио кривично дело „насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу“ (пресуда Вишег суда у Крагујевцу 2К-67/13 од 24.04.2013.године, необјављено).

Радња извршења основног облика овог кривичног дела може да се састоји и у неовлашћеном уласку на спортски терен, или део гледалишта који је намењен противничким навијачима и изазивању насиља, оштећивању спортског објекта, његове опреме, уређаја и инсталација. Дакле, за извршење овог облика кривичног дела неопходно је наступање последица које се огледа у изазивању насиља, јер сам неовлашћени улазак на спортски терен или део гледалишта који је намењен противничким навијачима без последица које се огледају у изазивању насиља, представља прекршај за који је прописана казна затвора у трајању од 30 до 60 дана и новчана казна у износу од 50.000 до 150.000 динара (Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама чл. 23.). Виши суд у Крагујевцу је окривљеног огласио кривим, зато што је неовлашћено ушао на спортски терен и физички напао учесника спортске приредбе – арбитра који је судио на утакмици, на тај начин што је непосредно након завршетка фудбалске утакмице сишао са трибине на фудбалски терен где су стајали делегат и фудбалске судије, почео да пљује оштећеног у пределу лица, након чега је ухватио оштећеног у пределу носа, вређао га и упутио му претње, после чега је отишао до капије игралишта, а када су фудбалске судије кренуле ка игралишту, поново је пришао и пљунуо оштећеног, потом га одгурнуо ка огради и наставио да прети и да вређа, чиме је извршио кривично дело „насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу“ (пресуда Вишег суда у Крагујевцу 3К-192/10 од 26.04.2012.године, необјављено). Такође, овај облик кривичног дела се може извршити и оштећењем спортског објекта, његове опреме, уређаја и инсталација при чему је овај облик кривичног дела извршен самим наступањем последице оштећења без обзира којом конкретном радњом је изазвана последица. Од степена оштећења спортског објекта, његове опреме, уређаја и инсталација зависиће одлука суда приликом одмеравања казне учиниоцу кривичног дела.

Овај облик кривичног дела алтернативно се може извршити понашањем и поступцима којима се на спортској приредби изазива национална, расна, верска или друга мржња или

нетрпељивост, заснована на неком дискриминаторном основу услед чега долази до насиља или физичког обрачуна са учесницима. Последица извршења овог облика кривичног дела састоји се у наступању насиља или физичког обрачуна са учесницима спортске приредбе, при чему се радња извршења овог облика кривичног дела насилничког понашања на спортској приредби или јавном скупу, може предузети било којим обликом понашања, односно поступком који је подобан да изазове ову последицу.

Извршилац кривичног дела насилничког понашања на спортској приредби и јавном скупу може бити било које лице које се налази на спортској приредби без обзира да ли је у питању гледалац, играч, тренер или неко друго лице које у одређеном својству учествује на спортској приредби. Чињеница да ли је окривљени у моменту извршења кривичног дела био у игри или није, нема утицаја на постојање овог кривичног дела. Пресудом Вишег суда у Ваљеву оглашен је кривим за ово кривично дело окривљени који се као искључени играч придружио навијачима свог тима и пробио кордон редарске службе, па затим утрчао у део гледалишта намењен противничким навијачима услед чега је дошло до физичког сукоба са њима (пресуда Вишег суда у Ваљеву К.49/2012 од 31.08.2012.године, необјављено). Заштитни објект овог кривичног дела је спортска приредба и јавни скуп, односно сигурност и безбедност свих учесника спортске приредбе или јавног скупа од потенцијалног насиља коме би могли бити изложени⁸⁴. Радње извршења овог кривичног дела могу се предузети само са умишљајем при чему **намера** није садржана у елементима бића овог кривичног дела.

Квалификовани облик овог кривичног дела постоји ако је једна или више од алтернативно предвиђених радњи извршења предузета у групи, при чему мора постојати умишљајна повезаност чланова групе у циљу извршења овог кривичног дела. У складу са одредбама Кривичног законика, група је облик удружења најмање три лица повезаних ради трајног или повремениог вршења кривичних дела, која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру, при чему се у контексту одредби чл. 344а. Кривичног законика, деловање групе састоји у стварању опасних ситуација на спортској приредби, чиме се угрожава живот, телесни интегритет или здравље учесника спортске приредбе или оштећује имовина веће вредности. За

⁸⁴ Пресуда Окружног суда у Београду Кж.бр.3401/06 од 14.02.2007.године (Билтен Окружног суда у Београду бр. 77/2008)

учеснике у групи је прописана казна затвора од једне године до осам година, а за коловођу групе је прописана казна затвора од три до дванаест година.

Други квалификовани облик кривичног дела постоји ако је извршењем дела дошло до нерета у коме је неко лице тешко телесно повређено или је оштећена имовина веће вредности. За учиниоца је прописана казна затвора од две до десет година. У односу на тежу последицу, тешку телесну повреду, мора постојати нехат, јер би у случају постојања умишљаја у односу на тежу последицу, окривљени извршио кривично дело тешка телесна повреда. Исто тако, уколико би постојао умишљај у односу на тежу последицу која се састоји у оштећењу имовине веће вредности, окривљени би извршио кривично дело уништење и оштећења ствари.

Сходно правном схватању Кривичног одељења Врховног суда Србије од 17.04.2006. год. имовином већег обима се сматра имовина чија вредност прелази 1.200.000,00 динара (билтен Врховног касационог суда 2011-2, стр. 38)⁸⁵.

Такође, чл. 344а. ст 5. Кривичног законика, прописано је да ће се казнити казном затвора од три месеца до три године и новчаном казном, организатор спортске приредбе који не предузме мере обезбеђења како би се спречио или онемогућио неред, па услед тога буду угрожени живот или тело већег броја људи или имовина веће вредности. Овај облик кривичног дела насилничког понашања на спортској приредби и јавном скупу је раније представљао посебно кривично дело „неспречавање нерета на спортском такмичењу или другом јавном скупу“, које дело је било прописано чл. 230а Кривичног законика из 2002.године. Радња овог облика кривичног дела се састоји у нечињењу, односно непредузимању мера обезбеђења, како би се спречило потенцијално насилничко понашање, последица у угрожавању живота или тела већег броја људи или имовине већег обима, док извршилац може бити само службено или лице одговорно за организовање спортског такмичења или другог јавног скупа. Правила о обезбеђењу спортског објекта у коме се организује конкретни спортски догађај прописана су Законом о спречавању насиља и недолечног понашања на спортској приредби или јавном скупу, тако да непредузимање овако прописаних радњи представља радњу извршења овог облика кривичног дела насилничког понашања на спортској приредби и јавном скупу. Овај облик

⁸⁵ Врховни касациони суд, Билтен, бр. 2/2011, Београд, http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/files/Bilteni/VrhovniKasacioniSud/bilten_2011-2.pdf; приступ 12.01.2016. год.

кривичног дела је извршен самим наступањем опасности, тако да није неопходно и да дође до телесне повреде неког лица или оштећења имовине веће вредности, већ је довољно да буду угрожени живот или тело већег броја људи или имовина веће вредности. Извршилац овог облика кривичног дела може бити искључиво службено или одговорно лице задужено за организовање спортске приредбе. Објект заштите овог облика кривичног дела су живот и тело човека и имовина веће вредности.

Учиниоцу кривичног дела из чл. 344а. ст. 1-4. Кривичног законика обавезно се изриче мера безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама.

Чланом 79. ст. 1. тач. 11. Кривичног законика прописана је мера безбедности *"забрана присуствовања одређеним спортским приредбама."* Услови изрицања ове мере безбедности, начин њеног извршења и њено трајање, прописани су чл. 80. ст. 5. и чл. 89б. Кривичног законика. Ова мера се може изрећи свим лицима без обзира на њихово држављанство. Сходно чл. 80. ст. 5. Кривичног законика, странцу се може изрећи мера безбедности забрана присуствовања одређеним спортским приредбама ако му је због учињеног кривичног дела изречена казна или условна осуда. Сходно чл. 89б. Кривичног законика, суд може учиниоцу кривичног дела изрећи меру забране присуствовања одређеним спортским приредбама, када је то неопходно ради заштите опште безбедности. Ова мера безбедности извршава се на тај начин што је учинилац кривичног дела дужан да се непосредно пре почетка времена одржавања одређених спортских приредби лично јави службеном лицу у подручној полицијској управи, односно полицијској станици, на подручју на којем се учинилац затекао и да борави у њиховим просторијама за време одржавања спортске приредбе.

Суд одређује трајање ове мере безбедности, при чему време трајања не може бити краће од једне нити дуже од пет година, рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у време трајања ове мере.

Приликом изрицања ове мере суд мора да прецизно одреди круг спортских приредби на које се односи ова забрана, како би изрицање ове мере било целисходно и у складу са сврхом прописивања ове мере, а то је ради заштите опште безбедности свих учесника одређене спортске приредбе.

Ако суд изрекне условну осуду, суд ће одредити да ће се та осуда опозвати, ако учинилац прекрши забрану присуствовања одређеним спортским приредбама, односно ако

не изврши законом прописану дужност јављања службеном лицу у подручној полицијској управи, односно полицијској станици.

Ако после издржане казне затвора, учинилац прекрши забрану присуствовања одређеним спортским приредбама, односно ако не изврши законом прописану дужност јављања службеном лицу у подручној полицијској управи, односно полицијској станици, суд који је изрекао ову меру безбедности, може га казнити затвором од тридесет дана до три месеца. Ова могућност коју има суд је факултативне природе, при чему је на овај начин дошло до прописивања посебног кривичног дела у општем делу Кривичног законика, што је неприхватљиво (Стојановић, 2012: 317), јер се у овом случају не ради о извршењу кривичног дела, већ о непоштовању наметнуте забране. Такође, прописано је да се законом може одредити обавезна забрана присуствовања одређеним спортским приредбама.

Одредбе Закона о спорту ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011 и 99/2011 - др. закони)⁸⁶ и Закона о окупљању грађана ("Сл. гласник РС", бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94, "Сл. лист СРЈ", бр. 21/2001 - одлука СУС и "Сл. гласник РС", бр. 101/2005 - др. закон)⁸⁷ су битне у домену спречавања и сузбијања насиља и недоличног понашања на спортским приредбама.

Законом о спорту Републике Србије, чл. 157. прописане су обавезе организатора спортске приредбе, као што су: обавеза да осигура несметано и безбедно одржавање спортске приредбе, предузме мере које омогућавају предупређење ризика настанка штете за учеснике спортске приредбе и трећа лица, као и мере којима се утиче на повећане ризике (безбедност спортског објекта, исправност и адекватност инсталиране и друге опреме, обезбеђење хитне медицинске помоћи и др.). Најважнија обавеза организатора спортске приредбе у вези са превенцијом насиља, прописана је тачком три, првог става овог члана закона и састоји се у предузимању свих потребних безбедносних мера за

⁸⁶ Закон о спорту ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011 и 99/2011 - др. закони), Параграф, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sportu.html; приступ 02.10.2015.год. текст Закона о спорту Републике Србије

⁸⁷ Закон о окупљању грађана ("Сл. гласник РС", бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94, "Сл. лист СРЈ", бр. 21/2001 - одлука СУС и "Сл. гласник РС", бр. 101/2005 - др. закон), Параграф, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_okupljanju_gradjana.html; приступ 02.10.2015.год. текст Закона о окупљању грађана Републике Србије;

спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, у складу са законом и спортским правилима.

Осим тога, на организовање спортских приредби сходно се примењују и одредбе Закона о окупљању грађана, у коме закону је чл. 5. прописано да је за одржавање реда на јавном скупу, а спортска приредба се свакако, сходно чл. 2. овог закона, може сматрати јавним скупом, одговоран сазивач јавног скупа. У случају спортске приредбе та улога припада организатору спортске приредбе, а у складу са чл. 3. став 1. тач. 19. Закона о спорту.

Међутим, како је прописе лакше донети, него их правилно и доследно применити, то резултати у борби против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, у великој мери зависе од установљавања делотворног механизма за имплементацију нормативног оквира. За постизање жељених резултата у борби против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, неопходно је да висина запрећених казни за кривична дела и прекршаје из овога домена буде одвраћајући елемент потенцијалним деликвентима. Ипак, то је само по себи недовољно без строже и ефикасније казнене политике правосуђа. Тужилаштва и судови су изузетно неефикасни у процесуирању и пресуђењу деликата из области насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама. Судски поступци, ако се уопште и покрене поступак, изузетно дуго трају, а евентуалне казне које се изричу су врло благе, ни приближно сразмерне учињеном делу. Уколико се изрекне казна затвора, она је или условна или је у оквиру законом прописаног минимума казне затвора за конкретно учињено дело. Управо је тадашњи Државни секретар Министарства правде Републике Србије Слободан Хомен крајем новембра 2009. године је дао следећу изјаву: „У последњих неколико година поднето је више од 50 кривичних пријава против вођа хулигана. од тог броја, свега је три процесуирано до краја. То је проблем правосуђа, односно његове неефикасности и благе казнене политике коју спроводи.“⁸⁸

Сходно званичним статистичким подацима, Републичког завода за статистику, током 2014. године због основане сумње да су починили кривично дело "Насилничко

⁸⁸ Политика, четвртак 26.11.2009. За хулигане и до десет пута строже казне, www.politika.rs/rubrike/Hronika/Za-huligane-i-do-deset-puta-stroze-kazne.lt.html; приступ 02.10.2015.год. новинарски извештај из 2009.године у коме је садржана изјава тадашњег Државног секретара Министарства правде РС Слободана Хомена

понашање на спортској приредби или јавном скупу" пријављено је укупно 146 пунолетних лица, при чему је оглашено кривим укупно 135 лица, а од тога броја, 31 лицу је изречена казна затвора, 17 новчана казна, а 85 условна осуда.⁸⁹

На први поглед, када се упореди број поднетих кривичних пријава и број лица оглашених кривим по тим пријавама, може се извести закључак о ефикасности правосудних органа Републике Србије током 2014. године. Од 146 пријављених пунолетних грађана, свега 11 није оглашено кривим у спроведеном судском поступку. Докази научних истраживања сугеришу, да казна може да врши снажан утицај и оствари дуготрајан ефекат у односу на насилнике, само уколико су постигнути следећи услови: 1) непосредно кажњавање – казна мора да следи агресивном понашању што је могуће брже; 2) тежина казне – она мора да буде довољно оштра, да би постигла позитиван, одвраћајући ефекат у односу на извршиоца; 3) висока вероватноћа кажњавања- мора да прати непожељно понашање, скоро у свакој прилици када се деси (Симоновић, 2013: 134). Наиме, суштина оваквог става се огледа у томе да брзо и строго кажњавање првих насилничких поступака, пре него што се изврше озбиљнији насилнички акти, може да доведе до повлачења агресије услед страха од казне. Међутим, када се анализира строгост казнене политике нашег правосуђа, евидентно је да се у томе погледу није много тога променило. Казнена политика нашег правосуђа је и даље исувише блага с обзиром на то да је степен друштвене опасности овог кривичног дела, на шта указује и компарација напред наведених статистичких података о изреченим кривичним санкцијама за учињено кривично дело из чл. 344а. Кривичног законика. Наиме, условна осуда је изречена у чак 62,9% случајева, а знатно мање казна затвора, у свега 22,9% случајева.

III РЕЗУЛТАТИ ЕМПИРИЈСКИХ ИСТРАЖИВАЊА

1. Опис и предмет истраживања

У циљу темељног и свеобухватног изучавања феномена насиља у спорту, у оквиру овог рада је најпре спроведено теоријско, а након тога и емпиријско истраживање.

⁸⁹ Република Србија, Републички завод за статистику, Саопштење број 192 год. LXV 15.07.2015. Статистика правосуђа, "Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2014. http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/80/71/SK12_192_srb-punoletni-2014.pdf; приступ 02.10.2015.год.

Предмет емпиријског истраживања је насиље у спорту које врше учесници спортских приредби.

Емпиријско истраживање је обављено у периоду од 20.01.2016. год. до 20.04.2016. год. За потребе овог истраживања су у периоду од 20.01.2016. год. до 23.03.2016. год. као и у периоду од 31.03.2016. год. до 20.04.2016. год. прикупљени и анализирани статистички подаци Републичког завода за статистику (у даљем тексту РЗС), који се односе на правноснажно окончане поступке на територији Републике Србије за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", као и за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, којој групи кривичних дела припада и кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу"⁹⁰. У периоду од 20.01.2016. год. до 23.03.2016. год. анализирани су статистички подаци РЗС који се односе на: укупан број поднетих кривичних пријава за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. год. податке о одлукама донетим по поднетим пријавама за ово кривично дело, при чему се ови подаци односе и на то колики је број кривичних пријава поднет против познатих, а колики број против непознатих учинилаца овог кривичног дела, податке о старости и полу лица против којих су поднете кривичне пријаве, податке о броју, старости и полу оптужених лица, податке о броју, старости и полу лица оглашених кривим за предметно кривично дело, податке о врсти одлука којима су правноснажно окончани поступци за предметно кривично дело податке о врсти и висини кривичних санкција изречених против пунолетних лица оглашених кривим за предметно кривично дело, податке о врсти и висини кривичних санкција изречених против малолетних лица оглашених кривим за предметно кривично дело. У периоду од 31.03.2016. год. до 20.04.2016. год. анализирани су статистички подаци РЗС који се односе на: број, старост и пол лица против којих су поднете кривичне пријаве, лица која су оптужена и лица која су оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, трајање поступка од дана подношења кривичне пријаве до правноснажног окончања кривичног поступка, трајање поступка од подношења оптужног акта до правноснажног окончања кривичног поступка, општи и специјални поврат, затим су анализирани подаци који се односе на

⁹⁰ Република Србија, Републички завод за статистику, Правосуђе, Публикације, <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=146>, приступ 25.02.2016. год.

радни статус, брачно стање и школску спрему лица оглашених кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира. У периоду од 23.03.2016. год. до 30.03.2016. год. извршена је анализа правноснажно окончаних поступака на подручју Вишег јавног тужилаштва у Нишу по поднетим кривичним пријавама за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу". Прикупљање и анализирање података у Вишем јавном тужилаштву у Нишу је извршено у периоду од 23.03.2016. до 30.03.2016. год. Ови подаци се односе на: старост и пол лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", број одбачених кривичних пријава за ово кривично дело, број и пол лица оптужених за предметно кривично дело, врсту одлука којима је правноснажно окончан кривични поступак вођен за ово кривично дело, брачни и радни статус лица окривљених за ово кривично дело, школску спрему лица окривљених за ово кривично дело, место извршења овог кривичног дела, општи и специјални поврат, врсту и висину кривичних санкција изречених против лица оглашених кривим за ово кривично дело, трајање поступака вођених за ово кривично дело, број лица оштећених овим кривичним делом и њихово својство на спортским приредбама на којима је дошло до извршења овог кривичног дела, врсту напада који је предузет према оштећеним лицима, својство које су лица окривљена за ово кривично дело имала на спортској приредби на којој је дошло до извршења предметног кривичног дела.

3. Циљеви и значај истраживања

Циљеви истраживања су утврђивање феноменолошких и етиолошких карактеристика насиља у спорту. Утврђивање феноменолошких карактеристика насиља у спорту, у периоду који је обухваћен истраживањем, обухвата утврђивање: обима насиља у спорту, појавних облика насиља у спорту према томе ко врши насиље и према коме се оно врши, карактеристика лица која врше насиље у спорту, ефикасности постојећег нормативног оквира и установљених механизма за спречавање и сузбијање насиља у спорту. Утврђивање етиолошких карактеристика насиља у спорту подразумева утврђивање главних фактора који доводе до насиља у спорту попут: старости, пола, брачног статуса, радног статуса, степена образовања, поврата, карактеристика жртве, казнене политике

коју спроводе правосудни органи. Утврђивање етиолошких карактеристика се врши путем испитивања квалитета постојећег нормативног оквира и делотворности установљених механизма за спречавање и сузбијање насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама у Републици Србији, како би се пронашао најбољи друштвено- правни одговор на ову појаву.

Значај овог истраживања се огледа у томе да се правилно спроведеном анализом позитивних прописа и примене ових прописа од стране надлежних институција, најпре уоче евентуални недостаци постојећег нормативног оквира и механизма, установљених ради спречавања и сузбијања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, како би се потом сви уочени недостаци отклонили и тиме установио оптималан нормативни оквир и механизам који ће омогућити делотворно спречавање и сузбијање ове појаве.

4. Узорак и метод истраживања

Ово истраживање је спроведено у периоду од 20.01.2016. год. до 20.04.2016. год. на основу статистичких података РЗС за период од 2010. до 2014. год. и непосредним увидом у периоду од 23.03.2016. год. до 30.03.2016. год. у предмете Вишег јавног тужилаштва у Нишу за поступке вођене за предметно кривично дело у периоду од 2010. до 2015. год. У Вишем јавном тужилаштвоу у Нишу извршена је анализа непосредним увидом у све правноснажно окончане предмете вођене за кривично дело „Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу“ у наведеном периоду и то укупно 30 предмета.

Ово истраживање се заснива на статистичком методу, правно догматском методу и методу непосредног посматрања и анализе садржаја. Статистички метод је примењен приликом прегледа статистичких извештаја РЗС-а за период од 2010. до 2014. године, правно- догматски приликом анализе позитивних прописа Републике Србије у домену насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, као и метод непосредног посматрања и анализе садржаја, који је примењен у Вишем јавном тужилаштвоу у Нишу приликом прегледа правноснажно окончаних предмета вођених за кривично дело „Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу“ .

5. Хипотезе које су проверене истраживањем

Спроведеним истраживањем су проверене следеће хипотезе:

1. Највећи број учинилаца кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" су пунолетна лица, али се као учиниоци јављају и малолетна лица, при чему је међу њима више старијих у односу на млађе малолетнике;
2. Већину лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" чине мушкарци, док се жене јављају у својству окривљених у малом броју случајева;
3. У највећем броју случајева су кривичне пријаве за ово кривично дело поднете против познатих осумњичених лица;
4. Већина оптужених лица су и оглашена кривим;
5. У највећем броју случајева у којима је оптужени оглашен кривим, изрицана је условна осуда;
6. Правосудни органи примењују благу казнену политику према пунолетним лицима која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу";
7. Блага казнена политика судова према малолетним учиниоцима кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", је дала позитивне резултате у сузбијању и спречавању насилничког и недоличног понашања малолетних лица на спортским приредбама или јавним скуповима;
8. Највећи број пријављених, оптужених и лица која су оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, имали су између 30 и 39 година;
9. Правосудни органи су због превелике дужине трајања поступака за предметно кривично дело, показали процесну неефикасност;
10. Брачни статус учинилаца кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, није један од чинилаца који утиче на вршење ових кривичних дела;
11. Радни статус учинилаца кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, није један од чинилаца који утиче на вршење ових кривичних дела;

12. Низак степен образовања представља један од фактора који је од утицаја на вршење кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира;
13. Највећи број пријављених, оптужених и лица која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", имали су између 30 и 39 година;
14. Више јавно тужилаштво у Нишу и Виши суд у Нишу поседују већи степен процесне ефикасности у погледу вођења поступака против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у односу на Републички просек трајања поступака вођених против лица окривљених за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира;
15. Брачни статус није један од чинилаца који утиче на вршење кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу";
16. Незапосленост је један од чинилаца који утиче на вршење кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу";
17. Низак степен образовања представља један од фактора који је од утицаја на вршење кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".
18. Чешће се кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" врши у сеоској, него у градској средини;
19. Учиниоци кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у већини случајева су лица која нису повратници;
20. Уколико се јави поврат, ради се о општем поврату;
21. Главни мотив извршења кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" је незадовољство учинилаца овог кривичног дела суђењем на спортској приредби на којој је дошло до извршења овог кривичног дела;

6. Анализа резултата истраживања

У емпиријском делу истраживања су анализирани подаци о феноменолошким карактеристикама насилничког понашања на спортским приредбама у Републици Србији,

попут: обима насиља у спорту, појавних облика насиља у спорту према томе ко врши насиље и према коме се оно врши, карактеристика лица која врше насиље у спорту, ефикасности постојећег нормативног оквира и установљених механизма за спречавање и сузбијање насиља у спорту и етиолошким карактеристикама насилничког понашања на спортским приредбама у Републици Србији који су од значаја за ово истраживање, попут: старости, пола, брачног статуса, радног статуса и степена образовања учинилаца кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", поврата, карактеристика жртве и казнене политике коју спроводе правосудни органи. Ови подаци су табеларно приказани у даљем току рада.

Табела 1. број поднетих кривичних пријава за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, према полу пријављених лица, а на основу података РЗС.

година	број поднетих кривичних пријава			
	пунолетна лица		малолетна лица	
	мушки	женски	мушки	женски
2010.	246	3	15	0
2011.	308	2	84	3
2012.	257	0	37	0
2013.	196	2	19	0
2014.	145	1	12	1

На основу података приказаних у Табели 1. можемо закључити да је далеко већи број пријављених пунолетних лица у односу на малолетна лица, као и да је број пријављених лица женског пола, како међу пунолетним, тако и међу малолетним лицима, готово занемарљив. Такође, на основу приказаних података, може се закључити да од 2011. године па надаље опада број поднетих кривичних пријава за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу"

Табела 2. подаци о одлукама по поднетим пријавама против пунолетних лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби и јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	број пријава		одбачене пријаве	прекинута истрага	обушављена истрага
	познати учиниоци	непознати учиниоци			
2010.	248	1	15	0	1
2011.	294	16	38	0	12
2012.	232	25	33	0	3
2013.	185	13	40	0	13
2014.	133	13	55	0	1

На основу података приказаних у Табели 2. можемо закључити да је од 2010. године број одлука којима се одбацују поднете кривичне пријаве у сталном порасту, иако почев од 2011. године па надаље број поднетих кривичних пријава у опадању.

Табела 3. подаци о одлукама по поднетим пријавама против малолетних лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	број пријава		одбачене пријаве	обушављен припремни поступак	поднет предлог за изрицање кривичне санкције
	познати учиниоци	непознати учиниоци			
2010.	15	0	5	3	7
2011.	87	0	4	6	77
2012.	37	0	3	4	30
2013.	19	0	7	3	9
2014.	13	0	8	0	5

На основу података приказаних у Табели 3. можемо закључити да је једино 2011. и 2012. год. на основу поднетих кривичних пријава, број поднетих предлога за изрицање кривичних санкција знатно већи од броја одлука којима се одбацују поднете пријаве и обушавља припремни поступак, док су у осталом периоду те бројке приближно исте.

Табела 4. подаци о годинама живота и полу малолетних лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

године	Број поднетих кривичних пријава према годинама живота и полу							
	14 година		15 година		16 година		17 година	
	мушки	женски	мушки	женски	мушки	женски	мушки	женски
2010.	2	0	4	0	4	0	5	0
2011.	12	0	19	0	19	2	34	1
2012.	6	0	8	0	16	0	7	0
2013.	3	0	4	0	8	0	4	0
2014.	3	0	2	1	3	0	4	0

На основу података приказаних у Табели 4. можемо закључити да је број поднетих кривичних пријава против малолетних лица женског пола, за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби и јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, занемарљив (укупно 4 пријаве у овом периоду), као и да је знатно већи број поднетих кривичних пријава против старијих малолетника у односу на млађе малолетнике.

Табела 5. подаци о оптуженим пунолетним лицима за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	оптужена лица		проглашена кривим	обушављен поступак	ослобођен од оптужбе	оптужба одбијена	мере безбедности
	м	ж					
2010.	29	1	27	1	1	1	0
2011.	145	0	129	1	7	7	1
2012.	230	1	173	12	31	14	1
2013.	284	2	190	12	63	21	0
2014.	186	1	135	9	39	4	0

На основу података приказаних у Табели 5. можемо закључити да су готово сва оптужена лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби и јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године мушког пола, као и да је број оптужења од 2010. године у сталном порасту све до 2013. године, након чега у 2014. години следи пад. Такође, на основу ових података можемо закључити да су већина лица оптужених за ово кривично дело и оглашена кривим и да се проценат лица која су оглашена кривим у односу на број пријављених лица креће изнад 70%.

Табела 6. подаци о оптуженим малолетним лицима за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби и јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	поднет предлог већу за изрицање кривичне санкције		малолетнички затвор, васпитна мера	обушављен поступак	мера безбедности без изрицања казне
	м	ж			
2010.	16	2	17	1	0
2011.	29	0	26	3	0
2012.	21	0	16	5	0
2013.	11	0	8	3	0
2014.	15	1	7	8	1

На основу података приказаних у Табели 6. можемо закључити да су готово сва малолетна оптужена лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године мушког пола и да је број оптужених малолетних лица женског пола готово занемарљив (свега 3 лица у овом периоду). Број оптужења је, када се узме у обзир наведени период, у стагнацији, јер после благог пораста у 2011. години, следи пад до 2014. године, тако да је на крају истраживаног периода број оптужења готово исти као и на почетку. Такође, на основу ових података можемо закључити да су већина малолетних лица оптужених за ово кривично дело и

оглашена кривим и да се проценат лица која су оглашена кривим у односу на број пријављених лица креће изнад 70%.

Табела 7. подаци о пунолетним лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	укупно осуђена лица		осуђени за покушај	казна затвора	новчана казна	условна осуда	васпитна мера	судска опомена
	м	ж						
2010.	26	1	4	1	5	21	0	0
2011.	129	0	2	13	10	106	0	0
2012.	173	0	7	19	9	141	4	0
2013.	188	2	3	50	14	123	3	0
2014	134	1	2	31	17	85	1	1

На основу података приказаних у Табели 7. можемо закључити да су већина осуђених пунолетних лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године мушког пола и да је број лица женског која су оглашена кривим за ово кривично дело готово занемарљив. Такође, најчешће изрицана кривична санкција за ово кривично дело је условна осуда и то у преко 60% случајева, док је на другом месту казна затвора, а потом новчана казна.

Табела 8. подаци о малолетним лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	укупно осуђена лица		малолетнички затвор	васпитне мере		
	м	ж		мере упозорења и усмеравања	мере појачаног надзора	заводске мере
2010.	15	2	0	8	9	0
2011.	26	0	0	15	11	0
2012.	16	0	0	14	2	0
2013.	8	0	0	5	3	0
2014.	7	0	0	3	4	0

На основу података приказаних у Табели 8. можемо закључити да су већина осуђених малолетних лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године мушког пола, као и да су осуђена малолетна лица женског пола у готово занемарљивом броју. Осуђеним малолетним лицима у највећем броју случајева изрицане васпитне мере појачаног надзора и упозорења и усмеравања и то у готово подједнаком броју.

Табела 9. подаци о малолетним лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у периоду од 2010. до 2014. године, према полу и годинама живота осуђених лица, а на основу података РЗС.

година	укупно осуђена лица		године живота и пол							
	м	ж	14 год.		15 год.		16 год.		17 год.	
			м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010.	15	2	2	0	3	0	5	1	5	1
2011.	26	0	0	0	5	0	10	0	11	0
2012.	16	0	4	0	8	0	4	0	0	0
2013.	8	0	1	0	1	0	3	0	3	0
2014.	7	0	3	0	2	0	2	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 9. можемо закључити да су у периоду од 2010. до 2014. год. укупно осуђена свега два малолетна лица жеског пола за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", те је недвосмислено апсолутна већина осуђених малолетних лица за ово кривично дело мушког пола. У приказаном периоду је осуђено више старијих малолетника у односу на млађе малолетнике.

Табела 10. 1. подаци о пунолетним лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" и осуђеним на казну затвора, у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	укупан број лица оглашених кривим	казна затвора								
		од 10 до 15 год.	од 5 до 10 год.	од 3 до 5 год.	од 2 до 3 год.	од 1 до 2 год.	од 6 до 12 месеци	од 3 до 6 месеци	од 2 до 3 месеца	до 2 месеца
2010.	27					1				
2011.	129			1		1		8	1	2
2012.	173			1	3	2	3	6	3	1
2013.	190		1		3		13	23	7	3
2014.	135			1		1	4	11	8	6

На основу података приказаних у Табели 10.1. можемо закључити да је у периоду за који је обављено истраживање најчешће изрицана казна затвора у трајању од 3 до 6 месеци.

Табела 10.2. подаци о пунолетним лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" и осуђеним на новчану казну, у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	новчана казна		
	преко 100.000 до 200.000 РСД	преко 10.000 до 100.000 РСД	до 10.000 РСД
2010.		5	
2011.	1	5	4
2012.		3	6
2013.	2	12	
2014.	1	12	4

На основу података приказаних у Табели 10.2. можемо закључити да је у периоду за који је обављено истраживање најчешће изрицана новчана казна у износу од преко 10.000 до 100.000 динара.

Табела 10.2. подаци о осталим изреченим кривичним санкцијама пунолетним лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2014. године, а на основу података РЗС.

година	судска опомена	условна осуда	васпитна мера	споредна казна
2010.	0	21	0	15
2011.	0	106	0	75
2012.	0	141	4	104
2013.	0	123	3	106
2014.	1	85	1	86

На основу података приказаних у Табели 10.3. можемо закључити да је у периоду за који је обављено истраживање у односу на све врсте изречених кривичних санкција најчешће изрицана условна осуда, као и да је у највећем броју случајева уз главну изрицана и споредна казна.

Табела 11. подаци о пријављеним пунолетним лицима према групи кривичних дела против јавног реда и мира, годинама живота и полу пријављених лица, а на основу података РЗС.

година	18 - 20 година		21 - 24 године		25 - 29 година		30 - 39 година		40 - 49 година		50 - 59 година		60 и више година		непознато	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010.	311	6	447	11	462	17	613	37	385	39	280	28	149	14	339	34
2011.	345	10	538	9	532	15	687	23	421	22	293	8	147	8	422	23
2012.	383	8	508	11	473	16	729	22	398	30	327	21	204	17	358	30
2013.	263	8	477	6	414	11	587	24	338	34	250	17	166	13	336	24
2014.	183	1	264	3	316	6	466	22	327	29	224	14	169	28	371	28

На основу података приказаних у Табели 11. можемо закључити да је највећи број пунолетних лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним истраживањем, имао између 30 и 39 година.

Табела 12.1. подаци о оптуженим пунолетним лицима према групи кривичних дела против јавног реда и мира према трајању поступка од подношења кривичне пријаве до правноснажног окончања поступка, а на основу података РЗС.

година	од пријаве до правноснажности						
	укупно оптужених	до 2 месеца	преко 2 до 4 месеца	преко 4 до 6 месеци	преко 6 месеци до 1 године	преко 1 до 2 године	преко 2 године
2010.	1177	17	31	81	236	314	498
2011.	1914	22	62	105	357	570	798
2012.	2387	37	74	97	315	599	1265
2013.	2370	35	54	69	286	509	1417
2014.	2685	77	69	78	264	505	1692

На основу података приказаних у Табели 12.1. можемо закључити да је у највећем броју случајева трајање поступка за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, од подношења кривичне пријаве па до правноснажног окончања кривичног поступка био преко 2 године.

Табела 12.2. подаци о оптуженим пунолетним лицима према групи кривичних дела против јавног реда и мира према трајању поступка од непосредног подношења оптужног акта или приватне тужбе до правноснажног окончања поступка, а на основу података РЗС.

година	од оптужбе- приватне тужбе до правноснажности одлуке						
	укупно	до 2 месеца	преко 2 до 4 месеца	преко 4 до 6 месеци	преко 6 месеци до 1 године	преко 1 до 2 године	преко 2 године
2010.	1214	54	94	137	260	294	375
2011.	2027	103	155	196	439	551	583
2012.	2526	109	196	182	503	626	910
2013.	2537	133	158	157	435	561	1093
2014.	2868	193	158	121	450	655	1291

На основу података приказаних у Табели 12.2. можемо закључити да је у највећем броју случајева трајање поступка за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, од подношења оптужбе или приватне тужбе па до правноснажног окончања кривичног поступка био преко 2 године.

Табела 13. подаци о годинама живота оптужених пунолетних лица према групи кривичних дела против јавног реда и мира, а на основу података РЗС.

година	18 - 20 година		21 - 24 године		25 - 29 година		30 - 39 година		40 - 49 година		50 - 59 година		60 и више година		непознато	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010.	131	1	184	2	188	10	235	13	180	28	123	22	76	6	14	1
2011.	192	6	303	7	312	9	447	19	288	23	245	18	118	17	15	8
2012.	262	5	397	7	405	7	598	14	336	15	296	20	129	13	16	6
2013.	300	3	405	7	419	15	567	28	340	26	243	12	132	10	25	5
2014.	323	0	521	7	460	13	642	27	375	25	268	19	144	15	24	5

На основу података приказаних у Табели 13. можемо закључити да је највећи број пунолетних лица која су оптужена за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним истраживањем, имао између 30 и 39 година.

Табела 14. подаци о ранијим осудама пунолетних лица оглашених кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, а на основу података РЗС.

година	Раније осуде			
	укупно	за истоврсна дела	за друга дела	за истоврсна и друга дела
2010.	380	26	286	68
2011.	606	55	407	144
2012.	703	57	496	150
2013.	563	43	413	107
2014.	687	75	469	143

На основу података приказаних у Табели 14. можемо закључити да је највећи број лица која су правноснажно оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира и која су и раније једном или више пута правноснажно оглашавана кривим за учињена кривична дела, у највећем броју случајева, у периоду обухваћеним истраживањем, раније била оглашавана кривим за друга кривична дела која не припадају групи кривичних дела против јавног реда и мира.

Табела 15. подаци о радном статусу пунолетних лица оглашених кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, а на основу података РЗС.

година	укупно	запослен	незапослен	неактиван (ученик, студент, домаћица, неспособан за рад, пензионер)	непознато
2010.	1054	413	409	140	92
2011.	1709	640	643	211	215
2012.	1946	701	781	231	233
2013.	1814	648	720	213	233
2014.	1996	584	863	224	325

На основу података приказаних у Табели 15. можемо закључити да је од укупног броја лица која су правноснажно оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним овим истраживањем, готово подједнак број учинилаца који су били запослени у односу на незапослена лица.

Табела 16. подаци о годинама живота и полу пунолетних лица оглашених кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, а на основу података РЗС.

година	18 - 20 година		21 - 24 године		25 - 29 година		30 - 39 година		40 - 49 година		50 - 59 година		60 и више година		непознато	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010.	115	1	161	1	161	8	213	13	161	26	103	21	60	6	4	0
2011.	157	5	245	6	276	8	387	15	250	20	199	15	103	14	7	2
2012.	213	3	318	6	310	7	450	12	263	9	230	11	102	8	0	4
2013.	223	2	272	5	289	9	417	24	261	20	178	8	91	8	7	0
2014.	225	0	342	7	306	7	452	18	274	20	199	14	117	8	7	0

На основу података приказаних у Табели 16. можемо закључити да је највећи број пунолетних лица која су правноснажно оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним истраживањем, имао између 30 и 39 година.

Табела 17. подаци о брачном стању пунолетних лица оглашених кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, а на основу података РЗС.

година	укупно	брачно стање				
		неожењен/ неудата	ожењен/ удата	удовац/ удовица	разведен/ разведена	непознато
2010.	1054	450	487	21	72	24
2011.	1709	713	773	34	132	57
2012.	1946	854	841	27	140	84
2013.	1814	752	778	33	145	106
2014.	1996	873	841	39	130	113

На основу података приказаних у Табели 17. можемо закључити да је од укупног броја пунолетних лица која су правноснажно оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним истраживањем, готово подједнак број оних који су били нежењени/неудати у односу на оне који су били ожењени/удати.

Табела 18. подаци о школској спреми пунолетних лица оглашених кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, а на основу података РЗС.

година	укупно	школска спрема						
		без школе	непотпуна основна школа	основна школа	средња школа	виша школа	висока школа	непознато
2010.	1054	9	51	236	639	39	29	51
2011.	1709	14	92	384	1029	49	58	83
2012.	1946	22	78	434	1215	59	51	87
2013.	1814	14	83	379	1102	52	76	108
2014.	1996	21	92	423	1186	52	52	170

На основу података приказаних у Табели 18. можемо закључити да је највећи број пунолетних лица која су правноснажно оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним истраживањем, имао завршену средњу школу.

Табела 19. Подаци о броју оптужених лица за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	оптужена лица		проглашена кривим	одбачена кривична пријава		ослобођен од оптужбе	оптужба одбијена	обустављен поступак
	м	ж		непредузимање гоњења од стране Ј.Т.	опортунитет			
2010.	8	0	8	0	0	0	0	0
2011.	5	0	4	0	0	1	0	0
2012.	15	0	12	1	2	2	0	1
2013.	9	0	5	0	7	1	0	3
2014.	1	0	1	0	3	0	0	0
2015.	1	0	0	0	2	0	0	1

На основу података приказаних у Табели 19. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, већина пунолетних лица која су оптужена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" правноснажно оглашена кривим за ово кривично дело, као и да у годинама након 2012. год. долази до оштрог пада броја лица окривљених за предметно кривично дело.

Табела 20. Подаци о брачном статусу лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	укупно поднете кривичне пријаве	брачно стање				
		неожењен/ неудата	ожењен/ удата	удовац/ удовица	разведен/ разведена	непознато
2010.	8	3	4	0	1	0
2011.	5	4	1	0	0	0
2012.	19	5	10	0	0	4
2013.	16	4	5	0	0	7
2014.	4	0	1	0	0	3
2015.	3	3	0	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 20. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", незнатно већи број ожењених у односу на неожењена лица, односно укупно 21 ожењено, наспрам 19 неожењених лица.

Табела 21. Подаци о радном статусу лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	укупно	запослен	незапослен	неактиван (ученик, студент, домаћица, неспособан за рад, пензионер)	непознато
2010.	8	4	3	0	1
2011.	5	1	4	0	0
2012.	19	3	12	0	4
2013.	16	4	6	1	5
2014.	4	1	1	0	2
2015.	3	0	3	0	0

На основу података приказаних у Табели 21. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", знатно већи број незапослених у односу на запослена лица, односно укупно 29 незапослених, наспрам 13 запослених лица.

Табела 22. Подаци о годинама живота лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	18 - 20 година		21 - 29 године		30 - 39 година		40 - 49 година		50 - 59 година		60 и више година		непознато	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010.	0	0	3	0	3	0	2	0	0	0	0	0	0	0
2011.	1	0	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
2012.	0	0	5	0	9	0	3	0	1	0	1	0	0	0
2013.	1	0	6	0	6	0	2	0	1	0	0	0	0	0
2014.	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0
2015	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 22. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", највећи број лица имао између 30 и 39 година, укупно 20 лица ове старости, а што је незнатно више од броја окривљених лица за предметно кривично дело која су старости између 20 и 29 година, укупно 19 лица ове старости.

Табела 23. Подаци о школској спреми лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	укупно	школска спрема						
		без школе	непотпуна основна школа	основна школа	средња школа	виша школа	висока школа	непознато
2010.	8	0	0	2	6	0	0	0
2011.	5	0	0	3	2	0	0	0
2012.	19	0	0	4	9	0	3	3
2013.	16	0	0	0	13	0	0	3
2014.	4	0	0	0	1	0	0	3
2015.	3	0	0	0	3	0	0	0
				9	34			

На основу података приказаних у Табели 23. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", највећи број ових лица имао завршену средњу школу, односно укупно 34 лица.

Табела 24. Подаци о месту извршења кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	укупно	место извршења дела	
		село	град
2010.	5	3	2
2011.	2	1	1
2012.	9	7	2
2013.	8	5	3
2014.	3	2	1
2015.	3	1	2

На основу података приказаних у Табели 24. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, у највећем броју, од укупно 30 случајева, кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", било извршено у сеоској средини и то укупно 19 пута, наспрам 11 случајева извршења овог кривичног дела у градској средини.

Табела 25. Подаци о ранијим осудама лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	Раније осуде				неосуђивани
	укупно	за истоврсна дела	за друга дела	за истоврсна и друга дела	
2010.	8	0	1	1	6
2011.	5	0	0	0	5
2012.	19	0	4	1	14
2013.	16	1	1	0	14
2014.	4	0	1	0	3
2015.	3	0	0	0	3

На основу података приказаних у Табели 25. можемо закључити да, у периоду обухваћеним истраживањем, највећи број лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", нису раније била осуђивана.

Табела 26. Подаци о одлукама и изреченим кривичним санкцијама у поступцима против лица оглашених кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	казна затвора	условна осуда	новчана казна као споредна казна	мера безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама
2010.	1	7	1	0
2011.	1	3	4	4
2012.	4	8	12	6
2013.	0	5	5	5
2014.	1	0	1	0
2015.	0	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 26. можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у највећем броју случајева изрицана условна осуда, као и да је, почевши од 2011. године, увек уз главну казну изрицана и новчана казна као споредна казна.

Табела 26.1. Подаци о изреченим казнама затвора лицима оглашеним кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	трајање изречене казне затвора		
	3 месеца	6 месеци	1 година
2010.	0	1	0
2011.	0	1	0
2012.	0	4	0
2013.	0	0	0
2014.	0	1	0
2015.	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 26.1. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, свим лицима која су оглашена кривим и којима је изречена казна затвора за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", казна затвора изречена у трајању од 6 месеци.

Табела 26.2. Подаци о висини изречених новчаних казни, као споредних казни, лицима која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	висина изречене новчане казне као споредне казне у динарима						
	10.000.	15.000	20.000	30.000	40.000	80.000	100.000
2010.	0	0	0	0	0	0	1
2011.	0	0	0	1	0	0	3
2012.	0	1	4	4	1	0	2
2013.	3	0	0	2	0	0	0
2014.	0	0	0	0	0	1	0
2015.	0	0	0	0	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 26.2. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, лицима која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" и којима је као споредна казна изречена новчана казна, у највећем броју случајева висина изречене новчане казне је била 30.000 дин.

Табела 27. Подаци о трајању поступака, вођених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, од оптужења до правноснажног окончања поступка, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	од оптужбе до правноснажности одлуке						
	укупно	до 2 месеца	преко 2 до 4 месеца	преко 4 до 6 месеци	преко 6 месеци до 1 године	преко 1 до 2 године	преко 2 године
2010.	8	1	1	1	0	4	1
2011.	5	0	0	0	0	0	5
2012.	15	2	0	2	6	0	5
2013.	9	1	1	0	7	0	0
2014.	1	0	0	0	0	1	0
2015.	1	0	0	0	1	0	0

На основу података приказаних у Табели 27. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, кривични поступак који је вођен против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", поступак трајао најчешће од 6 месеци до годину дана и то од момента подношења оптужбе па до правноснажног окончања поступка.

Табела 27.1. Подаци о трајању поступака, вођених против лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, од момента подношења кривичне пријаве до правноснажног окончања поступка у случајевима када није дошло до оптужења, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

година	од пријаве до правноснажности						
	укупно	до 2 месеца	преко 2 до 4 месеца	преко 4 до 6 месеци	преко 6 месеци до 1 године	преко 1 до 2 године	преко 2 године
2010.	0	0	0	0	0	0	0
2011.	0	0	0	0	0	0	0
2012.	4	1	1	1	1	0	0
2013.	7	0	0	1	6	0	0
2014.	3	0	0	2	1	0	0
2015.	2	0	0	1	1	0	0

На основу података приказаних у Табели 27.1. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, кривични поступак који је вођен против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", трајао најчешће од 6 месеци до годину дана и то од момента подношења кривичне пријаве па до правноснажног окончања поступка у случајевима када није дошло до формалног оптужења окривљених лица.

Табела 28. Подаци о лицима оштећеним извршењем кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", у периоду од 2010. до 2015. године, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу. Напомињем овом приликом, јер сматрам да приказивање ових података у посебној табели није практично, то да су сва оштећена лица била учесници одређене спортске приредбе и да су сви мушког пола, као и

да постоје 2 забележена случаја угрожавања безбедности учесника спортске приредбе, паљењем и бацањем бакље на терен, при чему се један случај догодио 2013. године, а други 2015. године. Такође, постоји и случај међусобног обрачуна 4 припадника супростављених навијачких група фудбалског клуба "Партизан" и то 2012. године.

година	укупан број оштећених лица	својство оштећеног лица на спортској приредби						
		арбитар	делегат	тренер	играч	навијач	припадник органа реда	новинар
2010.	6	5	0	0	1	0	0	0
2011.	2	1	0	0	0	0	1	0
2012.	10	5	2	0	2	1	0	0
2013.	8	5	0	1	2	0	0	0
2014.	3	2	0	0	0	0	0	1
2015.	2	2	0	0	0	0	0	0

На основу података приказаних у Табели 28. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, убедљиво највише лица, оштећених кривичним делом "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", међу арбитрима спортских приредби.

Табела 29. Подаци о облику напада предузетом против оштећених лица као елементу радње извршења кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу"

година	укупан број оштећених лица	врста напада који је предузет према оштећеним лицима		
		физички напад	вређање	физички напад и вређање
2010.	6	2	0	4
2011.	2	1	0	1
2012.	10	5	0	5
2013.	8	7	0	1
2014.	3	1	0	2
2015.	2	2	0	0

На основу података приказаних у Табели 29. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, у највећем броју случајева извршен само физички напад, а не и вербални, према лицима оштећеним извршењем кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".

Табела 30. Подаци о својству које је окривљени за кривично дело „Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" имао на одређеној спортској приредби.

година	укупан број окривљених лица	својство окривљеног лица на спортској приредби						
		арбитар	делегат	тренер	играч	навијач	припадник органа реда	новионар
2010.	8	0	0	0	0	6	0	0
2011.	5	0	0	1	0	4	0	0
2012.	19	0	0	2	8	9	0	0
2013.	16	0	0	1	13	2	0	0
2014.	4	0	0	1	1	2	0	0
2015.	3	0	0	0	2	1	0	0

На основу података приказаних у Табели 30. можемо закључити да је периоду обухваћеним истраживањем, у подједнаком броју случајева, окривљени за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" био играч или навијач на одређеној спортској приредби, односно укупно 24 играча и исти број навијача.

8. Анализа постављених хипотеза

1. Највећи број учинилаца кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" су пунолетна лица, али се као учиниоци јављају и малолетна лица, при чему је међу њима више старијих у односу на млађе малолетнике.

Ова хипотеза је потврђена с обзиром на то да је током 2010. године оглашено кривим 27 пунолетних учиналаца и 17 малолетних учиналаца, при чему је у наредним годинама та разлика знатно већа у корист пунолетних учинилаца: 129 наспрам 26 у 2011.

години, 173 наспрам 16 у 2012. години, 190 наспрам 8 у 2013. години и 135 наспрам 7 у 2014. години. Такође, углавном је потврђена хипотеза и да међу малолетним учиниоцима има више старијих у односу на млађе малолетнике, с обзиром на то да је у периоду који је обухваћен истраживањем за предметно кривично дело оглашено кривим укупно 45 старијих и 29 млађих малолетника, иако је у у 2012. и 2014. год. тај број у корист млађих малолетника.

2. Већину лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" чине мушкарци, док се жене јављају у својству окривљених у малом броју случајева.

Ова хипотеза је убедљиво потврђена с обзиром на то да су у периоду који је обухваћен истраживањем укупно 4 пунолетна учиниоца женског пола оглашена кривим за предметно кривично дело, од укупно 654 пунолетних учинилаца предметног кривичног дела који су оглашени кривим у датом периоду. Иста је ситуација и када су у питању малолетни учиниоци кривичних дела, јер су у периоду који је обухваћен истраживањем укупно 2 малолетна учиниоца женског пола оглашена кривим од укупно 74 малолетна учиниоца предметног кривичног дела који су оглашени кривим у датом периоду. На основу података добијених истраживањем обављеним у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, можемо извући недвосмислен закључак да су сва лица која су окривљена за кривично дело "насилничко и недолично понашање на спортској приредби или јавном скупу" била мушког пола.

3. У највећем броју случајева су кривичне пријаве за ово кривично дело поднете против познатих осумњичених лица.

Ова хипотеза је потврђена с обзиром на то да у периоду који је обухваћен истраживањем ниједна кривична пријава није поднета против непознатих учинилаца када су у питању малолетна лица, а када су у питању пунолетна лица број кривичних пријава који је за предметно кривично дело поднет против непознатих учинилаца је готово занемарљиво мали. Тако је 2010. године број кривичних пријава поднетих за предметно кривично дело против познатих учинилаца је 248 наспрам 1 кривичне пријаве поднете против непознатог учиниоца, 2011. године овај однос је 294 наспрам 16, 2012. године 232 наспрам 25, 2013. године 185 наспрам 13 и 2014. године 133 наспрам 13.

4. Већина оптужених лица су и оглашена кривим.

Ова хипотеза је потврђена, како на основу података РЗС, тако и на основу података прибављених у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, с обзиром на то да је у периоду који је обухваћен истраживањем, у Републици Србији од укупно 878 пунолетних лица оптужених за предметно кривично дело, укупно 654 пунолетних учинилаца је оглашено кривим, а што представља 74% од укупног броја оптужених пунолетних лица. Када су у питању малолетна лица, готово сва малолетна лица против којих је поднет предлог за изрицање кривичне санкције је оглашено кривим и осуђено. Овако висок проценат осуђених лица указује на ефикасан рад надлежних тужилаштава. Процент лица која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у односу на број поднетих оптужних аката за ово кривично дело, а на основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу, у периоду од 2010. год. до 2015. год. креће се од 80% у 2012. години, па до 100 % у 2010. години. Процент лица која су оглашена кривим у односу на поднете оптужне акте је углавном изнад 80%, осим 2013. године када је овај проценат 55% и 2015. године када је након укупно једног поднетог оптужног акта обустављен кривични поступак.

Осим 2010. године, када је од укупно 249 поднетих кривичних пријава против пунолетних лица, за предметно кривично дело, оптужено свега 30 лица, тај однос између броја поднетих кривичних пријава и оптужења се у наредном периоду драстично мења, па је тако већ наредне године против готово половине лица против којих су поднете кривичне пријаве за предметно кривично дело поднет и одговарајући оптужни акт, 2012. године је проценат оптужених учинилаца у односу на број поднетих кривичних пријава 89%, а 2013. и 2014. године је број оптужених лица за предметно кривично дело већи од броја поднетих кривичних пријава, што указује на повећану ефикасност рада надлежних тужилаштава. На основу података Вишег јавног тужилаштва у Нишу можемо закључити да се током 2010. и 2011. године број поднетих кривичних пријава и на основу њих поднетих оптужних аката подудара, да би потом почев од 2012. године, а нарочито у наредним годинама, дошло до пада броја поднетих оптужних аката у односу на поднете кривичне пријаве услед интензивнијег коришћења института опортунитета кривичног гоњења од стране Вишег јавног тужилаштва у Нишу.

5. У највећем броју случајева у којима је оптужени оглашен кривим, изрицана је условна осуда.

Ова хипотеза је потврђена и то како подацима РЗС, тако и на основу података прибављених у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, јер је у периоду који је обухваћен истраживањем од укупно 654 учинилаца који су оглашени кривим за предметно кривично дело у 72% случајева изречена условна осуда на нивоу Републике Србије, односно од укупно 30 учинилаца који су оглашени кривим за предметно кривично дело на подручју Вишег јавног тужилаштва у Нишу, у 23 случаја изречена је условна осуда, што је 76% од укупног броја лица која су оглашена кривим.

6. Правосудни органи примењују благу казнену политику према пунолетним лицима која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".

Ова хипотеза је потврђена истраживањем, јер су резултати показали да је у периоду који је обухваћен истраживањем управо казна затвора у трајању од 3 до 6 месеци најчешће изрицана казна затвора, а новчана казна у износу од 10.000 до 100.000 динара најчешће изрицана новчана казна, а што када се има у виду законом прописани минимум и максимум санкционисања за ово кривично дело недвосмислено указује на примену благе казнене политике од стране правосудних органа. У корелацији са претходно потврђеном хипотезом и када се на основу приказаних статистичких података, узме у обзир чињеница сталног пораста броја поднетих кривичних пријава и учинилаца који су оглашени кривим за предметно кривично дело од 2010. до 2013. године, може се закључити да ни органи гоњења ни судови нису показали ефикасност у примени кривичних прописа из овог домена, а што је резултирало повећањем случајева насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама или јавним скуповима када је у питању пунолетна популација. Подаци из 2014. године показују да је у овој години дошло до пада како броја поднетих кривичних пријава, тако и броја лица која су оглашена кривим за предметно кривично дело, док из података добијених истраживањем обављеним у Вишем јавном тужилаштву у Нишу до оваквог пада долази почев од 2013. године, при чему се подаци на нивоу Републике углавном поклапају са подацима добијеним на основу истраживања обављеног у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, међутим како су у питању подаци који се односе на само једну календарску годину на нивоу Републике, и поред података добијених истраживањем предмета на нивоу подручја Вишег јавног тужилаштва у Нишу, исти нису меродавни како би се на основу њих изводили закључци који би ишли у прилог хипотези

о појачаној ефикасности правосудних органа и услед тога смањењу насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама или јавним скуповима у Републици Србији. Мада уколико би се овакав тренд наставио у наредном периоду, то би онда био очигледан показатељ делотворности постојећег нормативног оквира и ефикасности успостављених механизма у циљу спречавања и сузбијања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама.

7. Блага казнена политика судова према малолетним учиниоцима кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", је дала позитивне резултате у сузбијању и спречавању насилничког и недоличног понашања малолетних лица на спортским приредбама или јавним скуповима.

Ова хипотеза је делимично потврђена истраживањем. Судови су у периоду који је обухваћен истраживањем примењивали благу казнену политику према малолетним учиниоцима кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби и јавном скупу", а што је дало позитивне резултате у сузбијању и спречавању насилничког и недоличног понашања малолетних лица на спортским приредбама или јавним скуповима. У готово 100% случајева малолетним учиниоцима изречена или васпитна мера упозорења и усмеравања или једна од мера појачаног надзора, с тиме што је, уколико се узме у обзир укупан број изречених васпитних мера учиниоцима предметног кривичног дела у периоду који је обухваћен истраживањем, нешто већи број изречених мера упозорења и усмеравања у односу на мере појачаног надзора, односно укупно 45 изречених мера упозорења и усмеравања у односу на 29 изречених мера појачаног надзора, а што указује на благу казнену политику наших судова. Ова чињеница, у корелацији са чињеницом да од 2011. године опада број како поднетих кривичних пријава против малолетних учинилаца за предметно кривично дело, тако и број малолетника који су оглашени кривим за ово дело и то све до 2014. год. када долази до благог раста броја оптужених, али и пада у броју малолетних лица која су оглашена кривим за предметно кривично дело. Намеће се закључак да су и органи гоњења и судови примењивали прописе са ограниченом делотворношћу, да су уз то судови вршили правоваљан и оптималан избор кривичне санкције у већини случајева, а што је резултирало сузбијањем насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама или јавним скуповима када је у питању малолетна популација.

8. Највећи број пријављених, оптужених и лица која су оглашена кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, имали су између 30 и 39 година.

Ова хипотеза је потврђена, јер на то недвосмислено указују статистички подаци приказани у Табелама 11. 13. и 16. из којих произилази да су за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира у највећој мери пријављивани, оптуживани и оглашавани кривим учиниоци старости од 30 до 39 година и да је процентуално њихов удео око 20% од укупног броја пријављених, оптужених и лица која су оглашена кривим.

9. Правосудни органи су због превелике дужине трајања поступака за предметно кривично дело, показали процесну неефикасност.

Ова хипотеза је потврђена. Просечно трајање поступака, који су у периоду обухваћеним истраживањем вођени против лица окривљених за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, било је преко две године, а што указује на спорост правосудних органа у вођењу ових поступака, односно на њихову процесну неефикасност. На то недвосмислено указују статистички подаци приказани у Табелама 12.1. и 12.2. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, при чему забрињава чињеница тренда све споријег рада судова у вођењу ових поступака, с обзиром на то да је у периоду од 2010. до 2014. год. све већи и већи број поступака који трају дуже од две године. Процесна неефикасност судова је очигледна последица неуспешности свих реформи правосудног система које су покушане последњих десет година.

10. Брачни статус учинилаца кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, није један од чинилаца који утиче на вршење ових кривичних дела.

Ова хипотеза је потврђена. Наиме, од укупног броја учинилаца, који су оглашени кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, у периоду обухваћеним овим истраживањем, подједнак је број оних који су били неочењени/неудати у односу на оне који су били очењени/удати из чега произилази закључак да брачни статус учинилаца кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, није један од чинилаца који утичу на вршење ових кривичних дела.

11. Радни статус учинилаца кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, није један од чинилаца који утиче на вршење ових кривичних дела.

Ова хипотеза је потврђена. Од укупног броја учинилаца, који су оглашени кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, подједнак је број оних

који су били запослени у односу на оне који су били незапослени. Из наведеног произилази закључак да радни статус учинилаца кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира, није један од чинилаца који утичу на вршење ових кривичних дела.

12. Низак степен образовања представља један од фактора који је од утицаја на вршење кривичних дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира.

Ова хипотеза је потврђена на основу приказаних статистичких података садржаних у Табели 18. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, на основу чега се може закључити да низак степен образовања представља један од фактора који је од одлучујућег утицаја на вршење предметних кривичних дела. Највећи број учинилаца који су оглашени кривим за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира завршили су средњу школу.

13. Највећи број пријављених, оптужених и лица која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", имали су између 30 и 39 година.

Ова хипотеза је углавном потврђена, а на основу резултата истраживања спроведеног у Вишем јавном тужилаштву у Нишу приказаних у Табели 22. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду. Међутим, неопходно је напоменути и то да је укупан број лица, пријављених, оптужених и лица која су оглашена кривим за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", а која су била старости између 30 и 39 година, 20, док је укупан број ових лица старости од 20 до 29 година, на основу истих података, 19, из чега произилази да је разлика у броју лица окривљених за предметно кривично дело између ове две старосне групе јако мала, те да је њихов број готово једнак.

Сходно напред наведеном, ова хипотеза је у највећој мери, али не и у потпуности потврђена.

14. Више јавно тужилаштво у Нишу и Виши суд у Нишу поседују већи степен процесне ефикасности у погледу вођења поступака против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у односу на Републички просек трајања поступака вођених против лица окривљених за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира.

Ова хипотеза је потврђена, а што произилази из резултата истраживања које је спроведено у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а која су приказана у Табелама 27. и 27.1. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду. Просечно трајање поступака у периоду обухваћеним истраживањем, које је спроведено у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, који су вођени против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", било је од 6 месеци до једне године, што представља брже спровођење поступака за предметно кривично дело у односу на просечно трајање од преко 2 године поступака који су вођени против лица окривљених за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира и то на нивоу Републике Србије. Овај податак указује на велику процесну ефикасност Вишег јавног тужилаштва у Нишу и Вишег суда у Нишу када су у питању поступци против окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".

15. Брачни статус није један од чинилаца који утиче на вршење кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".

Ова хипотеза је потврђена. На основу анализе података добијених истраживањем у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а који су приказани у Табели 20. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", незнатно већи број ожењених у односу на неожењена лица, односно укупно 21 ожењено, наспрам 19 неожењених лица.

16. Незапосленост је један од чинилаца који утиче на вршење кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".

Ова хипотеза је потврђена. На основу анализе података добијених истраживањем у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а који су приказани у Табели 21. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", знатно већи број незапослених у односу на запослена лица, односно укупно 29 незапослених, наспрам 13 запослених лица.

17. Низак степен образовања представља један од фактора који је од утицаја на вршење кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу".

Ова хипотеза је потвђена. На основу анализе података добијених истраживањем у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а који су приказани у Табели 21. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, можемо закључити да је у периоду обухваћеним истраживањем, од укупног броја лица која су била окривљена за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу", највећи број лица је имао завршену средњу школу. Из наведеног произилази да су учиниоци овог кривичног дела углавном лица ниског образовног нивоа.

18. Чешће се кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" врши у сеоској, него у градској средини.

Ова хипотеза је потврђена. Наиме, на основу истраживања које је спроведено у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а чији су резултати који се односе на ову хипотезу приказани у Табели 24. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, недвосмислено произилази да је у већини случајева, у периоду који је обухваћен истраживањем, предметно кривично дело извршено на селу и то 19 пута, наспрам 13 случајева извршења овог кривичног дела у градској средини.

19. Учиниоци кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у већини случајева су лица која нису повратници.

Ова хипотеза је доказана. Истраживањем које је спроведено у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а чији су резултати који се односе на ову хипотезу приказани у Табели 25. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, недвосмислено је утврђено да су у већини случајева учиниоци овог кривичног дела лица која раније нису уопште била осуђивана. У периоду обухваћеним наведеним истраживањем, од укупно 55 лица која су била окривљена за предметно кривично дело, од којих је 30 оглашено кривим за ово кривично дело, њих 45 није раније било осуђивано.

20. Уколико се јави поврат, ради се о општем поврату.

Ова хипотеза је доказана. Наиме, на основу истраживања које је спроведено у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, а чији су резултати који се односе на ову хипотезу приказани у Табели 25. у оквиру "Анализе резултата истраживања" у овом раду, недвосмислено произилази да су од лица која су оглашена кривим за предметно кривично дело, укупно

њих 30, уколико су раније и била осуђивана, у већини случајева је то било за друга кривична дела.

21. Главни мотив извршења кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" је незадовољство учинилаца овог кривичног дела суђењем на спортској приредби на којој је дошло до извршења овог кривичног дела.

Ова хипотеза је потврђена, с обзиром на то да су, на основу података добијених истраживањем спроведеним у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, у највећем броју случајева у којима је дошло до извршења предметног кривичног дела, оштећена лица били арбитражи који су судили на конкретној спортској приредби. Од укупно 31 оштећеног лица, у периоду обухваћеним наведеним истраживањем, у чак 20 случајева оштећена лица су били арбитражи. Ово истраживање је показало и то да је у највећем броју случајева извршења предметног кривичног дела дошло до физичког напада према оштећеним лицима и то укупно 18 пута, док је у 13 случајева поред физичког напада извршен и вербални напад на оштећена лица у виду вређања истих.

IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Поједини аутори, попут Симоновића, сматрају да "Склоност ка хулиганском понашању се по правилу уочава још у раном школском узрасту и испољава се најчешће у виду адолесцентне агресивности и неприлагођености, склоности ка малтретирању слабијих, сакаћењу животиња, безразложном доношењу штете и уништавању ствари. Удруживање, тенденција предузимања опаснијих и све озбиљнијих облика насиља, једна је од генералних одредница ових лица, при чему се више него код других форми антисоцијалних понашања овде уочава постојање одређених објективних фактора, као и специфичних карактеристика личности извршиоца, који представљају генератор потенцијалне опасности по околину" (Симоновић, Б. 2013: 133). Насилничко и недолично понашање на спортским приредбама има своју генезу и развој, услове који им погодују, спољне и унутрашње факторе који доприносе појави, прогресији и ескалацији ове појаве. Сматрамо да су могућности преваспитног деловања на хулигана, са већ формираном агресивном личношћу, у циљу сузбијања насилничког и недоличног понашања и

поступања код овог лица, веома ограничене, управо због тога што се ради о већ изграђеној личности. Делотворан приступ у превенцији ове појаве подразумева уочавање, у раним фазама развоја одређене личности, фактора ризика, који ако се благовремено не спрече, могу довести до формирања насилне личности, склоне насилничком и недоличном понашању.

Насиље у спорту представља друштвено опасну појаву, те се као и било која друга друштвена појава не може посматрати изоловано, изван ширег друштвеног контекста. Узроци ове друштвено опасне појаве су бројни, а већина ових узрока, социјалне, политичке и економске природе, утиче на пораст насиља у друштву уопште, па самим тим и на насиље у спорту. Стратегија борбе против насиља и недоличног понашања у спорту мора бити саставни део синхронизоване шире стратегије, организоване борбе са циљем спречавања и сузбијања свих друштвено опасних појава, уз уважавање одређених специфичности везаних за овај феномен. У односу на узроке ове појаве у Републици Србији, преовлађује мишљење да су дешавања из деведесетих година прошлога века и последице тих дешавања у виду политичке дестабилизације, ратног окружења, економске кризе, имали за последицу урушавање система друштвених вредности на овим просторима, а што је директно довело до експанзије насилничког и недоличног понашања уопште, па и таквог понашања на спортским приредбама у Републици Србији. Ипак, мора се имати у виду пораст насиља на спортским приредбама широм света, па чак и у државама које се сматрају политички стабилним и економски богатим, попут држава западне Европе, САД, Аустралије, тако да је овај проблем глобалне природе. Но, у сваком случају, решавању овога питања, с аспекта специфичности свакога друштвено-политичког система, мора се прићи засебно у свакој држави, а с обзиром на различитост и многобројност узрока ове појаве, мултидисциплинарно, у циљу спречавања и сузбијања ове појаве.

У оквиру анализе страних правних решења у борби против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, може се рећи да је у Европи, најдоминантнији концепт доношења посебних закона којима се прописују кривична дела и прекршаји из домена насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, што се види из примера законодавстава: Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, Републике Пољске, Републике Италије, Републике Бугарске, Републике Србије, Републике

Хрватске, Републике Босне и Херцеговине, Републике Македоније, Републике Словеније и Републике Црне Горе. Ово је очигледна последица доношења Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама 1985.године, након чега су све државе потписнице, у циљу испуњавања обавеза преузетих потписивањем ове Конвенције донеле посебне законе из ове области.

Република Бугарска је пример државе у којој је кривичноправна и прекршајноправна заштита од овог облика насиља најпре пружана у оквиру одредби постојећих закона, и то *Кривичног закона* и *Закона о прекршајима*, те је под утицајем пораста случајева насиља на спортским приредбама, односно након што је постало очигледно да овакво решење не доноси жељене резултате, у Бугарској донет посебан закон којим су прописана кривична дела из области насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Из напред наведеног произилази да је Република Бугарска прихватила овај концепт не само због испуњавања обавеза преузетих потписивањем Конвенције, већ и због тога што се овакво решење у пракси показало знатно делотворнијим.

"Европску конвенцију о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама" усвојиле су готово све европске државе, укључујући и Републику Србију, а управо је доношење домаћих прописа од стране држава које су усвојиле ову конвенцију, под утицајем дате конвенције, резултирало установљавањем сличних правних решења и механизма примене позитивних прописа. Ова чињеница је потврђена и упоредно- правном анализом прописа држава бивше Југославије, при чему се мора узети у обзир и то да су све ове државе некада припадале јединственом југословенском правном простору, те да је логична последица ове чињенице да правна решења и установљени механизми примене позитивних прописа буду веома слични или чак и идентични у великом броју правних области.

У вези са мером безбедности забране присуствовања одређеним спортским приредбама, која мера је раније била прописана Законом о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама Републике Србије, а сада Кривичним Закоником Републике Србије, поставља се питање да ли лице коме је ова мера изречена мора само да води рачуна о томе када се и где одржава спортска приредба за коју му је изречена забрана или га надлежни орган обавештава о томе. Наиме, нереално је очекивати од осуђеног да он брине о свакој спортској приредби и самим тим сноси евентуалне

последнице уколико пропусти да се обавести о времену одржавања манифестације на коју му је забрањен приступ, а у сваком случају одређени орган би требао да води евиденцију, како о лицима којима је ова мера изречена, тако и о кругу спортских приредби на које се ова мера односи. Посебан проблем представља начин извршења ове мере јер осуђени мора да проведе одређено време у полицијској станици чији су смештајни капацитети ограничени, при чему боравак осуђених лица омета и нормалан рад лица запослених у полицијској станици.

Прописивање кажњавања због непоштовања забране присуствовања одређеним спортским приредбама је решење које постоји у упоредном праву (енглеском), међутим због различитости правних система и конкретних друштвених прилика у различитим државама, не би било прихватљиво санкционисање кршења ове забране на идентичан начин, већ би евентуално санкционисање кршања ове забране или одсуство оваквог облика санкционисања, морало да произилази из потреба и специфичних карактеристика одређеног правно- политичког система.

Резултати емпиријских истраживања која су обављена за потребе овог рада показали су да је апсолутна већина учинилаца кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" које је учињено на територији Републике Србије било мушког пола, као и да су учиниоци већином били старости од 30 до 39 година, ниског образовног нивоа, незапослени и неосуђивани. Брачни статус учинилаца није ни од каквог утицаја на вршење овог кривичног дела, док већина учинилаца потиче из сеоске средине. У већини случајева лица оштећена овим кривичним делом су арбитражи на спортским приредбама на којима је ово дело учињено, а мотив извршења овог кривичног дела је углавном незадовољство учиниоца овог кривичног дела суђењем на спортској приредби. Блага казнена политика судова је била делотворнија у погледу сузбијања и спречавања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама када су у питању малолетни у односу на пунолетне учиниоце. У највећем броју случајева је учиниоцима овог кривичног дела изрицана условна осуда, при чему је оваква казнена политика на нивоу Републике Србије дала резултате када је у питању специјална, али не и у случају генералне превенције, осим када су у питању малолетни учиниоци овог кривичног дела, како смо напред и навели. Правосудни органи у Републици Србији су због превелике дужине трајања поступака за предметно кривично дело, показали процесну неефикасност,

док се у томе погледу издвајају Виши суд у Нишу и Више јавно тужилаштво у Нишу, јер су показали већи степен процесне ефикасности у погледу вођења поступака против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у односу на Републички просек трајања ових поступака.

Искуство Републике Србије, као и искуства осталих европских држава које су се ухватиле у коштац са овом друштвено опасном појавом, говоре да је само доношење прописа, односно стварање доброг нормативног оквира у циљу спречавања и сузбијања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама, недовољно без успостављања ефикасног, делотворног механизма за имплементацију тог нормативног оквира, у чему је према свим анализама најбоље резултате постигла Енглеска. Основа успостављања делотворног механизма за имплементацију тог нормативног оквира су добро обучени кадрови, те је у том смислу неопходно и стручно оспособљавање и усавршавање запослених у тужилаштвима и полицији, а нарочито у судовима, како би се обезбедило правилно, правично и законито вођење поступака и доношење одлука, против лица окривљених за учињене прекршаје и кривична дела из домена насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама. Неопходна је правилна и доследна примена прописа и уједначена, оптимална, у односу на степен друштвене опасности овога феномена, правилно одмерена казнена политика судова. У циљу сузбијања ове негативне појаве, потребно је пре свега деловати превентивно, кроз утицај на промену свести и начина размишљања код грађана, односно обликовање модела друштвено прихватљивог понашања учесника спортске приредбе, а у чему важну улогу могу имати и медији, посебно ако се узме у обзир чињеница да медији смањују удаљеност и између најудаљенијих делова света до те мере да пренос било које информације, до било које особе, у било ком делу света постаје готово тренутан, те је стога њихов утицај на формирање ставова и мишљења код грађана, па самим тим и на понашање и поступке учесника спортских приредаба непобитан. Пре свега неопходно је утицати на малолетну популацију која је подложнија васпитном утицају од пунолетних грађана, управо због тога што припадници ове популације немају потпуно изграђену личност и формиран систем друштвених вредности.

Попис коришћене литературе, извори на српском језику:

А

Алексић Ж. Шкулић. М. Жарковић М. "Лексикон криминалистике", Београд, 2004. год.

Б

Бихаљи- Мерин О. Благојевић Б. Глигорић В. Давидовић Р. Ђуричић И. Миленковић Д. "Мала енциклопедија" Просвета- Београд, 1968. год.

Bodin D. Robene L. Neas S. "Спорт и насиље у Еуропи", Књига Трговина д.о.о. Загреб, 2007.

В

Вејновић Д. " Насиље и спорт- узроци, последице и стратегије превазилажења", Бања Лука, 2014. год.

Ђ

Ђорић М. "Хулиганизам као међународни феномен", Ревизија за безбедност, 2012. год.

И

Игњатовић Ђ. "Криминологија", Београд, Досије Студио, 2011. год.

К

Констатиновић – Вилић, Николић –Ристановић, Костић, М. "Криминологија", Правни факултет у Нишу, 2012. год.

Kunczik, M. Zipfel, A. "Медији и насиље: актуално стање у знаности" (стр. 1-26), Универзитет у Mainzu Немачка, 2007 год.

Коковић Д. "Социологија спорта", Спортска Академија- Београд, 2000. год.

Коковић Д. "Социјално-психолошки основи спорта", Београд, 2001. год.

Коковић Д. "Друштво, насиље и спорт". Mediterran Publishing- Нови Сад, 2010. год.

Л

Лазаревић Љ. "Кривични закон Републике Србије са краћим коментаром", Београд, 2002 год.

М

Милојевић, С. Симоновић, Б. Јанковић, Б. Оташевић, Б. Турањанин, В. "Млади и хулиганизам на спортским приредбама ", Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013. год.

Н

Новаковић В. "Фудбалске трагедије: Нејсел 1985.", 2012. год.

П

Петровић К. "Насиље и спорт", Култура: часопис за теорију и социологију културе и културну политику бр. 88/90, 1990. год.

С

Svendsen L. & Handler F. "Филозофија зла", ГеоПоетика- Београд, 2006. год.

Стојановић З. "Кривично право – општи део", Правна књига, Београд, 2012. год.

Ф

Fromm E. (1) i (2)/: "*Anatomija ljudske destruktivnosti*" Напријед- Загреб 1989. год.

Ш

Шетка, Г. Амиџић, Г. "Насиље на спортским приредбама у Босни и Херцеговини", Безбедност- теоријско стручни часопис Министарства унутрашњих послова Републике Србије, 2012. год. стр. 180-196

Шупут Д. "Правни оквир који уређује борбу против насиља на спортским приредбама у европским државама", Страни правни живот, 2010. год.

Попис коришћене литературе, извори на страном језику:

B

Berkowitz, L. "Aggression: It's causes, consequences and control", New York: McGraw-Hill, 1993.

Bandura, A. "Social Learning Theory", Prentice Hall- USA, 1977.

Butterfield F. "Man convicted in fatal beating in dispute at son's hockey game", The New York Times, 2002.

C

Cox. R.W. Russell D. Vamplew W. " Encyclopedia of British Football" London- Portland, 2002.

Carroll R. "Cup clash Liverpool fans stabbed", UK News, 2001.

D

Dahrendorf, R. "Essays in the Theory of Society", Stanford: Stanford University Press, 1968.

E

Eck J. Madensen T. "Spectator Violence in Stadiums", U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2008.

Edwards P. "Lima 1964: The world's worst stadium disaster" BBC sport Magazine, 2014.

F

Felson M. "Crime and Nature", Sage Publications- California, 2006.

G

Glasser M. "On violence: A preliminary communications", *article: International Journal of Psycho-Analysis*, vol. 79:887-902. 1998.

Gunter A. Pilz, Wolki F. Schumacher, „Overview of the Ultra culture phenomenon in the Council of Europe member states in 2009“, Leibniz University Hanover- Institute of Sports Science, 18. January 2010.

Gabbatt A. Weaver M. "Egypt: Port Said football disaster", The Guardian, 2012.

H

Hoover N.C. " National survey: Initiation Rites and Athletics for NCAA Sports Teams ", Alfred University- USA, 1999.

Haddad K. " 10 years later: Remembering the 2004. Pistons- Pacers brawl", 2014.

I

Impiglia C. "Why Roma- Lazio is one of world football's fiercest rivalries", 2013.

J

Johnson, K.D. "Underage Drinking", U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2004.

L

Lorenz K. "On Aggression", Psychology Press, 1966.

Lawrenson M. "Football: Disgrace of Rome", The free Library- Farlex, 2007

M

McLaughlin E. & Mucie. J. "The Sage Dictionary of Criminology", London, 2001.

Mitchell K. "The Lion Kings", The Observer, 2009.

McMullen S. Lockerby C. Veytskin Y. "The Soccer War", Soccer Politics, 2009/2013

Mallin J. "Salvador- Honduras War, 1969, The soccer war", Air University- USA, 2004.

Morton J. "Obituary: Lord Taylor of Gosforth", Independent 1997.

P

Pakes F. & Winstone J. "Psychology and Crime: Understanding and Tackling Offending Behaviour Paperback", England, 1. Oct. 2007.

Perryman, M. "Hooligan wars, Causes and effects of football violence", Edinburgh, 2001.

Plahuta, K. Šimuničič, G. "Nasilje nad športniki", Celje, 2009.

R

Ramón S. "Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs", Amsterdam University Press, 2006.

S

Semple D. & Smyth R. "Oxford Handbook of Psychiatry" U.K. 2009.

T

Tenenbaum, G. Stewart, E. Singer, R. Duda, J. "Aggression and violence in sport: An ISSP position stand", Human Kinetics Publishers- USA, 1997.

V

Vries L. "Cops: Dad threatened son's coach with gun", CBS News, 2006.

W

Williams K. "Textbook on Criminology" London, 1991.

Wayne W. "Children and sports media", Amateur Athletic foundation of Los Angeles, 1999.

Попис коришћене истраживачке грађе:

- Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, "Сл. гласник РС", број 67/2003 од 01. јула 2003. год.
- Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, ("Сл. гласник РС", бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009 и 104/2013 - др. закон)
- Кривични законик је објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр. и 72/2009)
- Кривични законик је објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009 и 111/2009)
- Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014)
- Закон о спорту ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011 и 99/2011 - др. закони)
- Закон о окупљању грађана ("Сл. гласник РС", бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94, "Сл. лист СРЈ", бр. 21/2001 - одлука СУС и "Сл. гласник РС", бр. 101/2005 - др. закон)
- Европска конвенција о насиљу и недоличном понашању на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама

- Закон о фудбалским навијачима Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске из 1989.године
- Закон о деликтима на фудбалским утакмицама Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске из 1991.године
- Закон о деликтима и нередима на фудбалским утакмицама Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске из 1999.године
- Закон о нередима на фудбалским утакмицама Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске из 2000.године
- Закон о нередима на фудбалским утакмицама Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске из 2002.године
- Закон о кривичном правосуђу и јавном реду Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске из 1994.године
- Закон о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника Републике Пољске из 1997.године (ступио на снагу 1998.године)
- Закон изменама и допунама Закона о безбедности јавних скупова са великим бројем учесника Републике Пољске из 2001.године
- Закон бр.377 Републике Италије из 2001.године
- Уредба о безбедности спортских објеката и мерама за спречавање насиља и недоличног понашања гледалаца пре, за време и по окончању спортских приредби Републике Бугарске
- Закон о очувању јавног реда на спортским приредбама Републике Бугарске из 2004.године
- Закон о спрјечавању нереди на спортским натјечањима Републике Хрватске из 2003.године
- Закон о спрјечавању нереди на спортским натјечањима Републике Хрватске из 2012.године
- Закон о спречавању насиља на спортским приредбама Републике Српске из 2004. год.
- Закон о измјенама и допунама Закона о спречавању насиља на спортским приредбама Републике Српске из 2010. год.
- Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ФБИХ из 2007. год.
- Закон о јавним окупљањима Републике Словеније из 2011. год.

- Закона о спорту Републике Словеније из 1998. год.
- Уредба о општим мерама у спортским објектима на спортским приредбама Републике Словеније из 2003. год.
- Закон о спрјечавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама Републике Црне Горе из 2011. год.
- Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама Републике Македоније из 2004. год.

Коришћене електронске адресе:

Psychoanalytic Electronic Publishing, The International Journal of Psychoanalysis 79:887-902 (1998), On Violence: A preliminary communication, Mervin Glasser,
<http://www.pep-web.org/document.php?id=ijp.079.0887a>

Social Learning Theory, Albert Bandura, Stanford University,
http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf

Academia, Aggression and violence in sport: An ISSP position stand, uploaded by Joan Duda,
http://www.academia.edu/838011/Aggression_and_violence_in_sport_An_ISSP_position_stand

Social Learning Theory, Albert Bandura, Stanford University,
http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf

The Guardian, Lions tour 2009 (The Observer) The Lion Kings,
<http://www.theguardian.com/sport/2009/may/03/lions-tour-1974-rugby>

Mondo.rs, Beta/Mondo, Претучен Драгче Димитријевић,
<http://mondo.rs/a166553/Sport/Fudbal/Pretucen-Drage-Dimitrijevic.html>

Pravdabl.com, Хорор у Александровцу: Милан Станивуковић претучен и доживио клиничку смрт,
<http://pravdabl.com/horor-ualeksandrovcu-milan-stanivukovic-pretucen-i-doživio-klinicku-smrt/>

Nezavisne novine, Играчи претукли судију на утакмици у Лукавцу,
<http://www.nezavisne.com/sport/fudbal/Igraci-pretukli-sudiju-na-utakmici-u-Lukavcu-VIDEO/329844>

Jelenfootball.com, Због напада на судију одложене све утакмице у Грчкој,
<http://www.jelenfootball.com/vest/40774/Zbog-napada-na-sudiju-odlozene-sve-utakmice-u-Grckoj.html>

The Football Association, The History of the FA,
<http://www.thefa.com/about-football-association/history>

The Football Association, The History of the FA,
<http://www.thefa.com/about-football-association/history>

Magazine, BBC Sport, Lima 1964: The world's worst stadium disaster,
<http://www.bbc.com/news/magazine-27540668>

The Soccer War, <https://sites.duke.edu/wcwp/research-projects/the-soccer-war/>; Air University Review, March-April 1970, Salvador-Honduras War, 1969, The "Soccer War",
<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1970/mar-apr/mallin.html>

Soccer blog, The Soccer Wars: Honduras and El Salvador, 1969,
<http://www.soccerblog.com/2006/04/the-soccer-wars-honduras-and-e.htm>

The Free Library by Farlex, Football: Disgrace of Rome; Mark Lawrenson exclusive The Liverpool legend relives shocking night when English fans were first attacked in Italy "The Italian police got away with beating up our fans in the 1984 European Cup Final... 23 years later they're still getting away with it",
<http://www.thefreelibrary.com/Football%3A+DISGRACE+OF+ROME%3B+MARK+LAWRENSON+EXCLUSIVE+The+Liverpool...-a0161622285>

The Guardian, UK news, Cup clash Liverpool fans stabbed,
<http://www.theguardian.com/uk/2001/feb/16/football.rorycarroll1>

BBC News, 1985: Fans die in Heysel rioting,
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/29/newsid_2733000/2733979.stm

BBC News, Hillsborough disaster and its aftermath,
<http://www.bbc.com/news/uk-19545126>

The Guardian, Egypt: Port Said football disaster - 2 February 2012,
<http://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/feb/02/egypt-port-said-football-disaster-live-updates>

BBC News, Egypt football violence leaves many dead in Port Said,
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-16845841>

CBS News, Cops: Dad Threatened Son's Coach With Gun,
<http://www.cbsnews.com/news/cops-dad-threatened-sons-coach-with-gun/>

The New York Times, Man convicted in fatal beating in dispute at son's hockey game,
<http://www.nytimes.com/2002/01/12/us/man-convicted-in-fatal-beating-in-dispute-at-son-s-hockey-game.html>

Chicago Tribune, Hockey dad gets 6 to 10 years in death,
<http://articles.chicagotribune.com/keyword/thomas-junta>

National survey: Initiation Rites and Athletics for NCAA Sports Teams, Alfred University 1999.
Dr. Nadine C. Hoover, Principal Investigator,
http://www.alfred.edu/sports_hazing/docs/hazing.pdf

Alfred.edu, Executive summary,
http://www.alfred.edu/hs_hazing/docs/hazing__study.pdf

Children and sports media,
<http://library.la84.org/9arr/ResearchReports/kidstv2.pdf>

Медији и насиље: актуално стање у знаности,
<http://hrcak.srce.hr/41339>

Center for Problem – Oriented Policing, powered by University at Albany – State University of New York,
http://www.popcenter.org/problems/spectator_violence/

BBC News, Hillsborough disaster and its aftermath,
<http://www.bbc.com/news/uk-19545126>

б92 спорт, Владимир Новаковић, Фудбалске трагедије: Хејсел (1985), среда 01.02.2012.
http://www.b92.net/sport/teme/novakovic.php?yuuu=2012&mm=02&nav_id=579182

Click on Detroit, 10 years later: Remembering the 2004. Pistons- Pacers brawl,
<http://www.clickondetroit.com/sports/nba/pistons/10-years-later-remembering-the-2004-pistons-pacers-brawl>

Council of Europe portal, Details of Treaty No.120,
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/120.htm>

Council of Europe,
<http://www.coe.int/en/web/portal/home>

Закон о ратификацији Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским приредбама, посебно на фудбалским утакмицама („Сл. лист СФРЈ-Међународни уговори“, бр. 9/90), Paragraf.rs,
http://demo.paragraf.rs/combined/Old/t/t2003_02/t02_0054.htm

Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама („Сл. гласник РС“, бр. 67/2003, 101/2005 – др. закон, 90/2007, 72/2009- др. закон, 111/2009 и 104/2013- др. закон), Paragraf.rs,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_i_nedolicnog_ponasanja_na_sportskim_priredbama.html

Independent, Obituary: Lord Taylor of Gosforth,
<http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-lord-taylor-of-gosforth-1270169.html>

Legislation.gov.uk, UK Public General Acts, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga;>
Legislation.gov.uk, Football Spectators Act 1989,
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/37/contents>

Legislation.gov.uk, Football (Offences) Act 1991,
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/19/contents>

Legislation.gov.uk, Football(Offences and Disorder) Act 1999,
http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1999/ukpga_19990021_en_1

Football (Disorder) Act 2000,
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/25/pdfs/ukpga_20000025_en.pdf

Football (Disorder) (Amendment) Act 2002,
http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2002/pdf/ukpga_20020012_en.pdf

Legislation.gov.uk, Criminal Justice and Public Order Act 1994,
http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1994/ukpga_19940033_en_1

Bleacher report, Italia, Wisla Krakow Vs MKS Cracovia: The Holy War, By RL, Senior Analyst,
<http://bleacherreport.com/articles/60684-wisla-krakow-vs-mks-cracovia-the-holy-war>

Ministry of Sport and Tourism of the Republic of Poland, Documents on sport and tourism,
<http://www.msport.gov.pl/content.php?id=737&v=en>

Council of Europe, Sport Conventions, Violence, Standing Committee, National Reports,
http://www.coe.int/t/dg4/sport/Commitments/violence/Poland_/

Ministry of Sport and Tourism of the Republic of Poland, Documents on sport and tourism,
<http://www.msport.gov.pl/content.php?id=737&v=en>

bleacher report, Why Roma-Lazio is one of World Football's Fiercest Rivalries,
<http://bleacherreport.com/articles/1730264-why-roma-lazio-is-one-of-world-footballs-fiercest-rivalries>

Council of Europe, Sport Conventions, Violence, Standing Committee, National reports,
http://www.coe.int/t/dg4/sport/Commitments/violence/Italy_/

BBC News, Italian police kill football fan,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7089485.stm>

Council of Europe, Sport Conventions, Violence, Standing Committee, National reports,
http://www.coe.int/t/dg4/sport/commitments/violence/Bulgaria_en.asp#TopOfPage

Закон за опазване на општествени ред при провиждането на спортни мероприятия,
Министерство на младежта и спорта, Документи, Закони,
<http://mpes.government.bg/Pages/Documents/Law/default.aspx>

Закон о спрјечавању нереда на спортским натјецањима, «Narodne novine», број 117/03,
71/06, 43/09, 34/11 и **68/12-ОУСРН**, Propisi.hr,
<http://propisi.hr/print.php?id=963>

Закон о спрјечавању нереда на спортским натјецањима, Закон ХР,
<http://www.zakon.hr/z/445/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-nereda-na-%C5%A1portskim-natjecanjima>

Закон о спречавању насиља на спортским приредбама "СгРС", број 14, од 14. фебруара
2004. године,
http://www.mup.vladars.net/zakoni/rs_cir/ZAKON%20%20SPRECAVANJU%20NASILJA%20NA%20SPORTSKIM%20PRIREDBAMA%20%28Sluzbeni%20glasnik%20RS,%20broj:%2014.04%29.pdf

Указ о проглашењу Закона о измјенама и допунама Закона о спречавању насиља на
спортским приредбама, Службени гласник Републике Српске- број 13, 22.02.2010.
http://www.mup.vladars.net/zakoni/rs_cir/ZAKON%20%20IZMJENAMA%20I%20DOPUNAMA%20ZAKONA%20%20SPRECAVANJU%20NASILJA%20NA%20SPORTSKIM%20PRIREDBAMA%20%28Sluzbeni%20glasnik%20RS,%20broj:%2013.10%29.pdf

Закон о спрјечавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, Службене
новине Кантона Сарајево 7/07 (12. март 2007.), Скупштина Кантона,
http://www.themaniacs.org/zakon/Zakon_o_sprjecavanju_nasilja_i_nedolicnog_ponasanja.pdf

Закон о јавних збираних – уредно преčišчено беседило, Урадни лист Републике Словеније, št. 64
Ljubljana, петек 12.08.2011. ISSN 1318-0576, Leto XXI, стр. 10,
https://www.uradni-list.si/_pdf/2011/Ur/u2011064.pdf#/u2011064-pdf

Закон о шпорту (ZSpo), Закон о шпорту (Урадни лист РС, št. 22/98, 97/01 - ZSDP in 15/03 -
ZOPA),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO515>

Уредбо о сплошних укrepих в шпортних објектих на шпортних prireditvah Урадни лист Републике
Словеније, št. 70, Ljubljana петек 18.07.2003. ISSN 1318-0576, Leto XIII, стр.105
http://www.uradni-list.si/_pdf/2003/Ur/u2003070.pdf#/u2003070-pdf

Закон о спрјечавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. лист
РЦГ", бр. 27/2007 и "Сл. лист ЦГ", бр. 40/2011 - др. закон), Параграф.МЕ,
<http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-sprjecavanju-nasilja-i-nedolicnog-ponasanja-na-sportskim-priredbama.html>

Указ за прогласување на законот за спречување на насилството и недостојното однесување на спортските натпревари, бр. 07- 4945/1, 7 декември 2004 година, Скопје,
<http://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-sprechuvan-e-na-nasilstvoto-na-sportskite-natprevari-07-12-2004.pdf>

Миљана Павков, Насилје у спорту (навијачка поткултура, осми део),
<https://miljanapavkov.com/2015/02/27/nasilje-u-sportu-navijacka-potkultura-osmi-deo/>

Council of Europe, violence, Standing Committee, Commitments of the member states T- RV-
European Convention on Spectator Violence,
http://www.coe.int/T/dg4/Sport/Commitments/violenceindex_en.asp#TopOfPage

Република Србија, Министарство омладине и спорта, Удружење спортских новинара Србије, Извештај истраживања "Медији Спорт Насилје" март, 2009.
<http://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/2009%20-%20Istrazivanje%20Mediji,%20sport%20i%20nasilje%20MOS-USNS.pdf>

13. мај 2013. Дан када су Звезда и Динамо сахранили СФРЈ: 23 године од Максимирског пакла,
<http://www.telegraf.rs/sport/696380-dan-kada-su-zvezda-i-dinamo-sahranili-sfrj-23-godine-od-maksimirskog-pakla-foto-video;>

Навијачи, Годишњица неодигране утакмице Динама и Звезде: 21 година од великих нерета на Максимиру, пише Звонко Алач,
<http://www.index.hr/sport/clanak/godisnjica-neodigrane-utakmice-dinama-i-zvezde-21-godina-od-velikih-nereda-na-maksimiru/551543.aspx>

Време- политика број 461, 6. новембар 1999. Трагедија на стадиону, Фудбалски грађански рат,
http://www.vreme.co.rs/arhiva_html/461/12.html

Блиц, Навијачи опет дивљају, закон чека од марта, блиц архива 09.08.2002. хроника,
http://www.blic.rs/stara_arhiva/hronika/32308/Navijaci-opet-divljaju-zakon-ceka-od-marta

Блиц, Убијен навијач Партизана, блиц архива 27.04.2006. хроника,
<http://www.blic.rs/vesti/hronika/ubijen-navijac-partizana/pyklk1x>

Наслови нет, архива "вести" пресс 16.04.2008. Полиција и даље трага за убицом навијача,
<http://www.naslovi.net/2008-04-16/press/policija-i-dalje-traga-za-ubicom-navijaca/642534>

Блиц, 29.09.2009. Умро Брис Татон,
<http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/112988/Umro-Bris-Taton>

Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама ("Сл. гласник РС" , бр. 67/2003, 101/2005 - др. закон, 90/2007, 72/2009 - др. закон, 111/2009 и 104/2013 - др. закон), Параграф,

http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_i_nedolicnog_ponasanja_na_sports_kim_priredbama.html

Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014), Параграф,
http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html

Врховни касациони суд, Билтен, бр. 2/2011, Београд,
http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/files/Bilteni/VrhovniKasacioniSud/bilten_2011-2.pdf

Закон о спорту ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011 и 99/2011 - др. закони), Параграф,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sportu.html

Закон о окупљању грађана ("Сл. гласник РС", бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94, "Сл. лист СРЈ", бр. 21/2001 - одлука СУС и "Сл. гласник РС", бр. 101/2005 - др. закон), Параграф,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_okupljanju_gradjana.html

Политика, четвртак 26.11.2009. За хулигане и до десет пута строже казне,
www.politika.rs/rubrike/Hronika/Za-huligane-i-do-deset-puta-stroze-kazne.lt.html

Република Србија, Републички завод за статистику, Саопштење број 192 год. LXV
15.07.2015. Статистика правосуђа, "Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2014.
http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/80/71/SK12_192_srb-punoletni-2014.pdf

Република Србија, Републички завод за статистику, Правосуђе, Публикације,
<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=146>

НАСИЉЕ У СПОРТУ

САЖЕТАК

У теоријском делу овог рада, поред одређења појмова насиља, криминалитета насиља и насиља у спорту, уз испитивање узрока и сагледавање свих облика насиља у спорту, обрађени су и разни модели законског прописивања превентивних и репресивних мера намењених спречавању и сузбијању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Претежно је анализирана садржина прописа у европским државама који уређују домен борбе против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, са посебним освртом на простор бивше Југославије, и то пре свега због тога што је и Република Србија била део овог некада јединственог правног простора. Највећа пажња је посвећена анализи прописа Републике Србије у домену спречавања и сузбијања насиља и недоличног понашања на спортским приредбама, а посебно је анализирана и садржина Европске конвенције о насиљу и недоличном понашању гледалаца на спортским

приредбама, посебно на фудбалским утакмицама, коју је 1985. године усвојио Савет Европе. Посебно је анализиран утицај медија на понашање и поступке учесника спортских приредби, односно њихова улога у настанку и развоју или спречавању и сузбијању насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама. Емпиријски део истраживања спроведен је анализом правноснажно окончаних поступака са подручја Вишег јавног тужилаштва у Нишу за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" и анализом статистичких података РЗС за ово кривично дело, као и за кривична дела из групе кривичних дела против јавног реда и мира. Циљеви истраживања су утврђивање феноменолошких и етиолошких карактеристика насиља у спорту, путем испитивања квалитета постојећег нормативног оквира и делотворности установљених механизма за спречавање и сузбијање насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама у Републици Србији. Значај овог истраживања се огледа у томе што његови резултати могу помоћи у проналажењу оптималног друштвено-правног одговора на феномен насиља у спорту. Емпиријско истраживање се заснива на статистичком, правно- догматском и методу непосредног посматрања и анализе садржаја, док се теоријско истраживање заснива на упоредноправном методу. Резултати емпиријских истраживања су показали да је апсолутна већина учинилаца кривичног дела "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" било мушког пола, као и да су учиниоци већином били старости од 30 до 39 година, ниског образовног нивоа, незапослени и неосуђивани. Већина учинилаца потиче из сеоске средине. Блага казнена политика судова је била делотворнија у погледу сузбијања и спречавања насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама када су у питању малолетни у односу на пунолетне учиниоце. Осим тога блага казнена политика је дала позитивне резултате када је у питању специјална, али не и генерална превенција, са изузетком малолетних учинилаца. Правосудни органи у Републици Србији су због превелике дужине трајања поступака за предметно кривично дело, показали процесну неефикасност, док се у томе погледу издвајају Виши суд у Нишу и Више јавно тужилаштво у Нишу, јер су показали већи степен процесне ефикасности у погледу вођења поступака против лица окривљених за кривично дело "Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу" у односу на Републички просек трајања ових поступака. Неопходна је свеобухватна и систематска акција, не само државних органа, већ свих друштвених структура, како би се створили оптимални услови за сузбијање и спречавање насилничког и недоличног понашања на спортским приредбама.

Кључне речи: насиље, спорт, држава, медији, кривична дела, превенција

VIOLENCE IN SPORTS

ABSTRACT

In the theoretical part of this work, in addition to defining the concepts of violence, crime and violence, violence in sport, by investigating the causes and consideration of all forms of violence in sports, were processed and various models of legal prescription of preventive and repressive measures aimed at preventing and combating violence and misbehavior at sports events. Mainly analyzes the content of the regulations in European countries governing the domain of fighting against violence and misbehavior at sports events, with special emphasis on

the former Yugoslavia, primarily because the Republic of Serbia was once part of a single legal space. The greatest attention is devoted to the analysis of the regulations of the Republic of Serbia in the field of preventing and combating violence and misbehavior at sports events, and the content of the European Convention on spectator violence and misbehaviour at sports events and in particular at football matches, which was adopted in 1985. by European Council, has also been analyzed. In particular, the impact of media on the behavior and actions of participants in sports events, and their role in the formation and development or the prevention and suppression of violent and inappropriate behavior at sporting events has been analyzed. Empirical research was conducted by analyzing validly completed procedures in the field of Higher Public Prosecutor's Office in Niš with a criminal offense "Violent behavior at sports events or public gathering" and analysis of statistical data of the Republican Bureau of Statistics for this crime, as well as for criminal offenses from the group of criminal offenses against public Law and order. Research goals include determining the phenomenological and etiological characteristics of violence in sport, by testing the quality of the existing normative framework and the effectiveness of established mechanisms for the prevention and suppression of violent and indecent behavior at sports events in Serbia. The significance of this research is reflected in the fact that its results can help in finding the optimal socio-legal response to the phenomenon of violence in sport. Empirical research is based on statistical, legal and dogmatic, and the method of direct observation and analysis of the content, while theoretical research is based on the comparative juristical method. The results of empirical studies have shown that the absolute majority of perpetrators of criminal acts "Violent behavior at sports events or public gathering" were male, and that the perpetrators were mostly aged 30 to 39 years, low education levels, unemployment and no prior criminal record. Most perpetrators comes from rural areas. Mild penal policy of the courts has been more effective in terms of prevention and combating of violent and inappropriate behavior at sporting events, when it comes to minors in comparison to adults. Besides, mild penal policy has yielded positive results when it comes to individual, but not general deterrence, with the exception of juvenile offenders. The judicial authorities in Serbia proved inefficient due to the excessive length of proceedings for this particular criminal offense, whereas in this respect, the High Court in Niš and Higher Public Prosecutor's Office in Niš, proved to be more efficient, because they showed a higher level of process efficiency in terms of the conduct of proceedings against the accused of a criminal offense "Violent behavior at sports events or public gathering" in relation to the Republic average duration of these proceedings. A thorough and systematic action, and not just state bodies, but all social structures is needed in order to create optimal conditions for the control and prevention of violent and inappropriate behavior at sporting events.

Keywords: violence, sport, country, the media, offenses, prevention

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Мирослав Вукотић је рођен 05.04.1979. године у Сарајеву. Завршио је основну школу "Радоје Домановић" и гимназију "Стеван Сремац" у Нишу. Диломирао је на Правом факултету у Нишу. Након обављеног приправничког стажа код адвоката, мр Жарка Вујовића из Ниша, положио је правосудни и адвокатски испит и од 30.10.2012. године до данашњег дана ради у Нишу као адвокат.